

Lubomír STANČEK a Agnesa Buriková

Fenomén EKUMENIZMU

LUBOMÍR STANČEK – Fenomén ekumenizmu

Ľubomír STANČEK a Agnesa Buriková

FENOMÉN EKUMENIZMU

Vydal
Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka
Spišská Kapitula – Spišské Podhradie
2002

EVANJELIZACIA.EU
Omnia Tibi

NIHIL OBSTAT

Spišská Kapitula 17. 4. 2002
ThDr. Štefan VITKO, PhD.

IMPRIMI POTEST

Bratislava 23. 4. 2002
Č. 76/2002
P. ThLic. Augustín Slaninka, CM
provinciálny superior

IMPRIMATUR

Spišská Kapitula 30.4. 2002
Č.208/2002
Mons. prof. ThDr. František Tondra
sídelný biskup spišský

© P. doc. ThDr. Dr. Ľubomír STANČEK, PhD., Mgr. Agnesa Buriková
Jazyková úprava Mgr. Agnesa Buriková
Grafická úprava Ing. Stanislav Pavol
ISBN 80-7142-101-4
EAN 9788071421016

ABSTRAKT

STANČEK Ľubomír a BURIKOVÁ Agnesa: *Fenomén ekumenizmu*: [Monografia]

Ľubomír Stanček – Univerzita Komenského v Bratislave. Cyrilometodská bohoslovecká fakulta. Teologický inštitút Spišská Kapitula – Spišské Podhradie. Katedra pastorálnej teológie, ekumenizmus, misiológia.

Agnesa Buriková. – Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta; Katedra pastorálnej teológie. Univerzita Komenského v Bratislave.

Ekumenizmus je fenomén, ktorý si zasluhuje väčšiu pozornosť. Hlavnou témou práce je reflexia stavu ekumenizmu na prelome druhého a tretieho tisícročia. Autori rozpracovali tému v rámci úvodu, piatich kapitol a záveru. Analyzujú východiská, situácie a stav, ktoré narušili jednotu medzi veriacimi v Cirkvi, a rovnako po analýze ekumenizmu zaoberajú sa skúmaním práce na poli ekumenizmu.

Práca zdôrazňuje význam, potrebu a aktuálnosť ekumenizmu na začiatku nového tisícročia. Neopomína význam koncilov a únií, ktoré v histórii zohrali významnú úlohu pri budovaní jednoty. Dôležitú úlohu v ekumenizme zohrali pápeži druhej polovice 20. storočia, ktorých práca spočíva v úsilí budovať jednotu. Ekumenické cesty pápeža Jána Pavla II., Assisi, dokumenty Cirkvi, majú svoje nenahraditeľné miesto, ktorým musí byť venovaná pozornosť pri budovaní ekumenizmu.

Kľúčové slová

Rímskokatolícka cirkev a ekumenické vzťahy. Koncily, únie, pápeži, hierarchia a ekumenické cesty, Svetový deň modlitieb za mier v Assisi, ekumenické snahy na konci 20. storočia, Ján Pavol II. a ekumenizmus na Slovensku, Druhý vatikánsky koncil, ekumenické očakávania, Dekrét Unitatis redintegratio, náboženská sloboda a ekumenizmus, Dignitates humanae, priebeh koncilu, Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme, Ut unum sint, Slavorum apostoli, Kódex kánonického práva o ekumenizme, miešané manželstvá, Katechizmus Katolíckej cirkvi o ekumenizme, následky nedostatku ekumenizmu.

Pápežské rady: Rada pre dialóg s neveriacimi, Pápežská rada pre dialóg medzi náboženstvami, Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov, Balmanský dokument, biskupské poslanie a ekumenizmus, kňazské poslanie a ekumenizmus, kňazská výchova v duchu ekumenizmu, apoštolát laikov a ekumenizmus, pápežský primát a neomylnosť v ekumenizme.

PREDHOVOR

Keď sa niečo začína, zvlášť keď sa začína nové tisícročie, tým viac si uvedomujeme hodnoty, ktoré si musíme všimnúť, keď chceme splniť svoje poslanie, určenie, postavenie. Ekumenizmus – a to čo s ním súvisí – nie je len záležitosť hierarchie Cirkvi, prípadne iných denominácií, ale je to vec každého veriacoho človeka, teda i moja. Rozdrobenosť kresťanstva a jeho strnulosť je v príkrom rozpore s Ježišovou modlitbou o jednotu Cirkvi a jeho zámerom zasiahnuť evanjeliom celý svet. Je zrejmé, že Rímskokatolícka cirkev aj napriek dynamickým zmenám, ktorými prešla najmä po Druhom vatikánskom koncile, potrebuje na ceste za jednotou pokračovať ďalej. Ekumenizmus je možný iba pod vedením Ducha Svätého, ktorý jediný môže súčasnú roztrieštenosť a strnulosť premeniť v jednotu, ktorá bude charakterizovaná rozmanitosťou života viery, ako aj službou Kristovho tela podľa zverených chariziem. Osobnosti na poli ekumenizmu, ako pápeži Ján XXIII., Pavol VI., Ján Pavol II., ako aj mnohé osobnosti cirkevného života, akými na koncile boli kardináli Tardini, Bea, Fossati, Confalonieri, Willebrans, Ruffini, Frings, Döpfner, Köning, Ottaviani, Montini a iní. Ďalej sírsky patriarcha z Antiochie Tappouni, konský patriarcha Alexandrie Stefanos I. Sidarus, patriarcha z Carihradu Athenagoras, patriarcha z Antiochie Theodosios VI. a ďalší. Židovskí predstavitelia A. K. Katzem, rabín A. I. Frinberg a iní, si zasluhujú pozornosť, ak chceme poznať tých, ktorí pre ekumenizmus niečo znamenali. Rovnako mená: arcikňaz V. Borovoj z Moskovského patriarchátu a archimadrita V. Kotliarov, anglikánsky arcibiskup z Canterbury G. F. Fisherprimas, biskup M. Stockwood, kanonik D. Rea, či M. James. Moderátor Škótskej presbyteriánskej cirkvi A. Craig, predseda Svetovej federácie metodistov F. P. Corson, komunita z Taizé vo Francúzsku na čele s R. Schutzmom. Mimoriadnou udalosťou je založenie Sekretariátu pre jednotu kresťanov, kde sa sústredila sila pravdy a lásky po jednote.

Ekumenizmus a objavenie lásky je ďalšia cesta, čo nás spája, ako aj Apoštolské vyznanie viery, modlitba Pána – Otče náš, krst a dnes aj iné. Hľadanie pravdy potrebuje nový zápal, nových ľudí, nové srdcia, „aby všetci boli jedno“ (Jn 17,21). Na laikov zvlášť pôsobí Ekumenický katechizmus, ktorý ukazuje smer k viditeľnej jednote, jednote pravdy, čiže spoločenstva viery.

Písať takúto prácu je radosťou, keď predmetom je tak vznešený cieľ. Zároveň je to aj hľadanie teoretických východísk a hľadanie foriem aplikácie pre konkrétnu službu Cirkvi, akou je ekumenizmus. Jedná sa totiž o aktuálnu oblasť života aj z pohľadu viery na Slovensku. Práca o ekumenizme vyvoláva uvedomiť si situáciu, že aj dnes mnohí ešte trpia v rodine, susedstve, na pracovisku alebo v obci pre rozdielnosť pohľadov na učenie Ježiša Krista. Práca si zaiste nájde adresátov a pomôže iným zaangažovať sa do snáh ekumenizmu, prípadne k osobnému prijatiu jednoty medzi kresťanmi.

OBSAH

ABSTRAKT.....	4
PREDHOVOR.....	5
OBSAH.....	6
ZOZNAM SKRATIEK.....	9
SLOVNÍK TERMÍNOV.....	11
0 ÚVOD.....	13
0.1 Kontext.....	14
1 KONCILY A ÚNIE.....	16
1.1 Koncily a ekumenizmus.....	16
1.2 Sedem všeobecných koncilov.....	16
1.3 VIII. všeobecný cirkevný koncil v Carihrade (869 – 870).....	17
1.4 XIV. všeobecný cirkevný koncil v Lyone II. (1274).....	18
1.5 XVII. všeobecný cirkevný koncil Ferarsko-florentský (1438 – 1442)	19
1.6 Tridentský koncil (1545 – 1563).....	21
1.7 Prvý vatikánsky koncil (1868 – 1870).....	21
1.8 Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965).....	21
1.9 Únie a ekumenizmus.....	22
1.10 Lyonská únia.....	22
1.11 Florentská únia.....	22
1.12 Brest-litovská únia.....	24
2 PÁPEŽI DRUHEJ POLOVICE 20. STOROČIA.....	25
2.1 Ján XXIII. (1958 – 1963).....	25
2.1.1 Ján XXIII. a Druhý vatikánsky koncil.....	26
2.1.2 Ján XXIII. a jeho dokumenty.....	27
2.2 Pavol VI. (1963 – 1978).....	27
2.2.1 Pavol VI. a Druhý vatikánsky koncil.....	27
2.3 Pokoncilová ekuména.....	28

2.4 Ján Pavol I. (1978).....	29
2.5 Ján Pavol II. (1978 –).....	30
2.5.1 Ekumenické cesty	30
2.5.2 Svetový deň modlitieb za mier v Assisi	31
2.5.3 Ekumenické snahy na konci 20. storočia.....	32
2.5.4 Ján Pavol II. a ekumenizmus na Slovensku.....	33
2.5.5 Prekročiť prah nádeje.....	33
3 DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL.....	34
3.1 Ekumenické očakávania	34
3.2 Dekrét Unitatis redintegratio	36
3.2.1 Druhá kapitola dekrétu UR.....	38
3.2.2 Tretia kapitola dekrétu UR	39
3.2.3 Záver dokumentu	40
3.3 Postoj Cirkvi k nekresťanským náboženstvám	41
3.3.1 Hinduizmus	42
3.3.2 Budhizmus	42
3.3.3 Islam.....	43
3.3.4 Judaizmus.....	44
3.4 Náboženská sloboda a ekumenizmus	45
3.4.1 Dignitates humanae v priebehu koncilu	45
3.4.2 Dignitates humanae a ekumenizmus	47
3.5 Chápanie slobody na koncile	51
4 DOKUMENTY PO DRUHOM VATIKÁNSKOM KONCILE	54
4.1 Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme	54
4.2 Ut unum sint.....	56
4.2.1 Druhá časť encykliky UUS.....	58
4.2.2 Posledná časť encykliky UUS	59
4.3 Slavorum apostoli	61
4.4 Kódex kánonického práva o ekumenizme.....	63
4.4.1 Miešané manželstvo.....	64
4.4.2 Cirkevné pohrebné obrady.....	65
4.5 Katechizmus Katolíckej cirkvi o ekumenizme	65
4.5.1 Krst ako základ ekumenizmu	67
4.5.2 Následky nedostatku ekumenizmu	67
5 MAGISTÉRIUM CIRKVI.....	69
5.1 Pápežské rady	69

5.2 Pápežská rada pre dialóg s neveriacimi	69
5.3 Pápežská rada pre dialóg medzi náboženstvami	69
5.4 Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov	70
5.5 Balmandský dokument	71
5.6 Biskupské poslanie a ekumenizmus	72
5.7 Kňazské poslanie a ekumenizmus	75
5.8 Kňazská výchova v duchu ekumenizmu	76
5.9 Apoštolát laikov a ekumenizmus.....	78
5.10 Pápežský primát a neomylnosť v ekumenizme	81
5.10.1 Pápežský primát a neomylnosť v chápaní odlúčených bratov	83
5.10.2 Ján Pavol II. a uplatňovanie primátu v praxi	84
5.11 Quanta est nobis via?	86
6 ZÁVER.....	87
7 POUŽITÁ LITERATÚRA.....	88
PRAMENE	88
8 ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	89

ZOZNAM SKRATIEK

1) Skratky dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu

a) konštitúcie

- DV vieroučná konštitúcia *Dei Verbum* o Božom zjavení
GS pastorálna konštitúcia *Gaudium et Spes* o Cirkvi v súčasnom svete
LG vieroučná konštitúcia *Lumen gentium* o Cirkvi

b) dekréty

- ChD dekrét *Christus Dominus* o pastoračnej službe biskupov
PO dekrét *Presbyterorum ordinis* o kňazskom účinkovaní a živote
OT dekrét *Optatam totius* o kňazskej výchove
OE dekrét *Orientalium Ecclesiarum* o katolíckych východných cirkvách
UR dekrét *Unitatis redintegratio* o ekumenizme
AG dekrét *Ad gentes* o misijnej činnosti Cirkvi

c) deklarácie

- DH deklarácia *Dignitatis humanae* o náboženskej slobode
GE deklarácia *Gravissimum educationis* o kresťanskej výchove
NE deklarácia *Nostra aetate* o postoji Cirkvi k nekresťanským náboženstvám

2) Skratky cirkevných dokumentov

- PIT encyklika Jána XXIII. *Pacem in teris*
EN apoštolská exhortácia Pavla VI. *Evangelii nuntiandi*
NMI apoštolský list Jána Pavla II. *Novo millennio ineunte*
SA encyklika Jána Pavla II. *Slavorum apostoli*
RM encyklika Jána Pavla II. *Redemptoris missio*
UUS encyklika Jána Pavla II. *O ekumenickom úsilí*
PDV exhortácia Jána Pavla II. *Pastores dabo vobis*

3) Skratky časopisov a iné

- AAS Acta apostolicae Sedis

atď.	a tak ďalej
Am	Kniha proroka Amosa
CN	cirkevné nakladateľstvo
DirE	Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme
DVK	Druhý vatikánsky koncil
ED	Ekumenické direktórium
Ef	List Efezanom
Ez	Kniha proroka Ezdráša
Flp	List Filipanom
Gal	List Galat'anom
Gn	Kniha Genezis
gr.	grécky
Heb	List Hebrejom
Iz	Kniha proroka Izaiáša
Jn	Evanjelium podľa Jána
Jer	Kniha proroka Jeremiáša
kán.	kánon
KKC	Katechizmus Katolíckej cirkvi
CIC	Kódex kánonického práva
2 Kor	Druhý list Korint'anom
1Kr	Prvá kniha kráľov
Lk	Evanjelium podľa Lukáša
Mk	Evanjelium podľa Marka
Mt	Evanjelium podľa Matúša
Múd	Kniha Múdrosti
porov.	porovnaj
1 Pt	Prvý Petrov list
resp.	respektíve
Rim	List Rimanom
1 Sam	Prvá kniha Samuelova
Sdc	Kniha sudcov
Sk	Kniha Skutky apoštolov
Sof	Kniha proroka Sofoniáša
1 Sol	Prvý list Solúnčanom
SSV	Spolok sv. Vojtecha
SÚCM	Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme
t. j.	to jest
tzv.	takzvaný
zv.	zväzok
žen.	ženský rod

SLOVNÍK TERMÍNOV

Ekumenizmus

Je úsilie o zjednotenie všetkých kresťanov, a to tak jednotlivcov, ako aj pospolitosti. Jeho dušou je vnútorné obrátenie (ekumenizmus duchovný). O katolíckej pravde sa nediskutuje, ale uznáva sa, že vina za rozkol bola neraz na oboch stranách. Na rozkole dnešnej oddelení bratia nemajú podiel. Mocou sviatosti krstu sú údmi Krista, nie sú bez prvkov a darov, ktorými sa buduje Cirkev. Katolícki veriaci modlitbou, slovom a činmi majú účasť na ekumenizme. Treba uvážiť, čo je nutné v samej Cirkvi zreformovať, napraviť, vhodne prispôbiť. Aj tu je zásada: v nevyhnutnostiach jednota, v nie nutných liturgických, disciplinárnych veciach, ba aj v teologickom spracovaní zjavenia sloboda, vo všetkom láska. (Porov.: *Malý teologický lexikón*. Bratislava : 1977, s. 133-134.)

Ekumenické hnutie

Hnutie, ktoré rozvíja spoločenstvo medzi rôznymi kresťanskými tradíciami. Jeho cieľom je znovunastolenie jednoty medzi kresťanmi. Samotné hnutie je Božou milosťou, ktorú Otec daroval ako odpoveď na Ježišovu modlitbu a na prosebné modlitby Cirkvi, inšpirované Duchom Svätým. (Porov.: *DirE 22.*)

Praktiky ekumenizmu

Preskúmanie učenia a dejín odlúčených bratov, súkromné a verejné modlitby, stretnutia a dialóg bez polemických narážok. Aj katolícka náuka má byť vyložená jasne a bez falošného ireneizmu, s láskou ku pravde a má si všímať vlastné reči. Neklásť zbytočné ťarchy! Treba rátať s nemalými ťažkosťami. (Porov.: *Malý teologický lexikón*. Bratislava : 1977, s. 134.)

Ekumenické koncily

Jedná sa o všeobecné cirkevné snemy. Ide o porady predstaviteľov cirkví. Konali sa od sv. Petra. Nadovšetko bola dôležitá schôdzka apoštolov v Jeruzaleme (r. 50). Podľa Rímskokatolíckej cirkvi bolo 21 všeobecných cirkevných snemov. (Porov.: *Malý teologický lexikón*. Bratislava : 1977, s. 134.)

Druhý vatikánsky koncil

Konal sa od 11. októbra 1962 do 8. decembra 1965 v Ríme – Vatikáne. Na jeho otvorení sa zúčastnilo 2894 biskupov, na zakončení 2392.

Koncil bol rozdelený na štyri sesie. Na všetkých sesiách bolo 168 valných zhromaždení. Druhý vatikánsky koncil uložil svoje učenie do 16 dokumentov, z ktorých sú štyri konštitúcie, deväť dekrétov a tri deklarácie. Konciloví otcovia si vypočuli 147 úvodných relácií a v rámci diskusií odznelo 2212 prejavov. Písomných poznámok a pripomienok bolo 4361. Koncil začal Ján XXIII. a po jeho smrti ho ukončil Pavol VI.. Na koncile sa zúčastnilo okrem koncilových otcov 460 odborníkov. Laických účastníkov bolo 42 a boli tam aj rehoľné sestry. Na koncile bolo 104 nekatolíckych pozorovateľov. (Porov.: POLČIN, S.: *Dokumenty I.* 1968.)

Encyklika

(gr. en-vnútri, dovnútra; kyklos-okruh, kolo, dokola) je zvyčajný názov pápežských okružných listov adresovaných biskupom a cez nich Katólickej cirkvi na celom svete. Od pápeža Jána XXIII. aj kňazom, veriacim a všetkým ľuďom dobrej vôle.

0 ÚVOD

Dejinami ľudstva sa tiahne tieň nejednoty medzi kresťanmi, ale aj rozpory medzi náboženskými denomináciami. Zvlášť Katolícka cirkev vníma túto situáciu veľmi tragicky a to najmä z toho dôvodu, že je v ostrej protive s Ježišovou myšlienkou jednoty. Situácia je ťažká, ale určite nie beznádejná, lebo najmä v poslednom období sa v zmysle ekumenických snáh urobilo veľa. Dôkazom toho faktu je aj úspešne zvládnutá publikácia autorov L. Stančeka a A. Burikovej.

Práca je položená na pripravenom priestore historických skutočností, ktoré súvisia s ekumenickými snahami. História ukazuje, že Kristova cirkev musela vždy bojovať o čistotu svojej viery. Historický prierez tohto zápasu má tu nezastupiteľné miesto.

Vítame aktivity, uvedené v diele, ktoré svedčia o neustálom úsilí Katolíckej cirkvi o ekumenické zblíženia. Zvlášť 20. storočie je akousi manifestáciou vyššie uvedených aktivít. Hlavnú úlohu tu zohrali najmä pápeži, ktorí vložili ekumenickým aktivitám pečať otcovskej starostlivosti v zjednocovaných úsiliach. Krátke rozbery cirkevných materiálov svedčia o tom, akú zodpovednosť cítia cirkevné authority v oblasti ekumenizmu.

Publikácia má však hlbší zmysel v tom, že poukazuje na praktické možnosti zblížovania. Ekumenické snahy teda nezostávajú iba na papieri, nie sú aktuálne iba v rovine teologickej, ale ich výsledkom sú mnohé úspešné podujatia, na ktorých sa zúčastnili predstavitelia rôznych náboženstiev.

Ekumenizmus deklarovaný iba ústne neobstojí, ak mu bude chýbať konkrétna realizácia v praxi. Autori veľmi vhodne poukazujú na tie kroky, ktoré môžu napomôcť dielu zjednotenia. Ide najmä o ustavičnú obnovu cirkvi, obrátenie srdca, spoločnú modlitbu, vzájomné bratské spoznávanie, dialóg a rôzne formy služby.

Diele, ktoré dostávate do rúk, je súhrnom všetkého podstatného, čo môžeme o ekumenizme povedať. Je tu história, súčasnosť i náznaky budúcnosti. Tej budúcnosti, ktorú náš Pán charakterizoval slovami: „Bude jedno stádo a jeden pastier“ (Jn 10,16). V tejto perspektíve odhaľujeme všetci aj svoje možnosti ekumenického prínosu.

ThDr. Štefan Vitko, PhD.

0.1 Kontext

V úvode k encyklike *Ut unum sint* Ján Pavol II. píše: „Kristus volá všetkých svojich učeníkov k jednote“ (UUS 1). Druhý vatikánsky koncil otvoril pre Cirkev novú cestu ekumenizmu, ktorú pripomína Ján Pavol II. v apoštolskom liste *Novo millennio ineunte*¹, keď píše: „Pre Cirkev sa otvára nový úsek cesty, opäť sa ozývajú v našom srdci slová, ktorými Ježiš... v (Lk 5,4) vyzval apoštola, aby šiel loviť ryby: „Zatiahni na hlbinu!“ (NMI 1). Ekumenizmus je časová výzva na začiatku nového tisícročia poznať dejiny nielen svojho okolia, národa či sveta, ale aj Cirkvi. Aj na Slovensku treba venovať ekumenizmu viac pozornosti. Sme svedkami, že nielen v masmédiách, ale i pri každodenných povinnostiach, stretnutiach sa čoraz viac hovorí o ekumenizme. To ma priviedlo k hlbšiemu štúdiu ekumenizmu a napísaniu magisterskej práce.

Práca využíva analyticko – syntetickú metódu, ktorou objasňuje pojem, pramene a následne ponúka pohľady, stav a definíciu ekumenizmu. Ekumenizmus si vyžaduje poznať korene, pochopiť minulosť, vhodne riešiť prítomnosť a byť otvorený budúcnosti. Toto rieši práca.

Cieľom práce je poukázať na ekuménu Cirkvi, čo je úlohou ekumenizmu, vývoj, dynamiku činnosti Cirkvi v súlade s potrebami ekumenizmu. Práca chce poukázať na súčasný stav vzťahu medzi Cirkvou a cirkvami, na proces ekumenizmu radostnej zvesti, pole ekumenického pôsobenia Cirkvi v tomto smere a konkrétnejšie naznačiť stav a perspektívu do nového tisícročia.

V ekumenickej činnosti zohráva významné miesto sloboda. Preto práca chce poukázať na správne využitie a postup slobody v ekumenickej činnosti. Rímskokatolícka cirkev má opodstatnenú zodpovednosť za ekumenizmus. Jej povinnosťou je pokračovať v Kristovej misii zjednotenia. Ekumenizmus nie je na periférii záujmu Cirkvi, naopak, po Druhom vatikánskom koncile dostáva sa do popredia záujmu. Zodpovednosť za ekumenizmus je stanovená. Práca venuje pozornosť koncilom a úniám, ktoré zohrali významnú úlohu pri rozdelení, ale i ekumenizme, pápežom dvadsiateho storočia, najmä Jánovi Pavlovi II. K ucelenému pohľadu na riešený problém venuje pozornosť dokumentom Cirkvi, ktoré sa zaoberajú fenoménom ekumenizmu.

¹ JÁN PAVOL II.: *Novo millennio ineunte*. Trnava : SSV, 2001, s. 7.

Práca v piatich kapitolách chce poukázať na stav ekumenizmu na prelome druhého a tretieho tisícročia. Preto v prvej kapitole považuje za potrebné poukázať na historické udalosti koncilov a únií, ktoré vytvorili a pripravili situáciu a stav na prelome tisícročí na poli ekumenizmu.

Druhá kapitola venuje pozornosť pápežom druhej polovice dvadsiateho storočia, ktorí zohrali významnú úlohu v ekumenizme.

Tretia kapitola venuje pozornosť dokumentom Druhého vatikánskeho koncilu. Štvrtá rieši teoretický i praktický ekumenický fenomén, poukazu-
júc na dokumenty po koncile. Piata kapitola vychádza z biskupskej identi-
ty, kňazskej a laickej formácie, dokumentov Magistéria, a vrcholí, pouka-
zujúc na súčasnú prax a možnú budúcnosť ekumenizmu, ktorá musí byť
a je riadená.

Ekumenizmus za štyridsať rokov po Druhom vatikánskom koncile urobil viac ako snahy po jednote za predchádzajúcich tisíc rokov. Môžeme sa pýtať: Bolo to veľa? Málo? Aj táto magisterská práca nemôže dať vy-
čerpávajúcu odpoveď, obraz na tieto a iné aktuálne otázky. Chce však
predstaviť jeden pohľad súčasníka na tak závažný problém prelomu tisíc-
ročí.

Aj keď právom dnes vychádza viac prác a článkov na tému ekume-
nizmu, práca si nárokuje ucelenejšie predstaviť ekumenizmus riešením
týchto problémov, a tak vyplniť medzeru, ktorá na Slovensku pretrváva.
Práca zámerne poukazuje na dostupný materiál.

1 KONCILY A ÚNIE

1.1 Koncily a ekumenizmus

V dejinách Cirkvi sa konalo 21 ekumenických koncilov. CIC hovorí, že „kolégium biskupov slávnostne vykonáva moc nad celou Cirkvou na ekumenickom koncile“ (kán. 337 § 1). „Jedine rímsky veľkňaz má právo ekumenický koncil zvolať, osobne alebo cez iných mu predsedat', preložiť ho, prerušiť alebo rozpustiť a schváliť jeho dekréty“ (kán. 338 § 1). Kánon 339 § 1 hovorí: „Všetci biskupi a len biskupi, ktorí sú členmi kolégia biskupov, majú právo a povinnosť zúčastniť sa na ekumenickom koncile s rozhodujúcim hlasom.“ Kánon 339 § 2: „Okrem toho najvyššia cirkevná vrchnosť môže na ekumenický koncil prizvať aj niektorých iných, ktorí nie sú vyznačení biskupskou hodnosťou, a má právo vymedziť ich účasť na koncile.“ Kánon 340: „Ak sa stane, že Apoštolská stolica je počas konania koncilu vakantná, koncil sa samým právom prerušuje dovtedy, kým nový najvyšší veľkňaz nenariadi v ňom pokračovať alebo ho nerozpustí.“ Kánon 341 § 1: „Dekréty ekumenického koncilu nemajú záväznú účinnosť, ak neboli rímskym veľkňazom spolu s koncilovými otcami schválené, ním potvrdené a na jeho príkaz vyhlásené.“ Kán. 749 § 1 hovorí o neomylnosti v Magistériu najvyššieho veľkňaza. V kán. 749 § 2 sa hovorí, že „neomylnosť v Magistériu má aj kolégium biskupov, keď Magistérium vykonávajú biskupi. Biskupi zhromaždení na ekumenickom koncile, ktorí ako doktori a sudcovia viery a mravov vyhlasujú pre celú Cirkev náuku o viere alebo mravoch za takú, ktorej sa treba definitívne držať.“ Kánon 833: „Osobne zložiť vyznanie viery podľa formuly, schválenej Apoštolskou stolicou, sú povinní: 1. pred predsedom alebo jeho delegátom všetci, ktorí sa rozhodujúcim alebo poradným hlasom zúčastňujú na ekumenickom koncile.

1.2 Sedem všeobecných koncilov

Cirkvi Východu i Západu sa rozdielne pozerajú na koncily. Spoločne uznávajú prvých sedem všeobecných koncilov:

1. Nicejský I. (325), 2. Carihradský I. (381), 3. Efezský (431), 4. Chalcedonský (451), 5. Carihradský II. (553), 6. Carihradský III. (680) a 7. Nicejský II. (787). Po Druhom nicejskom koncile údajne pre vieroučné zásady Západu dochádza k rozdielnemu pohľadu na koncily.

K nezhodám dochádza už v 5. storočí, keď východné cirkvi odmietli vieroučné formuly Efezského (431) a Chalcedonského koncilu (451). K deleniu došlo skôr z motívov historicko-politických a pre terminologické nepresnosti doby pri definovaní Kristovej náuky, než pre ozajstné teologické motívy. Starobylá asýrska cirkev Východu neakceptovala Efezský koncil, ale neodmietla kristologické tézy. Vyslali na Druhý vatikánsky koncil pozorovateľov a následne dochádza k stretnutiu patriarchov s rímskym biskupom. Dochádza k podpísaniu kristologickej deklarácie v Ríme 12. novembra 1994.

Keď po roku 1054 východná cirkev nadviazala na Fociove názory, bola nútená so spätnou platnosťou odsúdiť všetky ostatné koncily, počnúc 8. všeobecným.

1.3 VIII. všeobecný cirkevný koncil v Carihrade (869 – 870)

Gréckou alebo východnou schizmou odtrhla sa od mystického tela Kristovho východná cirkev.

Príčiny tohto koncilu siahajú hlboko do kresťanskej minulosti a sú rázu kultúrneho a cirkevno-politického. Ku kultúrnym príčinám patrí rozličnosť reči, povahy a národného charakteru gréckeho a rímskeho. Dôležitejšie sú príčiny rázu cirkevno-politického. Prenesením cisárskeho sídla z Ríma do Carihradu (330) povstalo na Východe nové stredisko tak pre cirkevný, ako aj pre politický rozvoj. Biskupi mali veľmi blízko k domnienke, že vlastne preložením cisárskeho sídla z Ríma do Carihradu prešiel i primát na biskupa carihradského. Prvý carihradský koncil (381) priznáva Carihradu – Novému Rímu prvenstvo po Starom Ríme. Na Chalcedonskom koncile (451) osvojuje si už carihradský patriarcha takú právomoc nad Východom, akú má pápež nad Západom. V 6. storočí už prijímajú carihradskí patriarchovia i titul «ekumenického patriarchu» a pápežovi v mnohom odopierajú poslušnosť.

Focius prebudil k povedomiu driemajúce protivy medzi Východom a Západom svojím okružným listom, ktorý je hotovým vojenským manifestom proti západnému kresťanstvu, v ktorom vyčíta Rímu rozličné herézy a otázkou „Filioque“ dal rozkolu dogmatický základ. Na synode r. 867 vyobcovali pápeža Mikuláša. Tým dal Východ a pyšný Focius najavo, že sa nedá súdiť „barbarským“ Západom, ale naopak, že on je povolaný riadiť Cirkev.

V cisárskom paláci nastal prevrat, ktorý dal aj cirkevnej veci iný smer. Neschopného Mikuláša III. zavraždil césar Bazilius, a tak sa stal cisárom ako Bazilius I. Macedonský. Vedel, že sám ľud nechce prerušiť sty-

ky so Západom a že viac sa kloní k patriarchovi Ignácovi, ako k Fociovi. Preto povolal Ignáca späť a Focia poslal do kláštora. Aby sa zmätky odstránili, patriarcha s cisárom predložili celú vec pápežovi Hadriánovi II., aby ju rozriešil. Na rímskej synode r. 869 pápež potvrdil uznesenie svojho predchodcu Mikuláša I., zavrhol Fociovu synodu z r. 867 a vyobcoval Focia a jeho prívržencov. Spisy rímskej synody poslal do Carihradu, kde na ich základe v prítomnosti pápežských legátov konal sa VIII. všeobecný cirkevný koncil.²

VIII. všeobecný cirkevný koncil – Štvrtý carihradský zasadal v rokoch 869 – 870. Tento uznal Ignáca za legitímneho patriarchu. Súčasne však pre mier uznala Svätá stolica, že carihradskému patriarchovi patrí miesto hneď po biskupovi rímskom. Tým bola trhlina medzi Východom a Západom navonok a dočasne preklenutá. Focia a jeho prívržencov znovu exkomunikoval.

Michal Cerularius (1043 – 1058), človek náruživý, dal r. 1053 pozatvárať v Carihrade všetky kostoly latinského rítu a porozháňal mníchov. Svoje počínanie odôvodňoval tým, že pri svätej omši používajú nekvasený chlieb (azyma), čo už od 8. storočia bolo všeobecne uvedené na celom Západe. Bolo zjavné, že si patriarcha praje otvorený rozkol. Schizma sa dovŕšila. Príklad Carihradu čoskoro nasledovali ostatné východné patriarcháty a strhli do schizmy i nimi obrátené slovanské a iné národy.

Pápežskí legáti neexkomunikovali ani byzantského cisára, ani grécku cirkev. Carihradský patriarcha tak isto neexkomunikoval ani pápeža, ani rímsku cirkev. Išlo tu o exkomunikáciu jednotlivých osôb, a predsa medzi západnou a východnou cirkvou vznikla schizma, ktorá sa rozšírila na ostatné patriarcháty a na národy.³

1.4 XIV. všeobecný cirkevný koncil v Lyone II. (1274)

Koncily Lateránske I., II., III., IV. a Prvý lyonský trpeli neprítomnosťou východných cirkví. Preto hlavným predmetom rokovania Druhého lyonského koncilu bolo zjednotenie s Grékmi. Kňazstvo a ľud Východu si zväčša nežiadali únie, ale cisár Paleologus naliehal, lebo sa bál Západu pre zrušenie latinského cisárstva. Keď vyslanci Grékov po dlhšom rokovaní uznali „Filioque“, pápežský primát a slobodu apelácie do Ríma, synoda však dovolila im doterajšie symboly a obrady, došlo k zjednoteniu. O zjed-

² Porov.: ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny I.* Martin : 1943, s. 275.

³ Porov.: BAGIN, A.: *Cirkevné dejiny. Stredovek.* 3. vydanie. Bratislava : CN, 1990, s. 37.

notenie sa najviac zaslúžil kardinál Bonaventúra. Únia ako čin politickej vypočítavosti zo strany cisára Paleologa netrvala dlho. Po krátkych desiatich rokoch sa znovu rozišli.⁴

Sv. Gregor X. za svojho pontifikátu vynaložil veľké úsilie, aby sa únia udržala. Po jeho smrti sa únia s Grékmi dostala do vážneho nebezpečenstva, pretože pontifikáty jeho nástupcov boli mimoriadne krátke a pápeži boli nerozhodní. Na Východe medzitým vzrástol odpor proti únii a pápež Mikuláš III. (1277 – 1280) sa nesnažil vychádzať v ústrety Grékom, ba značne zvýšil požiadavky únie. Osudný vývin dosiahol vrchol za pontifikátu Martina IV. (1281 – 1284). Pápež nielenže sa nepostavil aliancii zameranej proti Carihradu, ale 18. novembra 1281 exkomunikoval byzantského cisára Michala VIII. Nato cisár dal vymazať pápežovo meno z diptychov. To znamenalo koniec únie s Grékmi.⁵

1.5 XVII. všeobecný cirkevný koncil Ferarsko-florentský (1438 – 1442)

Koncily Viennenský (1311 – 1312) a Kostnický (1414 – 1418) boli záležitosťou západnej Cirkvi.

Roku 1438 sa zišiel snem vo Ferare, ktorému predsedal sám Eugen IV. Hlavnou úlohou snemu bola únia s Grékmi.

V 14. storočí Turci silne zakotvili v Európe, čím východnému cisárstvu hrozil úplný zánik. Preto východní cisári sa obrátili o pomoc k Západu. Aby ju ľahšie dosiahli, predstierali náklonnosť k zjednoteniu. Snaha po zjednotení mala politické pozadie.

Východniari nechceli spočiatku rokovať o dogmatických otázkach. Po preložení koncilu sa Gréci stali už povolnejšími. Tu už súhlasili i s rokovaním o dogmatických otázkach a uznali rímsku náuku o Duchu Svätom za správnu. Koncil im dovolil, že „Filioque“ nemusia pojať do symbolu a že môžu vo všetkom zachovať svoje obrady a obyčaje. O ostatných spomínaných otázkach – o očistci, o používaní nekvaseného chleba pri Eucharistii a o primáte – dohodli sa pomerne ľahšie, najmä zásluhou Bessariona a Izidora z Kyjeva, ktorým o úniu išlo ozaj úprimne. Zo západniarov o zjednotenie najviac sa zaslúžili Julián Cesarini, Ján Torquemada a najmä učený generál kamaldunov Ambróz Traversari. 6. júla 1439 podpísali všetci Gréci

⁴ Porov.: ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny*. 1943, s. 361.

⁵ Porov.: BAGIN, A.: *Cirkevné dejiny*. Stredovek. 1990, s. 106.

dokument o zjednotení oboch cirkví. Pápež Eugen IV. nasledujúceho dňa to slávnostne publikoval bulou *Laetentur coeli*.⁶

Hlavné body buly sú:

1. Duch Svätý vychádza z Otca a Syna jednou inšpiráciou ako z jedného princípu. Preto latinská Cirkev celkom rozumne a dovolene doplnila symbol slovom *Filioque*.

2. Duše spravodlivých zomrelých, ktorí v živote za svoje hriechy nerobili dostatočné pokánie, prídu do očistca (Gréci si ho predstavovali bez ohňa), kde im možno pomôcť svätou omšou a modlitbami.

3. Omša svätá sa môže slúžiť s nekvaseným chlebom alebo kvaseným. Každá cirkev má však ostať pri svojom doterajšom zvyku.

4. Rímsky pápež má primát nad celou Cirkvou. Je otcom a učiteľom všetkých kresťanov. Kristus mu v osobe sv. Petra odovzdal úplnú právomoc spravovať celú Cirkev.

5. Práva a privilégiá východných patriarchov sa zachovávajú i naďalej, a to tak, že po patriarchovi rímskom nasleduje patriarcha carihradský, potom alexandrijský, antiochijský a jeruzalemský.⁷ Eugen IV. ho preložil roku 1442 do Ríma a usiloval sa zjednotiť s Katolíckou cirkvou i ostatné východné cirkvi. Skutočne sa dosiahlo zjednotenie s Arménmi (1439), s Jakobítmi (monofyzitami), s cirkvou sýrskou (1444), chaldejskou (1445; nestoriáni), maronitskou (monoteliti) a čiastočne i s Bulharmi. Ale ani táto únia netrvala dlho. Nevznikla z vnútorného presvedčenia, ale z politickej vypočítavosti a zo strachu pred Turkami. Zjednotenie, ktoré nesplnilo politické nádeje východniarov, muselo padnúť. Nepriatelia únie vyhlásili, že radšej sa poturčia, ako by sa mali polatinčiť. Východný pospolitý ľud rozhnevaný svojimi popmi, ktorí zazlievali biskupom, že vo Ferare rokovali o nich bez nich, neprial úprimne zjednotenie.

I keď sa únia prakticky neuskutočnila, predsa Ferarsko-florentský koncil má veľký význam. Už fakt, že Východ zásadne uznal primát pápeža v celom kresťanstve, morálne posilnil autoritu pápežstva práve vtedy, keď Západ poprel svojimi teóriami superioritu pápežov.

⁶ Porov.: ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny*. 1943, s. 36.

⁷ Porov.: ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny*. 1943, s. 36.

1.6 Tridentský koncil (1545 – 1563)

Po IV. lateránskom koncile (1512 – 1517) v dejinách Cirkvi je najdôležitejším Tridentský. Protestantská náuka na Západe otvorila snahu k opravdivej cirkevnej reforme. Význam koncilu spočíva v tom, že je skutočným stelesnením katolíckeho pojmu o Cirkvi. Koncil priniesol víťazné ukončenie veľkého proticirkevného boja, ktorý sa začal v 13. storočí útokmi proti pápežstvu. Tridentský koncil skutočne zvíťazil nad konciliárnymi ideami a čo z nich vyplývalo – nad protestantskou ideou o Cirkvi. Vzťah Východ – Západ bol trpený, nie však primerane riešený. Ťažkosti doby v západnej Cirkvi.

1.7 Prvý vatikánsky koncil (1868 – 1870)

Na koncil pozvali aj schizmatikov, protestantov, pravoslávnych a anglikánov, ktorí však do Ríma neprišli, a s pohoršením pozvanie odmietli. Vatikánska definícia obsahuje dve veci: plnosť jurisdikcie rímskeho pápeža a neomylnosť.

Jednota je podstatou Cirkvi. Ale jednota pri územnej rozsiahlosti rasovej, národnej a kultúrnej rozmanitosti je bez neomylnosti a univerzálneho episkopátu rímskeho pápeža nemysliteľná.

1.8 Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965)

Druhý vatikánsky koncil je dvadsiatym prvým ekumenickým koncilom. Zvolal ho Ján XXIII. a na Sviatok materstva Panny Márie 11. októbra 1962 bol slávnostne otvorený. O ekumenizme sa na koncile hovorilo od 12. novembra do decembra 1963 a to na jedenástich generálnych kongregáciách.

Napokon 21. novembra sa konalo piate verejné zasadnutie, na ktorom konciloví otcovia schválili dekrét o ekumenizme s konečnou platnosťou.

Koncil sa zaoberal hlavne otázkami ekumenizmu, a síce: dialóg Cirkvi s nekresťanmi, dialóg Cirkvi s neveriacimi, dialóg Cirkvi s oddelenými bratmi, dialóg Cirkvi so svetom, dialóg Cirkvi so Židmi, duch ekumenizmu, ekumenická činnosť, ekumenická formácia, ekumenické dielo, ekumenické schôdzky, ekumenický ruch, láska a ekumenizmus a rozvoj ekumenizmu.

1.9 Únie a ekumenizmus

To, že Duch Svätý aktívne účinkuje v diele Cirkvi, sú dôkazom mnohé únie a snahy o zjednotenie kresťanov. Zvlášť sú dôležité únie medzi cirkvami Východu a Západu.

1.10 Lyonská únia

Túžba po jednote bola i vtedy, keď vznikali schizmy. Pápež Gregor X., zvolený po tri roky trvajúcim uprázdnení pápežského stolca, upriamil svoje snahy na oslobodenie Svätej zeme, cirkevnú reformu a úniu s východnou časťou Cirkvi, ktorá sa odtrhla od Ríma v roku 1054. Po páde východného latinského cisárstva v roku 1261 sa nový cisár Paleologus rozhodol ponúknuť Rímu cirkevnú úniu. Pápež Gregor X. preto zvolal všeobecný cirkevný snem do Lyonu, ktorý začal v roku 1274.

Hlavným predmetom snemu bolo rokovanie o únii. Klérus a ľud v byzantskej cirkvi si zväčša neželal úniu s Rímom, ale cisár Paleologus, obávajúc sa nepokojov s Rímom pre zrušenie latinského cisárstva, trval na uzatvorení únie. Po dlhších rokovaníach vyslanci Východu uznali „Filioque“, pápežský primát a slobodu apelácie do Ríma. Synoda im však aj napriek tomu dovolila ponechať si ich doterajšie symboly vierovyznania a obrady. Zo strany Ríma i vo všeobecnosti sa o úniu zaslúžil najviac kardiál Bonaventúra.

Únia ako čin politickej vypočítavosti zo strany východného cisára Paleologa netrvala dlho a po desiatich rokoch sa obe strany opäť od seba odlúčili.

1.11 Florentská únia

V roku 1438 sa zišiel snem vo Ferare ako pokračovateľ bazilejského snemu, s ktorým tvorí 17. všeobecnú synodu, pod vedením pápeža Eugena IV. a za účasti 150 biskupov Západu. Zavrhlí všetky uznesenia bazilejského snemu, ktorý prekročil svoje hranice a postavil sa proti pápežovi, ale hlavným bodom rokovania bola únia s Východom.⁸

Východné cisárstvo, ohrozované Turkami, sa obrátilo so žiadosťou o pomoc na Západ. Pre skoršie dosiahnutie svojich prosieb sa rozhodli ponúknuť Západu úniu. Ale podobne ako na lyonskom sneme, i tu malo uzav-

⁸ Porov.: ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny*. 1943, s. 35.

retie únie politické pozadie. Východný cisár Ján Paleologus VIII. žiadal, aby sa o úniu rokovalo v Taliansku a osobne prišiel do Ferary i so svojim sprievodom, ktorý tvorili okrem iných i patriarcha Jozef, nicejský metropolita Bessarion, ktorý sa vo veľkej miere pričínal o úniu, tiež kyjevský metropolita Izidor a vyslanci z ostatných patriarchátov.

Roku 1439 bol snem zo zdravotných príčin preložený do Florencie. Grécki vyslanci tu súhlasili s rokovaniami aj o dogmatických otázkach a okrem efezského biskupa Marka Eugenika uznali rímsku náuku o Duchu Svätom. Snem im ponechal možnosť neprijat' do východného vierovyznania symbol „Filioque“ a tiež právo zachovávať svoje obrady a obyčaje. Zásluhou Bessariona a Izidora z Kyjeva sa uzavrela dohoda o ostatných sporných otázkach, ako očistenie, užívanie nekvaseného chleba v liturgii a pápežský primát. Zo strany Ríma sa o úniu najviac zaslúžil Julián Cesarini, Ján Torquemada a Ambróz Travesari, generál kamaldulov.

6. júla 1439 podpísali všetci účastníci snemu, okrem efezského biskupa, dekrét o zjednotení oboch cirkví, čo nasledujúceho dňa slávnostne vyhlásil pápež Eugen IV. bulou *Laetentur coeli*.

Ale ani táto únia, podobne ako lyonská, netrvala dlho, najmä preto, že nevznikla z vnútorného presvedčenia, ale z politickej vypočítavosti a zo strachu pred Turkami. Východný cisár od únie očakával najmä úniu vojenskú a nie úniu duchovnú a náboženskú. Ale Západ pre svoju politickú rozštiepenosť nemohol dostatočne sústrediť svoje sily na pomoc Východu proti Turkom. Vojenský zásah proti tureckému vojsku sa skončil porážkou kresťanského vojska pri Varne v roku 1444, kde zahynul poľský kráľ Vladislav spolu s pápežským legátom Cesarinim. Ľud Východu, sklamaný vojenským neúspechom, zazlieval svojmu kléru, že vo Ferare rozhodoval o nich bez nich a nechcel prijať úniu s Rómom. Situácia v Rusku bola podobná, keď ľud síce verejne proti únii nereptal, ale veľkoknieža Ivan II. Vasiljevič úniu neprijal a vyhlásil rozsudok smrti nad patriarchom Izidorom, ktorý bol nútený utiecť do exilu v Ríme, kde nakoniec aj zomrel.⁹

Keďže únia nespĺnila politické predpoklady Východu, bola odsúdená na úpadok. Už v roku 1443 spojenie s Rómom prerušili patriarchovia Alexandrie, Antiochie, Jeruzalema a po nich v roku 1448 tak urobil aj cisár Paleologus. Jeho nástupca Konštantín XI. síce jednotu s Rómom obnovil v roku 1452, ale narazil na veľký odpor ľudu i kléru. Nepriatelia únie vyhlavovali, že sa radšej poddajú Turkom ako Rómu, čo sa v roku 1453 aj stalo, keďže Carihrad padol do rúk Turkov a na kupole Hágie Sophie bol kríž vymenený za moslimský polmesiac.

⁹ Porov.: ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny*. 1943, s. 37.

I keď sa únia prakticky neuskutočnila, predsa Ferarsko-florentský koncil má svoj veľký význam.

1.12 Brest-litovská únia

Keďže ruská cirkev neprijala Ferarsko-florentskú úniu a odštiepila sa od Ríma, spolu s ňou do schizmy upadla i Ukrajina. V 16. storočí spolu s národnostnými snahami ukrajinskej šľachty a duchovenstva sa začali vyvíjať aj snahy o oddelenie sa od ruskej cirkvi a pripojenie sa k Rímu. Na Ukrajine sa usídlili jezuiti a svojou misijnou činnosťou začali pripravovať pôdu pre zjednotenie. Úniu podporovali aj poľskí králi Štefan Báthory (+1586) a Žigmund III. (+1632), a to z náboženských i politických pohnútok.

K zjednoteniu došlo na popud samotných ukrajinských biskupov v roku 1595. Svätý stolec potvrdil kyjevskému metropolitovi jeho dovtedajšie práva a ponechal Ukrajincom ich dovtedajšie slovansko-grécke obrady. Synoda v Brest-litovsku v roku 1595 túto úniu schválila a slávnostne vyhlásila. Napriek tomu stále pretrvávali snahy niektorých rozkolníkov o rozbitie únie, k čomu využívali najmä poľských protestantov. Obeťou týchto nepokojov sa stal aj polocký arcibiskup Jozafát Kuncevič, zavraždený r. 1623. Kvôli nátlaku rozkolníkov únia slabla, ale podporou kráľa Jána Sobieskeho (1674 – 1696) znova ožila. Biskupi v Przemysli a Lvove sa vrátili k únii a v roku 1710 sa k únii navrátilo aj ukrajinské duchovenstvo. V roku 1595 sa k únii pripojili aj uhorskí Rusíni na čele s Bazilom Tarasovičom. Pius VII. roku 1816 vyčlenil z Mukačevskej gréckokatolíckej diecézy Prešovskú diecézu a obe diecézy podriadil ostrihomskému arcibiskupovi.¹⁰

¹⁰ Porov.: ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny*. 1943, s. 274.

2 PÁPEŽI DRUHEJ POLOVICE 20. STOROČIA

2.1 Ján XXIII. (1958 – 1963)

Vlastným menom Angelo Criuseppe Roncalli. Život kňaza a biskupa prežil vo veľkej láske ku všetkým ľuďom a na rôznych miestach sveta, takže bolo takmer nemožné, aby sa v ňom vyhol otázkam, problémom a pravej podstate úsilia o zjednotenie kresťanov, o čom dostatočne svedčí úsek jeho života, keď viedol jemu zverený ľud ako «pontifeg maximus».

Bol tajomníkom biskupa Radirio Tedeschho v Bergame a zároveň prednášal cirkevné dejiny v diecéznom seminári. V roku 1921 ho Benedikt XV. povýšil na národného riaditeľa Kongregácie pre propagáciu viery. Pius XI. zahájil jeho diplomatickú kariéru, keď ho v marci 1925 menoval za titulárneho arcibiskupa v Areopolise a za apoštolského vizitátora, neskôr apoštolského zástupcu v Bulharsku, a od roku 1934 v Turecku a Grécku. Práve v Grécku nadviazal priateľské vzťahy s členmi tureckej vlády a predstaviteľmi pravoslávnych cirkví. Po nunciatúre vo Francúzsku bol menovaný za kardinála a patriarchu v Benátkach, kde vynikal pastoračným zanietením, neoficiálnosťou a pevným odporom voči komunistickým maniórom. V roku 1958 bol zvolený v konkláve za pápeža. Hoci ho pri jeho veku (77 rokov) mnohí považovali za prechodného pápeža, práve jeho pontifikát znamenal zásadný obrat v cirkevných dejinách.¹¹

Deň po svojom zvolení za pápeža ohlasuje celému svetu svoje poslanstvo: „A ako cirkev západnú, tak objímam s rovnakou otcovskou láskou i cirkev východnú a otváram svoje srdce a svoju náruč všetkým, ktorí sú odlúčení od tohoto Apoštolského stolca. Veľmi túžim po ich návrate do otcovského domu. Nech prídu všetci, zaprisahávam ich, nech sa tento návrat uskutoční čo najskôr. Neprídu do cudzieho domu, ale do vlastného, do toho istého, ktorý bol kedysi osvietený vynikajúcou náukou ich predkov a ozdobený ich cnosťami.“¹²

¹¹ Porov.: KELLY, J. N. D.: *Pápeži dvoch tisícročí*. Bratislava : Roal, 1994, s. 260-261.

¹² SKALICKÝ, K.: *Ekumenizmus na Druhom vatikánskom koncile*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 15.

2.1.1 Ján XXIII. a Druhý vatikánsky koncil

25. januára 1959 Ján XXIII. navrhol v kapitulnej sále benediktínskeho kláštora pri Bazilike svätého Pavla za hradbami pred mnohými kardinálmi tri veľké projekty: diecéznu synodu v Ríme, ekumenický koncil a revíziu cirkevného práva. Diecézna synoda mala za cieľ oživiť cirkevný život v Ríme a mala byť predohrou ku koncilu. Jeho bezpochyby najväčším plánom však bol koncil, ktorého zvolanie pripisoval inšpirácii Ducha Svätého.

V súvislosti so zvolaním koncilu sa objavili mnohé pozitívne, zdržanlivé i negatívne odozvy vo svete, tak zo strany katolíckej, ako i nekatolíckej. Carihrad opatrne mlčal, podobne zdržanlivá bola aj koptská cirkev a pravoslávni Gréci. Svoje výhrady mali aj v Egypte a Sýrii, tiež aj protestantský svet. Naopak, niektoré odlúčené sýrske cirkvi prijali zvolanie snehu s veľkou radosťou a ako sa zdalo, boli ochotné urobiť všetko, aby sa dosiahla jednota. Z rôznorodých reakcií na snahu Jána XXIII. aspoň jedna, ktorá v dostatočnej miere odzrkadľuje zmýšľanie nekatolíckych cirkví o vtedajšom pápežovi. Anglikánsky biskup Michael Ramsey sa na jednej tlačovej konferencii vyjadril: „Terajší pápež má, ako sa mi zdá, veľmi mnoho dobrej kresťanskej vôle a lásky. A kde je láska, tam sú možné netušené výsledky.“¹³

Z reakcií na zvolanie koncilu však bolo badať jeden problém a to problém pri chápaní významu slova „ekumenický“ – tak bol totiž koncil od začiatku označovaný. Mnohé východné cirkvi sa nazdávali, že pápež chce zvolať koncil, na ktorom sa majú zúčastniť i všetky ostatné nekatolícke cirkvi a cirkevné spoločenstvá, aby jednali o probléme zjednotenia. Čoskoro Ján XXIII. vysvetlil, že ide o ekumenický koncil, ako ho chápal aj katolícky kódex práva, za účasti všetkých katolíckych biskupov, ktorí sú zjednotení s Apoštolskou stolicou a že problém zjednotenia kresťanov by mal koncil riešiť nepriamo. Okrem desiatich koncilových komisií založil 5. júna 1960 Ján XXIII. svojím listom *Superno Dei* nuttu aj Sekretariát pre podporu jednoty kresťanov, ktorému predsedal nemecký jezuita a biblista, kardinál Augustin Bea. Založenie tohoto sekretariátu malo široký a priaznivý ohlas, o ktorý sa sčasti zaslúžil aj jeho nový predseda.

V novembri toho istého roku ho navštívil arcibiskup Geoffrey Francis Fisher z Canterbury. Prvýkrát v histórii sa anglikánsky arcibiskup a prímás Anglicka stretol s pápežom.

¹³ SKALICKÝ, K.: *Ekumenizmus na Druhom vatikánskom koncile*. 1997, s. 27.

2.1.2 Ján XXIII. a jeho dokumenty

25. decembra 1961 vyjadril pápež Ján XXIII. radosť nad záujmom, ktorý vzbudil ohlásený koncil i u oddelených bratov. Sekretariát pre podporu jednoty kresťanov oznámil cirkvám svoj zámer pozvať na zasadnutia všetky, ktoré prejavia o to záujem. Na koncil sa takto dostavili oficiálni pozorovatelia z 18 nekatolíckych cirkví.

V encyklike *Ad cathedram Petri* (1959) sa Svätý Otec dotýka aj otázky zjednotenia. Požaduje, aby sa pravda, jednota a mier presadzovali v duchu lásky. Na záver hovorí: „Preto všetkým našim bratom a synom, odlúčeným od tohoto Petrovho stolca, opakujeme slová: „Ja som Jozef, váš brat“ (Gn 45,41).¹⁴

V encyklike *Pacem in terris* (1963) zase vyžaduje mierovú koexistenciu medzi Západom a komunistickým Východom, čo zapôsobilo tak, že na jar 1963 prijal zaťa Nikitu Chruščova a Vatikán začal viesť otvorenejšiu politiku voči Východu.

2.2 Pavol VI. (1963 – 1978)

Vlastným menom Giovanni Battista Montini, syn úspešného právni-ka, bol vysvätený za kňaza v roku 1920. Od roku 1922 pracoval v pápežskom štátnom sekretariáte a krátko na varšavskej nunciature. Od roku 1931 učil dejiny diplomacie na pápežskej akadémii pre diplomatov. Bol blízkym spolupracovníkom kardinála Eugenia Pacelliho, ktorý ho vymenoval za milánskeho arcibiskupa. Našiel si čas aj na „experimenty“ na poli kresťanskej jednoty, keď napríklad v roku 1956 viedol rozhovory so skupinou anglikánov. V roku 1958 ho Ján XXIII. vymenoval za kardinála a ako jeho blízky spolupracovník zohral dôležitú úlohu pri príprave Druhého vatikánskeho koncilu. Napriek tomu jeho postoj k prvému zasadnutiu bol chladný, ak nie priam kritický.¹⁵

2.2.1 Pavol VI. a Druhý vatikánsky koncil

Hneď po zvolení za pápeža prisľúbil, že bude v Druhom vatikánskom koncile pokračovať. Okrem revízie cirkevného práva a podpory spravodlivosti v občianskom, sociálnom a medzinárodnom živote vystupo-

¹⁴ SKALICKÝ, K.: *Ekumenizmus na Druhom vatikánskom koncile*. 1997, s. 31-32.

¹⁵ Porov.: KELLY, J. N. D.: *Pápeži dvoch tisícročí*. 1994, s. 262-263.

vala v jeho pontifikáte naliehavo potreba mieru a jednoty v kresťanskom svete.

4. – 6. januára 1964 absolvoval cestu do Svätej zeme. V Jeruzaleme sa stretol s patriarchom Atenagorom I. Účinky tejto pápežovej púti sa čoskoro prejavili. Vzťahy medzi Katolíckou cirkvou a východnými patriarchátmi, ktoré boli ešte stále poznačené predsudkami a nedorozumeniami, sa vyjasnili. Výsledky sa ukázali hneď: tak carihradský patriarchát, ako aj grécko-pravoslávny patriarchát alexandrijský vyslali svojich pozorovateľov na zasadnutie snemu. Desať dní po zahájení tretieho snemového zasadnutia došlo k udalosti, ktorá opäť prispela k zlepšeniu vzťahov medzi východnou a západnou cirkvou. 20. septembra 1964 sa vrátila vzácna relikvia – hlava sv. Ondreja do Patrasu, odkiaľ bola odvezená z obavy pred tureckou okupáciou do Ríma. Kardinál Bea ju odovzdal pravoslávny metropolitovi Patrasu Konštantinovi, ktorý bol hlboko dojatý a ďakoval za tento vzácny poklad „najblaženejšiemu a najsvätejšiemu pápežovi Pavlovi, tomu, ktorý šťastne predsedá tejto cirkvi.“¹⁶

V septembri 1964 Pavol VI. ukončil tretie zasadanie Druhého vatikánskeho koncilu, keď vyhlásil konštitúciu o Cirkvi *Lumen gentium*, ale z hľadiska ekumenizmu v prvom rade dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*, (pozmienil v ňom niektoré pasáže o jeho vlastnej moci) a dekrét o východných katolíckych cirkvách *Orientalium Ecclesiarum*. Napriek zdržanlivému postoju mnohých koncilových otcov vyhlásil Pannu Máriu za Matku Cirkvi. Vo svojej prvej encyklike *Ecclesiam suam* (6. august 1964) venoval podstatnú časť dialógu medzi kresťanmi. Ku koncu roka sa uskutočnili dve menšie udalosti ekumenického významu: v októbri sa pozostatky sv. Sába vrátili do východného kláštora Mar Saba nad potokom Cedrón v Judskej púšti a začiatkom decembra sa s koncilom a pápežom rozlúčili nekatolícki pozorovatelia. 7. decembra 1965 sa odohrala udalosť, zapísaná zlatými písmenami do ekumenického hnutia: pápež Pavol VI. a metropolita Meliton ako zástupca ekumenického carihradského patriarchu Athenagora I. zrušili vzájomnú kľiatbu z roku 1054 a tým formálne ukončili východnú schizmu.

2.3 Pokoncilová ekuména

Po ukončení Druhého vatikánskeho koncilu v záujme ekumenizmu usporiadal v roku 1966 stretnutie s canterburským patriarchom Michaelom Ramseyom v Ríme, kde vydali spoločnú deklaráciu o začatí katolícko-

¹⁶ SKALICKÝ, K.: *Ekumenizmus na Druhom vatikánskom koncilu*. 1997, s. 94.

anglikánskeho dialógu a v roku 1967 v Istanbule s ekumenickým patriarchom Atenagorom I., kde sa zároveň dohodli na návšteve Atenagora v Ríme, ktorá sa uskutočnila ešte v tom istom roku. V júni 1969 podnikol Pavol VI. cestu do Ženevy, kde predniesol prejav na Svetovom koncile cirkví a modlil sa so zástupcami kresťanských nekatolíckych cirkví. V roku 1970 vyšlo *Motu proprio Matrimonio mixta*, ktoré zmiernovalo nariadenia pre zmiešané manželstvá a bola podpísaná *Declaratio communis* pri príležitosti návštevy patriarchu všetkých Arménov, Vaskena I. katolikosa.

V tom istom roku napriek protestom anglikánov kanonizoval 40 anglických a welšských mučeníkov. V roku 1971 ho navštívil Ignác Jakub III., patriarcha sýrsko-pravoslávnej cirkvi a v roku 1973 patriarcha kóptskej cirkvi z Egypta, Senuda III.

Veľkú odozvu malo gesto lásky Pavla VI. pri príležitosti 10. výročia zrušenia exkomunikácií medzi Rímom a Carihradom. Vtedy pápež pobozkal nohy carihradského zástupcu, metropolitu Melitona, čo symbolizovalo odprosenie za katolícky podiel na rozkole. Po krátkom príhovore Melitona predniesla delegácia posolstvo Demetriosia I., v ktorom oznamuje, že utvoril dva orgány na rokovanie s Katolíckou cirkvou: Osobitnú teologickú komisiu a Osobitnú synodálnu komisiu pre dialógy s Rímom.

V roku 1976 prijal Svätý Otec delegáciu Svetovej luteránskej federácie.

V apríli 1977 vydal spolu s canterburským patriarchom Donaldom Coggaom spoločné vyhlásenie, ktorým sa zaviazali k spolupráci na zjednotení, no neznamenali sa o vzájomnom styku cirkví, ktorý žiadal arcibiskup.

2.4 Ján Pavol I. (1978)

Vlastným menom Albino Luciani. Za kňaza bol vysvätený v roku 1935. Ján XXIII. ho vymenoval za biskupa vo Vittorio Veneto, kde vykonával výraznú pastoračnú činnosť a z úzadia ovplyvňoval Druhý vatikánsky koncil, no známym sa stal na konferencii talianskych biskupov ako aktívny člen jej komisie, ktorá mala na starosti záležitosti dogmy. Po menovaní za benátskeho patriarchu robil hosťiteľa piatim ekumenickým konferenciám, vrátane stretnutia anglikánsko-rímskokatolíckej medzinárodnej komisie, ktorá sa v roku 1976 uzniesla na spoločnom vyhlásení o autorite.

Po konkláve, v ktorom sa stal rímskym biskupom, oznámil kardinálom svoj zámer pokračovať v Druhom vatikánskom koncile a zároveň uchovať vysokú disciplínu v Cirkvi v živote kňazov a prostých veriacich. Spontánnejším činom bola tlačová konferencia, počas ktorej fascinoval tisíce prítomných novinárov.

Jeho ekumenické úsilie, hoci bolo veľmi krátke, vystihuje jedna udalosť. 5. septembra 1978 umrel náhle v Ríme metropolita leningradský a novgorodský, Nikodim, ktorý ako stály člen synody pravoslávnej cirkvi a predseda výboru svätej synody pre kresťanskú jednotu a medzicirkevné styky, bol v Ríme pri príležitosti voľby a intronizácie Svätého Otca Jána Pavla I.

2.5 Ján Pavol II. (1978 –)

Ján Pavol II. pokračuje na ceste ekumenického dialógu v línii, ktorú nastúpili jeho predchodcovia.

Ján Pavol II. urobil pre ekumenizmus počas svojho pontifikátu veľmi veľa. Svedčia o tom mnohé pastoračné návštevy, stretnutia s predstaviteľmi nekatolíckych cirkví, stretnutia s diplomatickým zborom, slávnostné homílie, v ktorých sa dotýkal práve dialógu medzi kresťanmi, príhovory v národných rečiach a iné. Z hľadiska ekumenizmu najdôležitejšie udalosti pontifikátu Jána Pavla II. sú cesty: 95 ciest do celého sveta, na ktorých sa stretával aj s predstaviteľmi iných cirkví.¹⁷

Karol Wojtyła, už ako krakovský arcibiskup a kardinál, zohral dôležitú úlohu na Druhom vatikánskom koncile, kde sa ako člen prípravnej komisie zúčastnil na všetkých štyroch zasadaniach a mal významný príspevok k diskusii o náboženskej slobode. Po koncile sa aktívne podieľal na realizácii rozhodnutí koncilu a zúčastnil sa štyroch z piatich všeobecných biskupských synod. Na synode v roku 1971 bol zvolený za člena jej riadiaceho výboru. V šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch bol už známou postavou na svetovej scéne. Tu je možné hľadať korene jeho neskoršieho pontifikátu a aj dôvod, prečo ho na konci 20. storočia nazvali «lietajúci pápež alebo pápež cestovateľ». V prvej encyklike *Redemptor hominis* (1979) sa prihlásil k práci na poli ekumenického dialógu k svojim predchodcom, Jánovi XXIII. a Pavlovi VI.

2.5.1 Ekumenické cesty

V novembri 1979 uskutočnil významnú cestu do Turecka, kde sa stretol s ekumenickým patriarchom Demetriosom. Po prvýkrát v dejinách pápežov sa zúčastnil na slávnostnej pravoslávnej bohoslužbe

¹⁷ Počet ciest 95 je do septembra 2001, keď navštívil Kazachstan a Arménsko.

v pravoslávnej katedrále vo Fanare, a naopak, Demetrios sa zúčastnil na rímskej liturgii.

Cesta do Anglicka 28. mája – 2. júna 1982 viedla k ekumenickému stretnutiu s lordom a prímasom anglickej cirkvi, Robertom Runcim, s ktorým v katedrále v Canterbury Svätý Otec vykonal ekumenickú bohoslužbu. Ján Pavol II. zároveň nabádal všetkých kresťanov k spoločnej modlitbe a k snahe dosiahnuť vzájomné odpustenie a zjednotenie cirkví podľa zámeru Ježiša Krista.

Vo Švajčiarsku sa 12. – 16. júna 1984 Ján Pavol II. stretol so zástupcami Svetovej rady cirkví, Zväzom evanjelických cirkví a Strediskom pravoslávnych v Chambes.

2.5.2 Svetový deň modlitieb za mier v Assisi

Prínosom pre ekumenické hnutie bolo stretnutie všetkých náboženstiev sveta v Assisi 27. októbra 1986, ktoré zvolal Ján Pavol II. ako Svetový deň modlitieb za mier, čím reagoval na podnet nemeckej evanjelickej cirkvi, ktorá navrhla “Svetový mierový koncil”.¹⁸

Do Assisi prišli predstavitelia všetkých významných cirkví, ako napr. anglikánsky arcibiskup z Canterbury Robert Runcie, pravoslávny arcibiskup Veľkej Británie Metodios, metropolita Kyjeva Filaret, v zastúpení patriarchu Moskvy a celej Rusi Pimena, predstaviteľ budhistov dalajláma a iní.

Po pápežovom prejave sa odriekali modlitby, čítali posvätné texty z Biblie, Véd, Koránu a Talmudu. Každá náboženská skupina sa v Assisi zišla na bohoslužby v rôznych častiach mesta podľa vlastného rítu. Nakoniec po modlitbách a rozjímaní prehovoril Svätý Otec Ján Pavol II., poďakoval všetkým prítomným za účasť na tomto modlitbovom stretnutí. Svoj prejav zakončil žičením pokoja a mieru na celom svete v rozličných svetových jazykoch. 28. 11. 1986 prijal Svätý Otec na audiencii vo Vatikáne predstaviteľov cirkví, ktorí sa modlili v Assisi. O deň neskôr sa Ján Pavol II. v Apoštolskom paláci vo Vatikáne stretol na rozlúčkovej audiencii s predstaviteľmi nekresťanských cirkví, ktoré boli v Assisi. Poďakoval im za zavítanie do Ríma a svoj príhovor ukončil slovami, že Katolícka cirkev chce pokračovať v úsilí o dialóg so všetkými svetovými náboženstvami a neustane v snahách po svetovom mieri.

¹⁸ Porov.: FISCHER, R.: *Malý teologický slovník. Přehled papežů*. Praha : Zvon, 1995, s. 292.

2.5.3 Ekumenické snahy na konci 20. storočia

26. novembra 1987 Ján Pavol II. prijal vo Vatikáne biskupov rozličných vyznaní a prihovoril sa k nim. 5. januára 1989 prijal na audiencii patriarchu rumunskej pravoslávnej cirkvi. Počas návštevy v Štokholme v roku 1989 v homílii Svätý Otec povedal, že Cirkev bude vždy jednotou v rozmanitosti.

V Brazílii roku 1990 zasadal 8. snem svetového luteránskeho zväzu. Pápež Ján Pavol II. v pozdravnom posolstve valnému zhromaždeniu evanjelikov s potešením konštatoval pokroky vo vzťahoch medzi evanjelikmi a katolíkmi.

V auguste 1991 vykonal Ján Pavol II. pastoračnú návštevu Maďarska. V Debrecíne sa zúčastnil na ekumenickej bohoslužbe reformovanej cirkvi.

31. 6. 1991 Svätý Otec poslal List všetkým biskupom európskeho kontinentu, v ktorom zdôrazňuje, že všetky problémy v dialógu s pravoslávnyimi, ktoré prináša život aj v oblasti ekumény, majú sa riešiť dialógom.

Z iniciatívy Jána Pavla II. 9. a 10. januára 1993 prišlo do Assisi 3000 kresťanov, židov a moslimov na stretnutie za pokoj v Európe.

10. novembra 1994 ohlásil Ján Pavol II. svoj apoštolský list *Tertio millennio adveniente* v súvisi s prípravou Jubilea roku 2000, v ktorom hovorí, že Cirkev si uvedomuje zodpovednosť za hriech rozdelenia.

25. mája 1995 vydal pápež encykliku *Ut unum sint*. Je to jeho v poradí už dvanásť encyklika, v ktorej robí svoj nový krok na ceste za jednotou a zároveň povzbudzuje všetkých, ktorí na tomto poli pracujú. Pripája sa k svojmu predchodcovi Pavlovi VI. a prosí za odpustenie toho, čo v minulosti spôsobovalo roztržky. Považuje za potrebné hľadať stratenú jednotu, pretože spoločenstvo partikulárnych cirkví s rímskou cirkvou vidí ako realitu Božieho plánu. Na záver pobáda k modlitbe za jednotu.

Okrem tejto encykliky vydal apoštolský list *Oriente lumen*, v ktorom poukazuje na prvé tisícročie spolužitia kresťanov (dnes už oddelených bratov) a zdôrazňuje, že ani „rozvoj rozdielnych skúseností cirkevného života neprekážal kresťanom, aby vďaka vzájomným vzťahom poznali a prežívali istotu, že sú doma v ktorejkoľvek cirkvi.“¹⁹

29. júna 1995 navštívil Jána Pavla II. patriarcha Bartolomej. Podpísali *Declaratio communis Inter Dominum Apostolicum et Eomium Patriarcham Constantinopolitanum*.

¹⁹ DRÁB, P.: *Ekumenizmus na Slovensku*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998, s. 153.

2.5.4 Ján Pavol II. a ekumenizmus na Slovensku

30. júna až 3. júla 1995 navštívil Slovensko druhýkrát Ján Pavol II. V Bratislave prijal zástupcov nekatolíckych veriacich. V Košiciach pri svojom príhovore vyzdvihol utrpenie tých, ktorí museli podstúpiť mučenie a znášať ťažké tresty, a pritom boli iných kresťanských vierovyznaní. V Prešove urobil niečo, čo evanjelický biskup, Július Filo starší, označil „za malý zázrak“.²⁰ V papamobile sa vydal k budove evanjelického kolégia, na ktorom je pamätná tabuľa obetiam 24 evanjelických veriacich. Tu sa spolu s biskupom Jánom Hirkom a biskupom východného dištriktu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania Jánom Midriakom pomodlil modlitbu Pána. Toto gesto zanechalo na Slovensku hlbokú a nezmazateľnú stopu Božieho služobníka v úsilí o ekumenický dialóg.

2.5.5 Prekročiť prah nádeje

Je skutočne veľmi zložitú vymenovať všetky stretnutia, rozhovory, encykliky, pastoračné návštevy, v ktorých sa Ján Pavol II. bytostne dotýka otázky zjednotenia kresťanov. Dá sa povedať, že celý pontifikát Jána Pavla II. je prežiarovaný láskou ku všetkým bratom a sestrám v Kristovi. V jeho knihe *Prekročiť prah nádeje*, ktorá sa stala bestsellerom, na otázku, kedy dôjde k zjednoteniu, odpovedá: „Nie je to ľahko predvídať. V každom prípade s blížiacim sa tretím tisícročím kresťania postrehli, že zatiaľ čo prvé tisícročie bolo obdobím nerozdelenej Cirkvi, druhé prinieslo so sebou hlboké rozdelenia, ktoré dnes treba dávať do poriadku... Ľudské predsudky nemôžu zničiť to, čo tvorí Boží plán so svetom a s ľudstvom. Ak to všetko zvažíme, môžeme sa na budúcnosť dívať s určitým optimizmom. Môžeme mať dôveru, že „ten, čo začal v nás dobré dielo, aj ho dokončí“ (porov. Flp 1,6).²¹

²⁰ DRÁB, P.: *Ekumenizmus na Slovensku*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998, s. 158. In : KOŠIAR, J., LABO, Š., VRAGAŠ, Š. : *Apoštol národov dvadsiateho storočia*. Trnava : Dobrá kniha, 1995, s. 112-115.

²¹ JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1995, s. 140.

3 DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL

3.1 Ekumenické očakávania

Svet s napätím očakával, ako sa bude koncil vyjadrovať k otázke ekumenickej jednoty kresťanov, najprv však k vzťahu rímskej cirkvi k východným ortodoxným cirkvám, a rovnako aj k nekatolíckym cirkvám Západu vzniknutých z reformácie. Zo začiatku sa to javilo tak, ako keby ekumenická otázka zostávala skôr na okraji záujmu koncilu.

Medzi skutočnou záplavou predlôh, ktoré vypracovalo pred začatím koncilu desať prípravných komisií a hlavnou prácou prvého rokovacieho obdobia bolo tieto predlohy preskúmať, zrevidovať, zjednotiť a s novými smernicami podať vlastným koncilovým komisiám, existovali len tri predlohy rozdielneho pôvodu, ktoré sa zaoberali ekumenickými otázkami. Koncil poveril Sekretariát pre jednotu kresťanov, aby tieto texty zhrnul do návrhu jedného uceleného dekrétu. Takže dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio* bol jedným z tých piatich dokumentov z celkového počtu šestnástich, ktoré boli slávnostne vyhlásené už v treťom rokovacom období na jeseň roku 1964, i keď len rok pred záverom koncilu 21. septembra 1964.

Počas prvého koncilového zasadania sa z troch pripravených osnov hovoriacich o ekumenizme zrodili štyri predlohy, z ktorých sa postupne v priebehu koncilových prác vykryštalizujú aj štyri rokovacie dokumenty: dekrét o katolíckych východných cirkvách *Orientalium Ecclesiarum*, dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*, deklarácia o vzťahu Cirkvi k nekresťanským náboženstvám *Nostra aetate* a deklarácia o náboženskej slobode *Dignitatis humanae*.

Po smrti pápeža Jána XXIII. nový pápež Pavol VI. vydal smernice, ktorými oznamuje zvýšenie počtu nekatolíckych pozorovateľov a rozhodol sa založiť pri Rímskej kúrii Sekretariát pre dialóg s nekresťanskými náboženstvami.

Na začiatku druhého koncilového zasadania Pavol VI. v úvode zhrnul hlavné ciele koncilu do štyroch bodov: 1. lepšie poznanie Cirkvi, 2. reformu Cirkvi, 3. znovunastolenie jednoty medzi kresťanmi a 4. dialóg Cirkvi so súčasným svetom.

V tom čase pápež Pavol VI. navštívil Palestínu a patriarcha Athenagoras sa obrátil na predstaviteľov všetkých cirkví s výzvou, aby sa zišli na spoločnú modlitbu s pápežom v Jeruzaleme. Hoci návrh nebol prijatý tak, ako bol

podaný, viacerí predstavitelia cirkví prijali jeho pozvanie. Účinky cesty pápeža sa prejavili vo vzťahoch Katolíckej cirkvi a východných patriarchátov, ktoré boli poznamenané minulými predsudkami. K témam tohto jednacieho obdobia patrila vnútorná obnova Cirkvi, podpora jednoty kresťanov a otázka Cirkvi v dnešnom svete.

Predloha o ekumenizme obsahovala i pasáže o židoch, a taktiež aj o náboženskej slobode. Obe časti narazili na odpor z rôznych strán. Preto boli oddelené a hlasovalo sa iba o prvých troch kapitolách dekrétu.

Výrazným výsledkom tretieho obdobia je prijatie oboch konštitúcií o Cirkvi a dekrétov o ekumenizme *Unitatis redintegratio* a o východných cirkvách *Orientalium Ecclesiarum*. Hoci sa neplánoval osobitný koncilový dokument o ekumenizme vo všeobecnosti, vypracovali sa iba osnovy týkajúce sa východných oddelených cirkví a okrem toho v konštitúcii o Cirkvi mala byť pôvodne jedenásta kapitola „zasvätená“ ekumenizmu, predsa 1. decembra 1962 konciloví otcovia rozhodli, aby Sekretariát pre zjednotenie kresťanov vypracoval osobitný návrh o ekumenizme. Rozprava o ekumenizme trvala od 12. 11. do 2. 12. 1963. Po zdĺhavejších revíziách a opravách návrhu textu sa napokon 21. 11. konalo piate verejné zasadanie, na ktorom konciloví otcovia schválili dekrét o ekumenizme s konečnou platnosťou, pričom 2137 hlasov bolo za a 11 proti. Komisia pre východné cirkvi skončila posledné úpravy na návrhu dekrétu *Orientalium Ecclesiarum* za necelý mesiac a 20. 11. 1964 konciloví otcovia odsúhlasili celé znenie dekrétu s názvom *O východných katolíckych cirkvách*. Pri tajnom hlasovaní 2110 otcov dekrét schválilo a 39 hlasov bolo proti. Pápež Pavol VI. dekrét odobril s konečnou platnosťou. Toto obdobie bolo súčasne i obdobím kríz koncilu.

V štvrtom období rokovania bola schválená deklarácia *Nostra aetate* o postoji Cirkvi k nekresťanským náboženstvám. O veci bola rozprava na koncile od 28. 9. do 30. 9. 1964. O novom texte aj o najvýznamnejších nekresťanských náboženstvách, najmä o budhizme, hinduizme a islame sa hlasovalo postupne. Na verejnom zasadnutí 28. 10. 1965 bol text schválený s konečnou platnosťou, keď z 2132 hlasujúcich bolo za 1221, 88 proti a 3 hlasy boli neplatné. Svätý Otec Pavol VI. deklaráciu potvrdil a text nariadil uverejniť.

Koncil nestanovil čas, kedy má nastať zjednotenie. Čo je hlavné, otvorila sa cesta dialógu.

3.2 Dekrét Unitatis redintegratio

Dekrét má po úvode dvadsaťštyri článkov zoradených v troch kapitolách a záver.

Úvod pripomína temné pozadie, na ktorom sa dekrét javí ako nevyhnutný. Jas viac ako storočia predtým vnáša túžba koncilových otcov vedených Duchom Svätým. Koncil nevytýčil žiadnu konkrétnu cestu k jednote, a dokonca ani nevymedzil priestor, v rámci ktorého by sa mala hľadať takáto cesta.

Pôvodná predloha prvej kapitoly nepriniesla viac-menej nič nové oproti predkoncilovým názorom. Už sám pôvodný názov Zásady katolíckeho ekumenizmu bolo potrebné zmeniť, lebo keď dal koncil ekumenizmu prívlastok katolícky, značne zavádzal, pretože neexistuje žiaden katolícky alebo protestantský ekumenizmus, ale len jeden ekumenizmus. Názov bol upravený na Katolícke zásady ekumenizmu.

Kapitola kladie dogmatický základ v nadväznosti na Lumen gentium. To je obvyklé pri dekrétoch zameraných na praktické smernice.²² Kristus v hodine svojho umučenia prosil a ani teraz neprestáva prosiť Otca o jednotu svojich učeníkov: „aby všetci boli jedno, ako ty, Otče, vo mne a ja v tebe, aby aj oni boli v nás jedno, aby svet uveril, že si ma ty poslal“ (Jn 17, 21). „Túžba po obnovení jednoty všetkých kresťanov je Kristov dar a výzva Ducha Svätého“ (KKC 820). Prisľúbený Duch je prostriedkom zjednotenia ľudí. V dekréte sa píše: „Duch Svätý, ktorý sídli vo veriacich a naplňa a riadi celú Cirkev, vytvára ono podivuhodné spoločenstvo veriacich, a tak hlboko spája všetkých v Krista, že je zdrojom jednoty Cirkvi“ (UR 2). Spomedzi svojich apoštolov si Kristus vyvolil Petra po jeho hlbokom vyznaní viery, ktorému prisľúbil moc kľúčov. Zveril mu všetky ovce, aby ich utvrdzoval vo viere a pásol v dokonalej jednote, pritom Ježiš Kristus zostáva naveky uholným kameňom a pastierom našich duší.

Najväčším vzorom jednoty má byť jednota v Trojici osôb jedného Boha, Otca a Syna v Duchu Svätom (porov. UR 2). V nasledujúcom článku sa pripomína, že roztržky nie sú novodobou záležitosťou, vznikali už od samotného začiatku. Mali však len lokálny charakter jednotlivých bratských cirkví. Postupom času nastávajú odluky, kresťania sa rozdeľujú a tým sa pôvodná jednota narušila. „Tí, ktorí sa rodia v takýchto spoločenstvách a dosahujú v nich vieru v Krista a riadne prijali krst, sú v určitom spoločenstve s Katolíckou cirkvou i keď nie v dokonalom“ (UR 3). Aby Cirkev

²² Porov.: TOMEK, P.: *Ekumenický rozmer Cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrícko, 1998, s. 57.

opäť nadobudla jednotu všetkých kresťanov, je potrebné odstrániť prekážky rozdelenia. O toto sa snaží ekumenické hnutie.

V závere tretieho článku dekrét upozorňuje, že nielen Katolícka cirkev vlastní prvky a hodnoty posväcovania a pravdy, ony existujú aj mimo viditeľných hraníc Katolíckej cirkvi, „písané Božie slovo, život milosti, viera, nádej a láska a iné vnútorné dary Ducha Svätého, ako aj viditeľné prvky. Kristov Duch používa tieto cirkvi a cirkevné spoločenstvá ako prostriedky spásy. Účinnosť týchto pochádza z plnosti milosti a pravdy, ktorú Kristus zveril Katolíckej cirkvi. Všetky tieto dobrá pochádzajú od Krista a vedú k nemu a samy podnecujú ku katolíckej jednote“ (KKC 812).

Ekumenizmus - takýto názov dostal v poradí štvrtý článok. Vplyv a pôsobenie milosti Ducha Svätého na rôznych miestach sveta je znamením doby, aby sa všetci katolíci horlivo zúčastňovali ekumenického diela. Koncil „ekumenickým hnutím rozumie konania a podniky, ktoré vznikajú podľa rôznych potrieb Cirkvi a časových okolností a sú zamerané k podporovaniu jednoty kresťanov“ (UR 4).

Tu patrí miesto pre dialóg, ako spôsob vytvárania vzťahov medzi oddelenými bratmi. Ním sa získavajú pravdivejšie poznatky o náuke a živote jednotlivých cirkví, zároveň ich spravodlivejšie hodnotenie. Ak veriaci konajú rozumne a trpezlivo, pod dohľadom svojich pastierov, postupne budú prekonávať a odstraňovať prekážky, aby jednota jednej a jedinej Cirkvi vzrastala. Jednota, ktorú svojej Cirkvi daroval Kristus od počiatku, o nej veríme, že „subsistuje“²³ nestratiteľne v Katolíckej cirkvi. Dúfame, že bude stále viac vzrastať až do konca vekov (porov. UR 4). Dekrét povzbudzuje katolíkov, aby sa modlili, hovorili s nimi a konali k nim prvé kroky, úprimne pouvažovali, čo treba obnoviť vo vlastnej katolíckej rodine, aby jej život svedčil vernejšie a jasnejšie o tom, že jej Kristus odovzdal učenie a inštitúciu prostredníctvom apoštolov.

Život Katolíckej cirkvi nie je predstavený v bezchybnom svetle. Skutočný obraz katolíkov sa môže navonok zdať iný, pretože mu chýba horlivosť, akú by mal mať. Podnecuje každého jednotlivca, aby podľa svojich možností napredoval v kresťanskej dokonalosti a takýmto spôsobom očisťoval a obnovoval Cirkev, až kým si ju Kristus nepripraví slávnou bezpoškvrny a vrásky.

Záverom článok upozorňuje, že sa nesmie zabúdať na slobodu vo formách duchovného a liturgického prejavu života, na oceňovanie pravých kresťanských hodnôt, ktoré sú aj u oddelených bratov. „Všetko totiž, čo je skutočne kresťanské, sa nikdy neprieči pravým hodnotám viery, ale na-

²³ „...subsistit in Ecclesia catholica.“; subsistit – uskutočňuje sa, In : PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Príprava – prúbeh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 212.

opak, môže vždy pomáhať k dokonalejšiemu pochopeniu Krista a Cirkvi“ (UR 4). Koncil so zármutkom poznamenal, že rozdelenie kresťanov je príčinou uskutočňovať plnosť katolicity spoločenstva, no zároveň motivuje veriacich k väčšej zanietenosti v ekumenickej činnosti.

3.2.1 Druhá kapitola dekrétu UR

Pri realizácii ekumenizmu dekrét poukazuje, že jednota nie je len vecou určitého počtu osôb. Každý veriaci človek, rovnako biskup ako i laik, sa má podieľať na zjednotení medzi všetkými kresťanmi; čiže je to záležitosť celej Cirkvi. Kristus volá Cirkev k neustálej obnove, pretože všetko, čo je v Cirkvi ľudským prvkom, podlieha trvalej reforme. Spôsob výkladu náuky sa musí vždy presne rozlišovať od samotného pokladu viery a musí sa reformovať, ak vytvára bariéry medzi oddelenými cirkvami.²⁴

Dekrét predkladá, že z obnovy mysle, zo sebazapierania a vďaka slobodnej tryskajúcej láske vychádza túžba po jednote. „Pravý ekumenizmus nie je možný bez vnútorného obrátenia“ (UR 7). Pokora, uznanie si previnení, ktoré sa stali voči Bohu a voči oddeleným bratom, dávajú signál pre perspektívnejšiu spoluprácu. Ako Katolícka cirkev prosí o odpustenie, tak súčasne ona odpúšťa svojim vinníkom. Cesta k jednote je cesta čistého a čím bezúhonnejšieho života podľa evanjelia. „Kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som ja medzi nimi“ (Mt 18, 20). Spoločnú modlitbu za jednotu a ekumenické zhromaždenia možno právom považovať za dušu celého ekumenizmu. Katolíci sa už často schádzajú k modlitbe za jednotu kresťanov, pretože je to veľmi účinný prostriedok vyprosovania milosti a autentický výraz spoločenstva.

Nasleduje výzva, resp. upozornenie, že nemožno považovať každý prostriedok za použiteľný pri obnove jednoty. Je potrebné pritom pamätať na dve hlavné zásady: vyjadrenie jednoty Cirkvi a účasť na prostriedkoch milosti. Čo koncil neodporúča, je vyjadrenie jednoty spoluúčasťou pri bohoslužbe. Na druhej strane ju doporučuje snaha o získanie milosti. Treba sa pritom obrátiť na miestnu biskupskú autoritu, ktorá s prihliadnutím na historické, miestne a osobné okolnosti určí formu uskutočnenia (porov. UR 8).

Dialóg sa má viesť nielen v liturgickom živote, ale aj v oblasti teologickej náuky, lebo vzájomné bratské vzdelávanie môže jasnejšie a vhodným spôsobom participovať na aplikovaní ekumenizmu. Predkladá sa, že

²⁴ Porov.: TOMEK, P.: *Ekumenický rozmer Cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrúcko, 1998, s. 58.

vyučovanie teológie a iných predmetov, najmä historických, bude v ekumenickom nie v polemickom duchu, aby to zodpovedalo skutočnej pravde. V takom istom smerovaní sa vyžaduje formovať veriacich a najmä kňazov. Zároveň sa natíska otázka: Akým spôsobom vyjadrovať a vykladať učenie viery? Presná a konečná odpoveď nie je vyslovená, no ponuka formy, ako vyjadrovať a vykladať učenie viery, obsahuje jedenásty článok. „Spôsob a povaha vyjadrenia katolíckej viery nesmie byť žiadnou prekážkou dialógu s bratmi“ (UR 11). Dekrét pripomína, že nestačí vyjadriť len celú náuku čo do rozsahu. Veľký dôraz má mať výklad viery čo do hĺbky a presnosti s akcentom na spôsob a jazyk, ktorý je zrozumiteľný aj pre oddelených bratov. (porov. UR 11). Mnoho ľudí dneška spája rovnaké myslenie, rovnaký životný štýl, kultúru obliekania a veľa iných vecí. Pre kresťanov je spojitom viera v trojjediného Boha a vo vteleného Božieho Syna. Spoločný cieľ má napomáhať k vytváraniu spolupráce medzi členmi, ktorým na tom záleží, aby zmizli prekážky rozdelenia. „Spolupráca všetkých kresťanov ukazuje živým spôsobom spojenie, ktoré ich navzájom zjednocuje a stavia do plnšieho svetla tvár Krista Služobníka“ (UR 12). Rozličné oblasti služieb ľuďom dávajú príležitosti k spolupráci k vzájomnému a lepšiemu poznaniu a k obojstrannej úcte.

3.2.2 Tretia kapitola dekrétu UR

Jej názov je Cirkvi a cirkevné spoločensvá oddelené od rímskeho Apoštolského stolca.

Tento názov kapitoly Cirkvi a cirkevné spoločensvá – oproti pôvodnému – Kresťania odlúčení od Katolíckej cirkvi sa zmenil kvôli zložitým historickým súvislostiam. Koncil v múdrej zdržanlivosti upustil od prísnejšieho hodnotenia nekatolíckych cirkví.²⁵

Kapitola osobitne rozlišuje cirkvi a cirkevné spoločensvá, ktoré vznikli na Východe a tie, ktoré sú dedičstvom reformácie.

Články 14 – 18 pojednávajú o východných cirkvách. Ich obsahom je: spoločensvá miestnych cirkví v patriarchátoch, veľké liturgické dedičstvo, od prvých ekumenických koncilov spoločná dogma so Západom o Trojici a o vtelení Slova z Panny Márie, zvláštny význam sa dáva sláveniu Eucharistie, úcta k Márii a svätým, biskupská štruktúra cirkví, apoštolská postupnosť, legitímná rozmanitosť cirkevných radov, legitímná rozmanitosť teo-

²⁵ Porov.: TOMĚK, P.: *Ekumenický rozmer Cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrúcko, 1998, s. 58.

lógie, ktorá je pritom zakotvená vo Svätom písme a vernosť apoštolskej tradícii.²⁶

Oddeleným cirkvám a cirkevným spoločenstvám na Západe sú venované články 19 – 23.

K cirkvám, ktoré vznikli z reformácie, koncil uvádza ako spoločné tieto znaky: viera v trojosobného Boha a v Ježiša Krista ako Pána a Boha a jediného Prostredníka (naráža na tzv. „základnú formulu“ Svetovej rady cirkví), hľadanie jednoty, úcta k Svätému písmu, „takmer jeho kult“, spoločný krst, vyznanie živého spoločenstva s Kristom a jeho znamenie pri slávení Pánovej Večere, kresťanský život z viery, z krstu a z počúvania Božieho slova, prvky starej liturgie v bohoslužbách, chvály za dobrodenia prijaté od Boha, živý zmysel pre spravodlivosť a úprimná láska k blížnemu.²⁷

Tieto „elementy“, ako o nich píše O. H. Pesch, majú svoje právo a svoju hodnotu v tom, že sú to dary vlastné Kristovej cirkvi, pritom tu nie je reč o rímskej cirkvi. Toto je dôvod, ktorý hýbe a dáva impulz ku katolíckej jednote.

3.2.3 Záver dokumentu

Aká budúcnosť čaká ekumenizmus na základe koncilových textov, nebolo možné v roku 1964 vôbec odhadnúť. Ako postupovať ďalej? Konkrétne podoba je neznáma nielen koncilu, ale aj Ekumenickej rade cirkví. Nevedia vlastne žiadny recept.

Platí, „že toto sväté predsavzatie obnoviť jednotu všetkých kresťanov v jednej jedinej Kristovej cirkvi presahuje ľudské sily a schopnosti. Preto celú svoju nádej vkladáme do Kristovej modlitby za Cirkev, do Otcovej lásky k nám a do sily Ducha Svätého“ (KKC 822). V závere dekrét povzbudzuje: „Ekumenická činnosť musí byť plne a úprimne katolícka, totiž verná pravde, ktorú sme prijali od apoštolov a Otcov, v súlade s vierou, ktorú vždy vyznávala Katolícka cirkev, a zároveň zameraná k jej plnosti, veď podľa vôle Pána má s postupujúcim časom rásť jeho telo“ (UR 24).

²⁶ Porov.: PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 214.

²⁷ Porov.: PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 214.

3.3 Postoj Cirkvi k nekresťanským náboženstvám

(*NOSTRA AETATE*)

Svätý Otec Ján XXIII. 18. septembra 1960 poveril ústne kardinála Augustína Beu, aby pripravil osnovu deklarácie o postoji Katolíckej cirkvi k židom. Lebo koncil, ktorý zvolal, mal sa niesť v duchu zmierenia nielen medzi kresťanmi, ale aj vo vzťahu k vyznávačom iných náboženstiev, najmä k židom, ktorí majú ku kresťanstvu najbližšie.

V roku 1962 bol text osnovy deklarácie hotový: mal 42 riadkov. Bola to najkratšia koncilová schéma, ktorá však – vzhľadom na dobre známe súčasné medzinárodné vzťahy na Blízkom východe – stala sa jedným z najhúlostivejších problémov Druhého vatikánskeho koncilu.

O tejto deklarácii sa diskutovalo na koncile od 28. do 30. septembra 1964. Prehovorilo 34 koncilových otcov. Námietky boli vážne, a preto sa rozhodlo, že text musí byť prepracovaný a bude tvoriť dodatok ku konštitúcii o Cirkvi ako osobitná deklarácia. Nový text, v ktorom sa hovorilo už aj o významných nekresťanských náboženstvách (najmä o budhizme, hinduizme a islame), otcovia schválili veľkou väčšinou 20. novembra 1965. Po ďalšom zdokonalení sa koncilu 11. októbra 1965 predložila schéma pod názvom *Nostra aetate* - deklarácia o postoji Cirkvi k nekresťanským náboženstvám, ktorej hlasovanie sa stretlo s pozitívnym výsledkom. S konečnou platnosťou bola deklarácia prijatá hlasovaním na verejnom zasadnutí 28. októbra 1965.

Zo všetkých hlasujúcich bolo za 2221, proti 88 a 3 hlasy boli neplatné. Svätý Otec Pavol VI. deklaráciu potvrdil a nariadil text uverejniť.

Slová deklarácie poukazujú, že ľudstvo čoraz viac zjednocuje a vzťahy medzi jednotlivými národmi stávajú sa tesnejšími, a preto Cirkev skúma pozorne postoj k nekresťanským náboženstvám. Všíma si to, čo je ľudom spoločné a čo ich vedie k vzájomnému spolunažívaniu. Všetky národy tvoria len jedno spoločenstvo, majú ten istý pôvod, majú aj spoločný cieľ, Boha, ktorého prozreteľnosť, prejavy dobroty a spasiteľné úmysly sa rozprestierajú na všetkých (porov. Múd 8,1; Sk 14,17; Rim 2,6-7), kým sa vyvolení nezhrmáždia vo Svätom meste. Ľudia rozličných náboženstiev čakajú odpoveď na skryté záhady ľudskej existencie, ktoré znepokojujú srdce človeka: Čo je vlastne človek? Čo je zmyslom a cieľom nášho života? Čo je dobré a čo hriešne? Aký je náš pôvod a kam smerujeme? Čo je to posledné a nevysloviteľné tajomstvo, čo obklopuje našu existenciu, z neho sme vyšli a k nemu smerujeme?

Nekresťanské náboženstvá už oddávna vnímajú tajomnú silu, ktorá účinkuje vo vývoji vecí a v udalostiach ľudského života. Niektoré uznávajú najvyššie božstvo. Náboženstvá sa v súvisi s kultúrnym pokrokom pokúšajú odpovedať na tieto problémy vypracovanejšími pojmami a kultivovanejším jazykom.

3.3.1 Hinduizmus

Hinduizmus je súbor všetkých rítov, náboženských praktík a názorov, tradícií a mytológií Indov, ktoré sú sankcionované posvätnými knihami Véd a predpismi brahmanov.

Genetická súvislosť s brahmanizmom sa prejavuje napr. v tom, že medzi najuctievanejšie hinduistické božstvá patrí trojica brahmanizmu: Brahma (stvoriteľ), Višnu (ochranca) a Šiva (stvoriteľ, ochranca a ničiteľ súčasne).

Spoločným významovým útvarom rozmanitých konkrétnych prejavov hinduizmu je predstava, že večná individuálna duša (átman) sa usiluje splynúť so svetovou dušou (brahman). Tomu bráni prúd neprestajne sa meniacich, konečných prejavov materiálneho prírodného bytia (prakriti). Átman na ceste k definitívnemu spaseniu prechádza neustálymi prevteleniami, pričom každú formu prevtelenia určuje karma, osud, ktorý tvoria činy samého človeka. Hlavnými hinduistickými smermi sú višnuizmus, šivaizmus a šaktizmus (Šakti - ženský princíp Brahma). Základným spoločensko-organizačným princípom, ktorý hinduizmus sankcionuje, je kastový princíp.

Bibliou hinduizmu je Bhagavadgíta.

Hinduizmus skúma Božie tajomstvo a vyjadruje ho nevyčerpatel'nou plodnosťou bájok a prenikavými filozofickými úsiliami. Hľadá oslobodenie od úzkosti našej existencie asketickým spôsobom života.

3.3.2 Budhizmus

Budhizmus je jedno z troch svetových náboženstiev a náboženská filozofia indického pôvodu; založil ho Budha, t. j. „Prebudený“ (čestný titul Siddhárta Gautamu narodeného r. 663 pred Kr.).

Preberá z tradície vieru v odplatu dobrých a zlých činov a učenie o kolobehu životov.

Učenie budhizmu je založené na odmietaní strastiplného bytia a na hľadaní cesty, ktorá vedie k oslobodeniu z kolobehu života, ktorého podstatu tvorí

utrpenie. Utrpenie v živote je spôsobované túžbou po predmetoch dostupných ľudským zmyslom. Preto treba odstrániť tento smäd poznaním, že to všetko nie je pravé «Ja» a že sa ma to v skutočnosti vôbec netýka. Tento najvyšší cieľ sa nazýva nirvána (doslova: vyvanutie, vyhasnutie plameňa). Svojím dôrazom na premáhanie utrpenia, na sebvýchovu osobnosti zapôsobil na ďalší vývoj východných filozofií skôr v moralistickom, než v náboženskom zmysle.

Budhizmus uznáva nedostatočnosť tohto menlivého sveta a učí ceste, ktorou by ľudia mohli s nábožnou a dôverčivou mysl'ou dosiahnuť stav dokonalého oslobodenia, či už vlastným úsilím, alebo vďaka pomoci zhora.

A tak aj iné náboženstvá sa snažia nájsť odpoveď na nespokojnosť ľudského srdca. Katolícka cirkev nezavrhuje nič z toho, čo je v týchto náboženstvách pravdivé a sväté. Cirkev však ohlasuje a je povinná neprestajne ohlasovať Krista, ktorý je „cesta, pravda a život“ (Jn 14,6), v ktorom ľudia nachádzajú plnosť náboženského života a v ktorom Boh zmieril so sebou všetko (porov. 2 Kor 5,18-19). Preto Cirkev povzbudzuje veriacich, aby s múdrosťou a láskou vydávali svedectvo o viere a kresťanskom živote, nadväzujúc na dialóg a spoluprácu s vyznávačmi iných náboženstiev, a uznávali, chránili i zveľaďovali duchovné, mravné a spoločensko-kultúrne hodnoty, ktoré sa u nich nachádzajú.

3.3.3 Islam

Cirkev sa s úctou pozerá aj na moslimov, ktorí sa klaňajú jedinému, živému, jestvujúcemu, milosrdnému a všemohúcemu Bohu, Stvoriteľovi neba a zeme, ktorý prehovoril k ľuďom. Jeho ustanoveniam sa usilujú podrobiť z celého srdca, ako sa podriadil Bohu Abrahám, na ktorého sa islamská viera rada odvoláva. Ježiša si ctia ako proroka, uctievaajú si aj jeho panenskú matku Máriu. Očakávajú súdny deň, keď Boh dá odplatu všetkým zmŕtvychvstalým ľuďom. Majú v úcte mravný život a uctievaajú Boha najmä modlitbou, almužnou a pôstom.

Koncil vyzýva všetkých, aby zabudli na to, čo bolo medzi kresťanmi a moslimami a pestovali úprimné vzájomné porozumenie a spoločne chránili a zveľaďovali u všetkých ľudí sociálnu spravodlivosť, mravné hodnoty, mier a slobodu.

3.3.4 Judaizmus

Koncil nezabudol na zväzky, ktoré duchovne spájajú ľud Nového zákona s potomstvom Abrahámovým. Cirkev Kristova uznáva, že počiatky jej viery a vyvolenia sú už u patriarchov, u Mojžiša a prorokov, súčasne s tajomným spasiteľným plánom Božím. A vyznáva, že všetci v Krista veriaci sú podľa viery deťmi Abraháma (porov. Gal 3,7), a že spása Cirkvi sa tajomným spôsobom ako v predobrazie naznačuje v exode vyvoleného ľudu z krajiny otroctva. Prostredníctvom Starého zákona a toho ľudu nesmie Cirkev zabudnúť, že to bol ten ľud, s ktorým Boh vo svojom nevýslovnom milosrdenstve uzavrel dávnu zmluvu. Preto Cirkev verí, že Kristus, náš pokoj, skrze kríž zmieril židov s pohanmi a že z týchto dvoch vytvoril v sebe jedno (porov. Ef 2,14-16). Cirkev má pred očami slová apoštola Pavla: „Oni sú Izraeliti, majú adoptívne synovstvo, slávu, zmluvy, zákonodarstvo, bohoslužbu, prisľúbenia. Ich sú praotcovia a z nich podľa tela pochádza Kristus; on je nad všetkým Boh, zvelebený naveky. Amen“ (Rim 9,4-5). Nezabúda aj na to, že zo židovského ľudu pochádzajú apoštoli, ktorí zvestovali Kristovo evanjelium svetu.

Sväté písmo svedčí, že Jeruzalem nepoznal deň svojho navštívenia (porov. Lk 19,44), ale židia sú stále predrahi Bohu pre zásluhy otcov, lebo dary a povolanie Bohu nemožno odvolať (porov. Rim. 11,28-29; LG – AAS 57, 1965). A očakávajú deň, keď všetky národy budú vzývať Pána jedným hlasom a budú mu slúžiť spojenými silami (porov. Sof 3,9).

Hoci židovská vrchnosť nástojila na smrti Kristovej (porov. Jn 19,6), predsa nemožno pripisovať všetkým vtedajším židom a ani dnešným židom, čo sa spáchalo pri Kristovom umučení. Neslobodno židov predstavovať ako od Boha zavrnutých, preto nech všetci ľudia dbajú o to, aby pri vyučovaní katechizmu a pri hlásaní slova Božieho neučili nič, čo sa nezohoduje s pravdou evanjelia a s duchom Kristovým.

Cirkev vyslovuje svoje poľutovanie nad nenávisťou, prenasledovaniami a prejavmi antisemitizmu, kedykoľvek sa oni vyskytli z ktorejkoľvek strany proti židom. Kristus dobrovoľne podstúpil svoje umučenie a smrť z nesmiernej lásky, a to za hriechy všetkých ľudí, aby všetci boli spasení. A povinnosťou kazateľského úradu Cirkvi je ohlasovať Kristov kríž ako znak všeobecnej lásky Božej a zdroj všetkej milosti.

Všeobecné bratstvo vylučuje diskrimináciu. Postoj človeka voči Bohu a postoj človeka voči ostatným ľuďom, svojim bratom, natoľko súvisia, že Písmo hovorí: „Kto nemiluje, nepozná Boha“ (1 Jn 4,8). Cirkev zavrhuje akúkoľvek diskrimináciu medzi ľuďmi alebo rasové prenasledovanie, pretože sa to protiví duchu Kristovmu. Koncil prosí veriacich v Krista, aby ich

správanie medzi pohanmi bolo vzorné (porov. 1 Pt 2,12), aby mali pokoj so všetkými ľuďmi, nakoľko je to možné a závislé od nich, a tak boli naozaj deťmi Otca, ktorý je na nebesiach.

3.4 Náboženská sloboda a ekumenizmus

(DIGNITATES HUMANAЕ)

Úspech v ekumenizme a zachovaná náboženská sloboda sú dva pojmy, ktoré veľmi úzko medzi sebou súvisia.

Potrebné je pripomenúť udalosť, keď pápež Pavol VI. zakončil koncil 8. decembra 1965 slávnostnou bohoslužbou v Bazilike sv. Petra. Bol na nej prítomný aj zástupca ekumenického patriarchu Athenagora z Konštantinopolu v nádherom orientálnom liturgickom rúchu. Ku koncu bohoslužby ho Pavol VI. poprosil, aby pristúpil k pápežskému oltáru a preplnenej Bazilike sv. Petra oznámil: „V túto hodinu vyhlasuje patriarcha Athenagoras ako čestná hlava ortodoxných cirkví a tiež ja sám ako držiteľ Petrovho úradu vyhlasujem, že bula, ktorá v r. 1054 vyvolala rozkol a rozdelila cirkev na východnú a západnú – že táto bula a jej obsah sa od dnešného dňa prehlasuje obidvoma stranami za neplatnú!“²⁸ V tomto okamihu sa prinajmenšom právne zacelila roztržka, ktorá svojho času prvýkrát rozdelila kresťanstvo.

Tento okamih sa možno stal počiatkom ekumenického úsilia v konkrétnom živote, hoci duch ekumenizmu bolo cítiť už na zasadnutiach koncilu. Na žiadnom inom koncile sa nehovorilo s takou jasnosťou o jednote kresťanov, o dialógu s nekresťanskými náboženstvami, o dôstojnosti osobného svedomia, o princípe náboženskej slobody, o rôznych kultúrnych tradíciách, v rámci ktorých Cirkev uskutočňuje svoje misijné poslanie.

Ekumenické hnutie je Božia milosť, ktorú Otec daroval ako odpoveď na Ježišovu modlitbu „aby všetci jedno boli“ (Jn 17,21) a na prosebné modlitby Cirkvi inšpirované Duchom Svätým.

3.4.1 Dignitates humanae v priebehu koncilu

Náboženská sloboda bola počas prípravnej fázy koncilu spracovaná iba v rámci vzťahu Cirkvi a štátu a vysvetlená v schéme konštitúcie o Cir-

²⁸ Porov.: PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil. Příprava – průběh – odkaz.* Praha : Vyšehrad, 1996, s. 20.

kvi. Navrhnuté znenie náuky je možné zhrnúť nasledovne: Ak predstavujú kresťania v spoločnosti väčšinu, štát má povinnosť hlásiť sa ku kresťansko-katolíckemu náboženstvu. Ostatní občania, ktorí sú príslušníkmi iných náboženstiev, nemajú právo na verejné vyznanie sa k svojmu náboženstvu, avšak štát môže ich vyznanie tolerovať kvôli spoločnému dobru. Ak sú kresťania v spoločnosti v menšine, štát je povinný ponechať katolíkom plnú slobodu vyznávať svoje náboženstvo a Cirkev musí mať plnú slobodu pri napĺňaní svojho poslania.

Tento postoj, spočívajúci na dočasnej doktríne Cirkvi, že omyl nemá právo na jestvovanie, ale iba pravda má právo na existenciu, narazil na rozhodnú opozíciu koncilových otcov, odvolávajúcich sa okrem iného aj na encykliku Jána XXIII. *Pacem in terris* (1963), kde píše, že k právam človeka je potrebné počítať aj to, že človek môže uctievať Boha podľa správnej normy svedomia, privátne i verejne vyznávať svoje náboženstvo (porov. PIT 6). Encyklika však nevysvetľuje bližšie, čo myslí pod správnu normou svedomia.

Takto navrhovaná kapitola o náboženskej slobode zmizla s prvým návrhom konštitúcie o Cirkvi a pápež poveril Sekretariát pre jednotu kresťanov, aby sa tejto témy ujal. Ten ju zaradil k schéme o ekumenizme ako 5. kapitolu. V septembri 1964 po mnohých prepracovaniach bola táto téma oddelená od schémy o ekumenizme a koncil venoval náboženskej slobode samostatný dokument, ktorý konečným spôsobom prezentuje zásadný obrat v cirkevnom postoji: ak vzhľadom na zvláštne okolnosti sa v niektorých národoch dostáva v občianskom právnom poriadku osobitného štátneho uznania istému náboženskému spoločenstvu, je potrebné, aby sa zároveň všetkým občanom a všetkým náboženským spoločenstvám uznávalo a rešpektovalo právo na slobodu v náboženskej oblasti (porov. DH 6).

Nápadným pritom je, že v definitívnom znení nenachádzame slovo tolerancia, a síce preto, lebo pojem tolerancie nesie v sebe príchut' strpenia, rešpektívne pripustenia aj toho, čo by vlastne nemalo byť. Naproti tomu deklarácia hovorí o náboženskej slobode ako o subjektívnom práve človeka, ktoré má byť zachované. Koncilový dokument tak uskutočnil prechod od práva pravdy, ktoré prináleží iba tým ľuďom, ktorí sú vlastníkami pravdy, a tým inštanciam, ktoré o pravde rozhodujú, ku právu osoby, ktoré je vhodné v zmysle deklarácie akcentovať ako právo pravdy osoby. Cirkev týmto spôsobom jasne povedala, že nezastupuje iba právo pravdy, ale aj právo osoby, pretože nositeľom práva, úcty a lásky nie je pravda ako taká, ale človek vyznávajúci sa k pravde.²⁹

²⁹ Porov.: MIKLUŠČÁK, P.: *Sloboda kresťana v Cirkvi : prednáška na Fóre kresťanských inštitúcií*. Bratislava : 7. 11. 1998.

Zameranie textu deklarácie o náboženskej slobode *Dignitates humanae* vnímali niektorí konciloví otcovia ako spreneverenie sa dovtedajšej tradícii, ako ducha liberalizmu, ako vyznanie sa k náboženskému indiferentizmu, ako sekularizáciu a sebazničenie Cirkvi. Preto bola deklarácia najviac spochybňovaným koncilovým dokumentom, ktorý bol spracovaný v tvrdých kontroverziách a až do konečného hlasovania narážal na najväčší odpor.

Veľký význam pre prekonanie obavy, či deklarácia o náboženskej slobode nie je nevernosťou voči cirkevnej tradícii, malo rozlíšenie medzi slobodou voči Bohu a slobodou voči ľuďom t. j. medzi slobodou v morálno-náboženskom zmysle a slobodou v právnom zmysle. Až piata schéma deklarácie o náboženskej slobode, tzv. *Textus recognitus* zo dňa 22. 10. 1965 obsahuje v podtitule kvalifikáciu pojmu slobody v náboženskom zmysle, ktorá je daná dvomi základnými pojmami: «*socialis a civilis*». Konečný text obsahuje tieto pojmy v nadpise, ktorý znie: Právo osoby a spoločnstiev na spoločenskú (*socialis*) a občiansku (*civilis*) slobodu v náboženskej oblasti.

Týmto bolo povedané, že deklarácia hovorí predovšetkým o vzťahoch medzi ľuďmi v občianskej spoločnosti a o slobode, podľa ktorej majú byť usporiadané vzťahy človeka v náboženskej oblasti tak voči každému jednotlivému človeku, ako aj spoločenským skupinám a verejnej moci. Náboženská sloboda bola formulovaná ako právo na slobodu od akéhokoľvek nátlaku konať privátne alebo verejne proti svedomiu, resp. nie podľa svojho svedomia (porov. DH 2.3).

3.4.2 *Dignitates humanae* a ekumenizmus

Obsahom tohto koncilového dokumentu je právo osoby a skupín na spoločenskú a občiansku slobodu vo sfére náboženstva, ako o tom hovorí podtitul. A už toto svedčí o dôležitosti tohto dokumentu pre ekumenizmus, hoci sa zameriava skôr na medzil'udské vzťahy v občianskej spoločnosti.

Otcovia koncilu hneď v úvode deklarácie jasne prehlasujú, že ľudská osoba má právo na náboženskú slobodu. Toto právo je skutočne založené na dôstojnosti ľudskej osoby, ako nám ju dáva poznať i zjavené Božie slovo i sám rozum.

Medzi hlavné body katolíckej náuky patrí zásada obsiahnutá v Božom slove a vytrvale ohlasovaná Otcami, že Boh stvoril človeka ako slobodnú bytosť a že v tejto slobode má človek odpovedať Bohu, ktorý ho volá k sebe, vierou, teda nikto nemá byť nútený k prijatiu viery proti svojej

vôli (porov. DH 10). Katechizmus Katolíckej cirkvi hovorí o viere ako o primknutí sa človeka k Bohu, ako o slobodnom súhlase s celou pravdou, ktorú Boh zjavil (porov. KKC 150). Teda človek, vykúpený Kristom Spasiteľom a povolaný Ježišom Kristom k prijatiu za Syna, nemôže prílnúť k Bohu, ktorý sa mu zjavuje, ak ho nepriťahuje Otec, aby mu prejavil rozumnú a slobodnú poslušnosť viery. No toto prílnutie k Bohu, tento akt viery je svojou povahou úkonom dobrovoľným.

A práve preto zásada náboženskej slobody nemálo napomáha vytvárať také podmienky, ktoré umožňujú bez ťažkostí pozývať ľudí, aby z vlastnej vôle prijali kresťanskú vieru a aktívne ju vyznávali celým životom (porov. DH 10).

Boh svojím volaním adresovaným človeku, aby mu slúžil v duchu a v pravde, zaväzuje vo vedomí, ale ho nenúti. Má totiž ohľad na dôstojnosť ním stvorenej ľudskej osoby, ktorá sa má nechať viesť vlastným úsudkom a používať slobodu. To sa v najvyššej miere ukázalo v Ježišovi Kristovi. Lebo Kristus, náš Majster a Pán, tichý a pokorný srdcom, trpezlivo pozýval a získaval si učeníkov. Isteže podopieral a posilňoval zázrakmi to, čo hlásal, aby takto povzbudil a potvrdil vieru svojich poslucháčov, ale nie aby ich nútil. Keď zbadal, že s pšenickou bol zároveň zasiaty aj kúkol', prikázal, aby sa oboje nechalo rásť až do žatvy, ktorá bude na konci sveta (porov. Mt 13, 24-30). Odmietol byť politickým Mesiášom, ktorý užíva vonkajšie prostriedky moci (porov. Mt 4, 8-10; Jn 6, 15). Namiesto toho uprednostnil nazývať sa Synom človeka, ktorý prišiel, „aby slúžil a dal svoj život ako výkupné za mnohých“ (Mk 10,45). Preukázal sa ako dokonalý Boží služobník, ktorý „nalomenú trsť nedolomí a hasnúci knôtik nedohasí“ (Mt 12,20). Svojím životom vydal svedectvo pravde, a napriek tomu ju nechcel nasilu vnucovať tým, čo jej protirečili. Lebo jeho Kráľovstvo nie je chránené mečom, ale je upevňované dosvedčovaním a počúvaním pravdy a rastie v sile lásky, ktorou Kristus vyvýšený na kríži priťahuje ľudí k sebe (porov. DH 12).

Apoštolí, poučení slovom a príkladom Krista, šli rovnakou cestou. Od začiatku Cirkvi sa Kristovi učeníci snažili ľudí obracať k vyznávaniu Krista ako svojho Pána nie násilnými činmi ani úskokmi nehodnými evanjelia, ale predovšetkým silou Božieho slova. Charakter apoštolského ohlasovania Božieho kráľovstva vystihujú slová sv. Pavla z listu Efezanom: „Stojte teda: bedrá si prepášte pravdou, oblečte si pancier spravodlivosti a obujte si pohotovosť pre evanjelium pokoja! Pri všetkom si vezmite štít viery, ktorým môžete uhasiť všetky ohnivé šípy zloducha! A zoberte si aj prilbu spásy a meč Ducha, ktorým je Božie slovo! Vo všetkých modlitbách a prosbách sa modlite v každom čase v duchu!“ (Ef 6,14-18). Apoštolí,

pretože pevne verili, že evanjelium je skutočne prejavom Božej moci spasiť každého, kto verí, hlásali Božie slovo s plnou dôverou v božskú moc tohoto slova, ktoré je schopné zničiť všetky mocnosti odporujúce Bohu a priviesť ľudí k viere a poslušnosti Kristovi (porov. 1 Sol 2, 13).

Cirkev, verná pravde evanjelia, ide rovnakou cestou ako Kristus a apoštoli, keď uznáva, že zásada náboženskej slobody je v zhode s dôstojnosťou človeka a s Božím zjavením, a keď ju podporuje. I keď sa v živote Božieho ľudu putujúceho premenlivými ľudskými dejinami niekedy vyskytli spôsoby konania, ktoré len málo zodpovedajú duchu Evanjelia, ba sú dokonca jeho protikladom, predsa vždy zostávalo učením Cirkvi, že nikto nesmie byť nútený k viere (porov. DH 12).

„Učeník má predsa voči Kristovi učiteľovi vážnu povinnosť, aby pravdu, ktorú od neho prijal, stále viac poznával, verne hlásal a statočne hájil, avšak s vylúčením prostriedkov, ktoré odporujú duchu Evanjelia. Zároveň ho povzbudzuje Kristova láska, aby láskavo a múdro zaobchádzal s ľuďmi žijúcimi v omyle alebo v neznalosti viery. Je teda potrebné mať na zreteli ako povinnosť voči Kristovi, životodarnému Slovu, ktoré sa má hlásať, tak i mieru milosti poskytnutú Bohom skrze Krista človeku, ktorý je pozvaný k dobrovoľnému prijatiu a vyznaniu viery“ (DH 14).

Všetci ľudia, pretože sú osoby – sú totiž obdarené rozumom a slobodnou vôľou, a preto majú osobnú zodpovednosť, sú v zhode so svojou dôstojnosťou pobádaní vlastnou prirodzenosťou a zároveň i mravným zákonom zaviazaní hľadať pravdu, predovšetkým náboženskú. Sú tiež povinní pridŕžať sa poznej pravdy a podľa jej požiadaviek zariadiť celý svoj život. Ľudia však nemôžu splniť túto povinnosť spôsobom primeraným svojej prirodzenosti, ak nemajú psychologickú slobodu a nie sú zároveň oslobodení od vnútorného nátlaku. Právo na náboženskú slobodu teda nevyplýva zo subjektívnej dispozície osoby, ale zo samej jeho prirodzenosti. Preto právo na túto slobodu patrí i tým, ktorí neplnia povinnosť hľadať pravdu a pridŕžať sa jej (porov. DH 2).

Pravdu je však treba hľadať spôsobom primeraným dôstojnosti ľudskej osoby a jej spoločenskej povahe, teda slobodným skúmaním, s pomocou vyučovania či vzdelávania, výmenou myšlienok a dialógu, v ktorom jedni druhým podávajú pravdu, ktorú našli, alebo o ktorej si myslia, že ju našli, aby si tak pri hľadaní pravdy navzájom pomáhali (porov. GS 16). K poznej pravde sa však musí primknúť osobným súhlasom (porov. DH 3).

Človek je tvorom spoločenským, ktorý ku svojej existencii potrebuje druhých ľudí; a to platí i pre oblasť náboženstva. Spoločenská povaha človeka, ale aj spoločenská povaha náboženstva samého vyžaduje, aby človek svoje

náboženstvo vyznával v spoločenstve, kde môže vnútorné náboženské úkony prejavovať navonok spoločne s inými.

„Preto týmto spoločenstvám patrí sloboda riadiť sa vlastnými pravidlami, verejne uctievať zvrchované božstvo, pomáhať svojim členom pri prežívaní náboženského života, vzdelávaním ich podporovať a zriaďovať si inštitúcie, v ktorých členovia spolupracujú na utváraní svojho života podľa svojich náboženských zásad“ (DH 4).

Náboženská sloboda však nie je neobmedzená. Aj ona má svoje určité hranice, ktoré ju upravujú – osobná a spoločenská zodpovednosť. Človek naplní svoju slobodu vždy v konkrétnej dejinnej situácii, do ktorej je postavený spolu s druhými ľuďmi. A práve to ukazuje, prečo je sloboda spojená s povinnosťou zachovávať pri používaní svojej slobody mravný princíp personálnej a sociálnej zodpovednosti a mať v úcte práva a povinnosti druhých ľudí (porov. DH 7). Náboženská sloboda má teda slúžiť a byť zameraná k tomu, aby ľudia pri plnení svojich povinností konali v spoločenskom živote s väčšou zodpovednosťou (porov. DH 8).

12. decembra 1948 Organizácia spojených národov vydala dokument Všeobecná deklarácia ľudských práv. Medzi iným uvádza: „Každý človek je nositeľom práva na úplnú náboženskú slobodu, na globálne uplatnenie náboženského presvedčenia na verejnosti.“³⁰

Tento dokument nie je nejakým zákonom, ktorý by človeku priznával nejaké nové práva, ale je „iba“ deklaráciou, ktorá sa pokúša navonok vyjadriť (deklarovať) to, čo sa ukrýva vo vnútri človeka, čo sa dotýka jeho prirodzenosti, a teda i dôstojnosti.

Otázka ľudskej dôstojnosti a rešpektovania základných ľudských práv leží aj Cirkvi veľmi na srdci, keď ide o práva, ktoré vyplývajú z prirodzeného zákona, ktorý vstúpil Boh do srdca ľudí. Preto Cirkev vždy bránila, bráni a bude brániť tieto ľudské práva.

Jedným zo spôsobom tejto obrany je i deklarácia o náboženskej slobode *Dignitates humanae*. Nepodáva „nič nové“, iba podobne ako Všeobecná deklarácia ľudských práv vynáša na svetlo to, čo je tu od stvorenia človeka, aby si to všetci stále uvedomovali a podľa toho aj konali.

Posolstvo *Dignitates humanae* sa dá zhrnúť asi do týchto slov: Právo na náboženskú slobodu je založené na dôstojnosti ľudskej osoby, ako ju dáva poznať Božie slovo a rozum. V súlade s dôstojnosťou svojej vlastnej prirodzenosti všetci ľudia sú vedení a viazaní osobnou zodpovednosťou

³⁰ VRAGAŠ, Š.: *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*. Bratislava : RK CMBF UK, 1996, s. 51.

hľadať pravdu, predovšetkým náboženskú. Ide tu o morálnu povinnosť pridržiavať sa poznanej Pravdy a zariadiť si život podľa nej. Pritom nikto nesmie byť donucovaný (ani jednotlivcami, ani spoločnosťou) v oblasti náboženstva konať proti svojmu svedomiu. Toto ľudské právo musí byť zakotvené i v právnom poriadku spoločnosti tak, aby sa stalo občianskym právom. Právo na ochranu pred vonkajším donucovaním nezaniká ani pre tých, čo nehľadajú Pravdu a neslobodno zamedzovať uplatňovanie tohto práva, ak sa zachováva spravodlivý verejný poriadok. Tieto prejavy slobody má umožniť i štát.

Rozhodný boj Cirkvi na obranu ľudských práv a proti ich porušovaniu napokon očividne korunovali veľkým úspechom prevratné udalosti r. 1989, keď totalitné režimy padli aj s ich ideológiou. Aj tieto udalosti potvrdzujú, že Cirkev buduje ľudskú spoločnosť na vždy platných zásadách zodpovedajúcich ľudskej dôstojnosti: na pravde, slobode, spravodlivosti, solidarite, pokoji a kresťanskej láske.³¹

A ak ekumenizmus bude stáť na rešpektovaní týchto zásad, bude určite sprevádzaný požehnaním Boha, ktorý je Otcom všetkých, a tak dosiahne naplnenie svojho cieľa: aby všetci jedno boli. Táto jednota totiž nevyžaduje vzdať sa bohatej rozmanitosti v spiritualite, vo zvykoch a obyčajoch, v liturgických rítociach a teologickom predstavovaní zjavenej pravdy, aká vyrástla medzi kresťanmi, pokiaľ táto rozmanitosť ostáva verná apoštolskej tradícii.³²

Ekumenizmus a náboženská sloboda preto nie sú dva pojmy, ktoré sa navzájom vylučujú, ale sú to dve skutočnosti, ktoré navzájom súvisia: ekumenizmus bez náboženskej slobody, bez opravdivého rešpektovania vieroyznania druhého, nie je pravým ekumenizmom a uplatňovanie náboženskej slobody v konkrétnom živote je už vlastne prvým ekumenickým prejavom, od ktorého sa odvíjajú ďalšie aktivity ekumenického hnutia.

3.5 Chápanie slobody na koncile

Katechizmus Katolíckej cirkvi definuje slobodu takto: „Sloboda je v rozume a vôli zakorenená schopnosť konať alebo nekonať; urobiť to alebo ono, a tak vykonať sám od seba vedomé a dobrovoľné činy. Sloboda je v

³¹ Porov.: VRAGAŠ, Š.: *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*. Bratislava : RK CMBF UK, 1996, s. 52-53.

³² Porov.: PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KRESŤANOV: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava : SSV, 1994, s. 20.

človekovi sila, ktorá mu umožňuje rásť a dozrievať v pravde a v dobre (KKC 1731).

Konciloví otcovia sa slobodu človeka snažia objasniť iným spôsobom ako Katechizmus. Nepodávajú definíciu slobody, ale rozlišujú niekoľko «typov slobody», aby takto poukázali na veľkosť tohto Božieho daru a objasnili jeho podstatu.

Podľa koncilu je potrebné odlíšiť slobodu od individualistickej nezávislosti a svojvôle. Ľudia dneška si právom cenia slobodu a usilujú sa o ňu, často sa jej však zastávajú prevráteným spôsobom, ako oprávnene robiť čokoľvek, čo sa im páči, aj zlo (GS 17; KKC 1740), a tak so zámenkou slobody odmietajú akúkoľvek podriadenosť a znevažujú povinnú poslušnosť. Takáto sloboda však smeruje k bezohľadnému individualizmu a v konečnom dôsledku prináša iný druh zotročenia človeka. Ak by sa totiž človek stiahol do svojho nedosiahnuteľného vnútra a zameral by sa na tú dimenziu, v ktorej je iba on sám a nič iné, kde by ho okrem neho samého nič neviazalo, potom by nebol slobodným, ale zajatcom, ktorý sa bezvýchodiskovo dostal do vyhnanstva svojej obmedzenosti, ukazujúcej sa zvlášť v jeho slobode.

Koncilové texty preto rozlišujú medzi vonkajšou a vnútornou slobodou. V tejto súvislosti poukazujú na to, že sloboda nie je obmedzená iba vonkajším nátlakom, ktorý človeku nedovolí konať podľa svedomia a vlastného presvedčenia. Ešte nebezpečnejšou je skutočnosť, že sloboda človeka je ohrozená a negatívne poznačená vnútorným zranením skrze hriech (porov. GS 17). Človek preto robí často to, čo nechce, a čo by chcel konať, to nekoná (porov. GS 10; Rim 7, 15 20). Koncil tak antropologicky opisuje skutočnosť, že každý druh zotročenia človeka v konečnom dôsledku pochádza z hriechu (porov. GS 30), ktorý násilne nanucuje človeku a svetu čosi cudzie.

Texty koncilu rozlišujú medzi negatívnou slobodou od niečoho a pozitívnou slobodou pre niečo. Sloboda od nátlaku je totiž predpokladom slobody pre konanie pravdy a dobra (porov. GS 17). Takáto sloboda je tou, ku ktorej nás oslobodil Kristus (porov. Gal 5,1), keď nás vykúpil, to znamená, keď nás oslobodil «od» zotročujúcich mocností zla a «pre» uznanie Boha a blížnych. Kresťanská sloboda je teda slobodou k láske a v láske, pretože iba uznanie a priznanie slobody druhých a v konečnom dôsledku iba dokonalá sloboda, ktorou je Boh, môže byť adekvátnym naplnením slobody.

Sprístupniť tento rozhodujúci aspekt kresťanského chápania slobody môže spôsobiť ťažkosti a nedorozumenia. Napriek tomu tu nie je možné ustúpiť, a to kvôli pravde, ktorá ako poznanie zmyslu života v láske skutočne oslobodzuje tak, ako to Ježiš prisľúbil svojim učeníkom (porov. Jn 8,31n.). Človek je zaviazaný hľadať túto pravdu a držať sa jej, aby bol slobodným a

stával sa sebou samým. To znamená, že človek je zviazaný pravde práve kvôli slobode.

Koncil tak hovorí o slobode v zmysle slobodnej a plnej odovzdanosti človeka pravde, spravodlivosti a láske, a tým Bohu samému, t. j. o slobode, ktorá je vznešeným znakom obrazu Boha v človeku (GS 17). Takto chápaná sloboda nie je vlastnosť alebo schopnosť človeka, ale transcendentálne určenie človeka, to znamená podmienka jeho človečenstva a tým vlastná odlišnosť človeka od iných živých tvorov.

4 DOKUMENTY PO DRUHOM VATIKÁNSKOM KONCILE

4.1 Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme

Vydala ho pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov a schválil ho pápež Ján Pavol II. 25. marca 1993 „bez ohľadu na všetky protirečivé skutočnosti.“³³ Jedná sa o praktické zhrnutie všetkého úsilia a snaženia v tejto oblasti, ktorá by mala mať miesto v myšlienkach a aspoň modlitbách každého kresťana. Dokument poukazuje na význam a potrebu poznania problematiky a snahu čo najplnšie ju zvládnuť. Direktórium poukazuje na výhodu, ktorú má Katolícka cirkev, pretože má jednotné vedenie vo vlastnom zmysle slova, ktoré je vytvorené Učiteľským úradom Cirkvi. Katolícka cirkev ekumenizmus chápe ako úsilie vytvárať ekumenické vzťahy pod vedením biskupov. Dôraz sa kladie na miestne podmienky, aby nedochádzalo k zhoršeniu vzťahov, pritom sa prekonávali nebezpečenstvá indiferentizmu a prozelytizmu, čo často vidieť v prípadoch malých cirkví. Má sa postupovať pomaly a rozvážne, s veľkou svedomitosťou, trpezlivosťou, vytrvalosťou, čestne a s vecnými poznatkami. Treba dbať na rozdiely vyplývajúce z miery zastúpenia rozličných cirkví alebo neveriacich. Je nadmieru potrebné, aby katolík poznal zásady svojej viery a vzťah Cirkvi k ekumenickým otázkam a problémom. Cirkev má viesť veriacich k ekumenizmu a vydávať praktické normy v partikulárnych podmienkach a byť príkladom života modlitby a viery.

Biskup vo svojej diecéze vymenuje poverenca pre ekumenizmus, ktorý riadi a koordinuje komisie pre ekumenizmus. Biskup taktiež môže zriadiť ekumenickú komisiu či sekretariát, ktoré uvádzajú do praxe pokyny a nariadenia diecézneho biskupa vyplývajúce z nariadení Apoštolskej stolice. Podporuje najmä duchovný ekumenizmus. Komisia spolupracuje s duchovnými i rehoľníkmi. Prínosom majú byť i inštitúty zasväteného života, spoločenstvá apoštolského života a rôzne organizácie veriacich (porov. DirE 41 – 47), ktoré majú mať zástupcov v ekumenických komisiách. Pápežská rada pre napomáhanie jednoty má povinnosť interpretovať prin-

³³ PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KRESŤANOV: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava : SSV, 1994, s. 153, s. 169. ISBN 80-7162-076-9.

cípy ekumenizmu, koordinovať snahy, udržiavať kontakty vzhľadom na ekumenické snahy.

Ekumenické aktivity si vyžadujú potrebu primeraného vzdelania v učení Cirkvi. Tým sa zabráni nielen prípadným omylom, ale i napätiam a strate síl a času. Významnými prostriedkami vzdelávania je poznanie Božieho slova, kazateľská misia, katechéza, slávenie liturgie, duchovný život, ale i rôzne iniciatívy tak organizácií rôznych konfesií, ktoré pracujú či už v charite, väzniciach, zdravotníckych zariadeniach, kultúre alebo športe.

Neodmysliteľným činiteľom prostredia vzdelávania vo viere a jej ohlasovania je rodinné prostredie, najmä rodičia. Farnosť pod vedením správcu farnosti. Kňaz v spolupráci s ekumenickou činnosťou diecézy má zohľadňovať program rôznych foriem spolupráce. Škola a katechéza majú pestovať chuť lásky, úcty a dialógu, z čoho má vyplynúť hlboké prežívanie jednoty, snaha dosiahnuť ju v praxi.

Tí, ktorí prijali úrad, ktorý spolupracuje s ekumenizmom, nech naplno rozvíjajú ľudské kvality. Vytváranie iniciatív nech je zodpovedné, prezieravé vo vernosti k Cirkvi (porov. DirE 55 – 68). Je vhodné, ak sa podľa potreby konajú i špeciálne kurzy ekumenizmu, ktoré by mali byť prispôbené miestnym podmienkam. Pre plnšie pochopenie cirkví medzi sebou sa doporučuje organizovať stretnutia na rôznych úrovniach, príležitostiach, primerane koordinované, pripravené a riadené. Tak stretnutia môžu prehĺbiť ekumenické skúsenosti (porov. DirE 70 – 84).

Pre vývoj ekumenizmu má význam vzdelávanie na školách vyššieho typu fakúlt, univerzít či špeciálnych inštitútov pre ekumenizmus (porov. DirE 87 – 90).

Direktórium poukazuje na spoločenstvo života a duchovnej aktivity medzi pokrstenými. V ekumenizme zohráva dôležitosť platnosť krstu. Krst je podstatná vec k ekumenizmu, od ktorého sa môžu odvíjať a budovať mnohé akcie (porov. DirE 92 – 101). V zmysle platných kánonov je to napríklad kto, kedy, kde a za akých okolností môže byť pokrstený, krstným rodičom, krstiť a prípadne vyslúžiť ďalšie sviatosti a komu. Preto je potrebné vykonať dohody o platnosti krstu a keď dohoda nie je, to neznamená automatické spochybnenie krstu.

Ekumenizmus si vyžaduje rozumne a citlivo zachovávať všeobecné princípy, ktoré jednotlivé cirkvi majú rešpektovať. Rozumie sa tak spoločná účasť na modlitbách, liturgii, v liturgických priestoroch podľa miestnych podmienok. Rozumie sa vytvárať spoločenstvo, pričom treba uznať jednotlivé rozdielnosti a rešpektovať ich. Eucharistia sa ešte dnes spoločne neslávi.

Doporučuje sa spoločná modlitba. Jej obsahom by mali byť spoločné potreby, starosti a primerane ich predkladať pred Božiu tvár. Nech sú pri-

pravované spoločne a nech sa konajú so súhlasom aj v priestoroch určených na liturgiu (porov. DirE 102 – 115). Má sa dbať, aby nevhodným prístupom nepoškodili myšlienky ekumenizmu. Rešpektuje sa učenie jednotlivých cirkví. Rímski veriaci sú povinní plniť si svoje povinnosti predkladané Magistériom. Direktórium poukazuje na apoštolskú postupnosť, a teda aj na vysluhovanie sviatosti, aktívnu účasť pri ich slávení, najmä Eucharistii (porov. DirE 122). V ekumenizme zohráva vážnu úlohu miešané manželstvo. Direktórium poukazuje na zásady, ktoré kresťan katolík má rešpektovať (porov. DirE 129 – 142).

Ekumenizmus má vytvárať ducha kresťanskej lásky tým, že viac zomkne ľudí okolo Krista proti zlu vo svete, či už sociálnemu, rasovému, ekonomickému a inému zlu. Ekumenická spolupráca môže mať rôzne formy a štruktúry podľa posúdenia miestneho biskupa v súlade s ekumenickými snahami (porov. DirE 161 – 162). Katolícka cirkev rozvíja dialóg s radami cirkví. Dialóg je jadrom ekumenickej spolupráce. Katolícka cirkev ho môže iniciovať na rôznej úrovni a mal by byť naplnený kresťanským duchom. Zásady dialógu uvádza dekrét o ekumenizme Unitatis redintegratio. Formy môžu byť bilaterálne a multilaterálne, kde je potrebné vybrať správny spôsob a otázky na konkrétny dialóg. Dialógy môžu formovať nové postupy a konkrétne ciele spolupráce.

Direktórium predstavuje spoluprácu s Bibliou (porov. DirE 172 – 182), nielen ako duchovnej potravy (porov. DV 6), ale i štúdia Svätého písma, kde sa zdôrazňuje rozdielna interpretácia v závislosti od spôsobov využívania. Doporučujú sa spoločné liturgické texty (porov. DirE 183 – 186) a ďalšie možnosti ekumenickej spolupráce, ktoré doporučuje exhortácia Catechesi tradente (porov. 33).

Z direktória jasne vyplýva potreba poznania danej problematiky a snaha o jej plnšie zvládnutie.

4.2 Ut unum sint

Edward Cassidy 30. mája 1995 predstavil encykliku ako “veľkú“ encykliku Jána Pavla II., ktorá sa osobitným spôsobom venuje hľadaniu jednoty kresťanov a skúmaniu svedomia v tejto oblasti. Encyklika Ut unum sint nie je adresovaná len biskupom, kňazom či veriacim, ako to tradične býva pri pápežských dokumentoch. Končí sa výzvou: „Vám, bratom a sestram ostatých cirkví a náboženských spoločenstiev: Zdokonaľujte sa, povzbudzujte sa navzájom, rovnako zmýšľajte, žite v pokoji a Boh pokoja bude s vami“ (2 Kor 13,11); (UUS I03).

Encyklika má veľký význam pre Cirkev, ktorá sa na Druhom vatikánskom koncile vykročila na cestu ekumenického dobrodružstva nasledovať Ducha Pána, ktorý nás učí jednote. Encyklika má byť príspevkom k tomuto vznešenému cieľu. Má pastoračný charakter, chce podporiť všetkých, ktorí hľadajú jednotu.

Z Božieho plánu vychádza ekumenické úsilie na zjednotenie všetkých cirkví, ktoré vynakladá Katolícka cirkev spoločne so všetkými Kristovými učeníkmi. Cirkev totiž nie je skutočnosť uzavretá do seba, ale neustále otvorená misijnej a ekumenickej dynamike, pretože je vyslaná do sveta, aby hlásala a vydávala svedectvo, uskutočňovala a šírila tajomstvo spoločenstva, ktorým je utváraná: zhromaždiť všetkých a všetko v Kristovi: „aby bola pre všetkých neodlučiteľnou sviatosťou jednoty“ (UUS 5). Zjednotenie všetkého rozptýleného ľudstva je Božia vôľa. To je dôvod, prečo Boh poslal svojho Syna, aby nám svojou smrťou a vzkriesením daroval svojho Ducha lásky. V predvečer svojho umučenia sám Pán Ježiš hovorí svojim učeníkom, aby všetci boli jedno, jedno živé spoločenstvo. Pán vekov poslal svojho Ducha týmto spoločenstvám. Táto milosť zapôsobila na mnohých ľudí všade na svete. Takto vzniklo ekumenické hnutie za obnovenie jednoty všetkých kresťanov, čo vzývajú trojjediného Boha a uznávajú Ježiša za Pána a Spasiteľa. Druhý vatikánsky koncil posilnil ich úsilie, keď hovorí, že „Kristova cirkev je sprítomnená v Katolíckej cirkvi, ktorú riadi Petrov nástupca a biskupi v spoločenstve s ním“, a súčasne uznáva, že „aj mimo jej štruktúry možno nájsť mnohotvárne prvky posvätenia a pravdy, ktoré ako dary vlastné Kristovej cirkvi nabádajú na katolícku jednotu“ (UUS 10).

Úmyslom ekumenickej cesty je prehĺbenie už jestvujúceho čiastočného spoločenstva. Pravý ekumenizmus nejestvuje bez obrátenia (porov. UR 15). Koncil vyzýva na obrátenie jednotlivcov, ale i celé spoločenstvá. Snaha celého spoločenstva musí ísť ruka v ruke s jeho vernosťou evanjeliu. Veriť v Krista znamená túžiť po jednote; túžiť po jednote znamená túžiť po Cirkvi, túžiť po Cirkvi znamená túžiť po spoločenstve milosti, ktoré zodpovedá plánom Otca už od večnosti. Toto je význam Kristovej modlitby: *Ut unum sint*.³⁴ Cesta, respektívne učenie, sa musí predkladať takým spôsobom, aby bolo zrozumiteľné tým, ktorým ho Boh určil. Na tejto ceste má veľkú zásluhu modlitba. Keď sa kresťania spoločne modlia, javí sa cieľ jednoty akosi bližšie. Zdá sa, akoby sa celé dlhé dejiny kresťanstva zase zblížovali a smerovali k prameňu jednoty, ktorým je Ježiš Kristus. „On je

³⁴ Porov.: *Nová encyklika o ekumenizme*. Trnava : SSV, Katolícke noviny č. 25, 1995, s. 8.

ten istý včera i dnes a naveky“ (Hebr 13, 8). Pri takýchto modlitbách sa kresťania bez ohľadu na svoju rozdelenosť dokážu stále viac zjednocovať okolo Krista, vzrastie aj ich povedomie, že to, čo ich rozdeľuje, je nepatrné v porovnaní s tým, čo ich spája. Samozrejme, nezabúdajme na dialóg, ktorý nie je len jednoduchou výmenou myšlienok. Určitým spôsobom je to vždy výmena darov. Existujú vzťahy medzi modlitbou a dialógom. Účinná modlitba robí dialóg lepším a plodnejším. Ak dialóg závisí od modlitby, potom sa modlitba stáva stále zrelším plodom dialógu a vďaka ekumenickému dialógu môžeme hovoriť o väčšej zrelosti v našej spoločnej modlitbe jedného za druhého. Toto je možné len vtedy, pokiaľ dialóg slúži ako skúmanie svedomia.³⁵

4.2.1 Druhá časť encykliky UUS

Ut unum sint hovorí o vzťahoch medzi spoločenstvami, o dialógoch, ktoré medzi sebou vedú. Univerzálne bratstvo kresťanov sa stalo pevným ekumenickým presvedčením. Stále viac sa stáva, že vedúci kresťanských spoločenstiev sa spájajú v mene Krista pri riešení mnohých problémov sveta. Čoraz častejšie sa stáva, že v Kristovom mene predstavitelia kresťanských spoločenstiev zaujímajú spoločné stanoviská k dôležitým problémom, najmä čo sa týka povolania človeka, slobody, spravodlivosti, pokoja a budúcnosti sveta. Zodpovední činitelia spoločenstiev však nie sú jediní, ktorí sa spájajú v zasadzovaní sa za jednotu. Mnohí kresťania zo všetkých spoločenstiev sa na základe svojej viery spoločne zúčastňujú odvážnych projektov, ktoré sa usilujú o zmeny vo svete. Takýmto spôsobom sa vytvára veľmi dobrý vzťah, ale i výborný dialóg.

Drahocenným plodom vzťahov kresťanov medzi sebou a nimi vedeného teologického dialógu je vzrast spolupatričnosti. Vďaka tomu si kresťania uvedomili prvky viery, ktoré majú spoločné. To poslúžilo na ďalšie upevnenie vzťahov a jednotu medzi nimi. V tejto súvislosti musíme pokračovať Božej prozreteľnosti, že cez Druhý vatikánsky koncil sa opäť upevnilo spojenie s východnými cirkvami. Pozorovatelia jednej aj druhej strany sa dohodli, že opäť budú hľadať spoločné dobro, spoločnú vôľu. Na druhej strane, koncil veľmi objektívne pristupoval k problému. Veľmi vysoko vyzdvihol ich cirkevnosť a to, čo ich spája s Katolíckou cirkvou. Dekrét o ekumenizme konštatuje: „A tak slávením Pánovej Eucharistie v týchto jednotlivých cirkvách buduje sa a vzrastá Božia cirkev“ a dôsledne s tým pri-

³⁵ Porov.: *Nová encyklika o ekumenizme*. Trnava : SSV, Katolícke noviny č. 25, 1995, s. 8.

pája, že tieto cirkvi, „hoci oddelené, majú pravé sviatosti, a najmä – mocou apoštolského následníctva – kňazstvo a Eucharistiu, prostredníctvom ktorých sú s nami ešte stále spojené veľmi úzkymi zväzkami“ (UUS 54).

Ďalej bola uznaná veľká liturgická a duchovná tradícia východných cirkví, osobný cirkevný poriadok, ako aj im vlastný spôsob ohlasovania učenia. Tento koncil sa ukázal ako veľmi plodný. To znamená aj pokrok, respektívne ovocie dialógov. Zmiešaná medzinárodná komisia pre teologický dialóg medzi Katolíckou cirkvou a ortodoxnou cirkvou vykonala veľký kus práce. Došlo k presvedčeniu, že najväčším putom je práve Eucharistia. Ďalej došla k záveru, že metóda, ktorá sa má použiť na ceste k plnému spoločenstvu, je dialóg pravdy, živený a podporovaný dialógom lásky. Návrat bratských vzťahov s cirkvami Východu je konkrétnym znamením toho, ako sme napriek historickým, politickým, spoločenským a kultúrnym bariéram jednotní v Kristovi. A podobne je to aj s cirkvami a náboženskými spoločenstvami na Západe.

4.2.2 Posledná časť encykliky UUS

sa začína otázkou: Aká dlhá je cesta, ktorá nás ešte čaká, respektíve je pred nami? Väčšie vzájomné pochopenie a zjednotenie v otázkach viery, ktoré sme dosiahli, stačí nám na to, aby sme boli so sebou spokojní? Takéto prehĺbenie vzťahov nikdy nemôže stačiť na upevnenie jednoty, vzájomného porozumenia. Ani na vytvorenie nejakého dobrého dialógu. Konečným cieľom je dosiahnuť úplnú viditeľnú jednotu medzi všetkými pokresťanými bratmi a sestrami. Musíme stále viac a viac prehľbovať vzťahy a hľadať oblasti, v ktorých máme nedostatky. Niektoré oblasti môžeme identifikovať už aj dnes.

Sú to tieto:

1. Vzťah Svätého písma ako najvyššej autority vo veciach viery a posvätnej tradície ako nevyhnutnej interpretácie Božieho slova.

2. Eucharistia, sviatosť Kristovho tela a krvi, prinášaná na chválu Otca, pamiatka obety a reálna Kristova prítomnosť posväcujú vyliatie Ducha Svätého.

3. Vysviacka ako sviatosť kňazstva v jeho troch stupňoch: biskupský úrad, kňazstvo a diakonát.

4. Učiteľský úrad Cirkvi zverený pápežovi a biskupom, ktorí sú v spoločenstve s ním a je ponímaný ako zodpovednosť a autorita v mene Krista za náuku viery a jej zachovávanie.

5. Panna Mária, Matka Božia a ikona Cirkvi, duchovná Matka, ktorá oroduje za Kristových učeníkov a celé ľudstvo (porov. UUS 79).

Všetky tieto oblasti si vyžadujú plnšie štúdium, väčšie poznanie. Samozrejme, pridržať sa jednoty v týchto bodoch by bolo zvláštne, lebo všetko zodpovedá požiadavkám zjavenej pravdy. Táto jednota nebrzdí ekumenizmus, skôr ho vedie k vyháňaniu sa, respektíve uspokojeniu sa so zdanlivými riešeniami, ktoré nevedú k trvalému a pravému výsledku. Ako dôjdeme k výsledku, nastáva ďalšia otázka. Ako sa majú prijať všetky doteraz dosiahnuté výsledky? Nesmú zostať iba akýmsi bezduchým vyjadrením situácie. Musia zahŕňať celý Boží ľud, všetky problémy ekumenizmu, ďalej si vyžadujú všestranné odsúhlasenie, ktoré siaha od biskupov až po posledného veriaceho laika, lebo všetci dostali pomazanie Duchom Svätým (porov. LG 12). Katolícka cirkev musí vstúpiť do dialógu, ktorý by sme mohli nazvať „dialógom obrátenia“. Ďalšiu pozíciu, ktoré máme, je spoločné martyrológium. Práve tu v tomto „dedičstve svätých“, ktoré patrí všetkým spoločenstvám, javí sa dialóg obrátenia sa k plnej a viditeľnej jednote. Posledným problémom tohto všetkého je primát pápeža. Niektoré cirkevné spoločenstvá majú problém s prijatím tohto primátu, čiže uznania pápeža za hlavu Cirkvi na svete. Je však významné a povzbudzujúce, že otázka primátu rímskeho biskupa sa stala predmetom štúdia. Rímsky biskup je biskupom Cirkvi. Cirkev zachováva smerodajnú stopu mučeníctva Petra a Pavla. Peter, tajomným plánom Prozreteľnosti, ukončil svoju cestu v Ríme. Tak isto aj Pavol potvrdil svoju oddanosť a vernosť. Týmto spôsobom sa stala rímska cirkev cirkvou Petra a Pavla.

Katolícka cirkev sa tak v praxi, ako aj vo významných dokumentoch pridrižiava skutočnosti, že rímska cirkev s biskupom Ríma je v Božom pláne základným predpokladom plného a viditeľného spoločenstva. Skutočným a najvyšším sviatostným prejavom je Eucharistia. Práve v Eucharistii je naša sila, múdrosť. A ak chceme niečo dosiahnuť, musíme čerpať práve z Eucharistie.

Prezentácia encykliky pápeža Jána Pavla II. *Ut unum sint* bola veľkou udalosťou a vyvolala nemalý ohlas aj na stránkach iných svetových denníkov. Najmä preto, že Svätý Otec prosí všetkých, aby sa usilovali dosiahnuť jednotu. Vzhľadom na ostatné cirkevné spoločenstvá, ktoré združuje Ekumenická rada cirkví so sídlom v Ženeve, je encyklika veľkým obohatením pre Cirkev a jej jednotu. Postrehy jednotlivých cirkevných spoločenstiev boli pozitívne. Tak napríklad anglikánska cirkev a jej predstavitelia si všimli pasáž o tom, že všetky cirkvi sú objektom ustavičnej reformácie a obnovy. Na dlhú cestu vývoja a jednoty upozorňujú aj bratia evanjelických cirkví metodistov a valdencov. S veľkým ohlasom prijala encykliku aj pravoslávna cirkev. Treba len dúfať, že Pán Boh dá veľa mi-

losti na uskutočnenie tohto významného kroku v dejinách cirkví. Takouto milosťou bude aj nový ekumenický koncil. (Kedy?) Z tohto všetkého možno badať snahu o uskutočnenie jednoty medzi všetkými cirkvami.

4.3 Slavorum apostoli

Ekumenizmu a náboženskej slobode venuje pozornosť štvrtá kapitola s názvom Založili Božiu cirkev.

Svätý Otec Ján Pavol II. v 12. bode encykliky hovorí o charakteristickej črte, ktorú by chcel zvlášť zdôrazniť v správaní slovanských apoštolov Cyrila a Metoda. Je to ich pokojný spôsob, akým budovali Cirkev, pričom boli vedení víziou jednej, svätej a všeobecnej Cirkvi.

Je zrejmé, že patrili ku gréckej kultúre a mali byzantskú výchovu i vzdelanie; prináležali teda k občianskej i cirkevnej tradícii kresťanského Východu.

Už v ich časoch sa rozdiely medzi Carihradom a Rímom začali vyostrovať ako zámienky roztržky, hoci poľutovaniahodný rozkol medzi oboma časťami kresťanstva bol ešte ďaleko. Hlásatelia evanjelia a učitelia Slovanov sa vydali na Veľkú Moravu vybavení všetkým bohatstvom tradície a náboženskej skúsenosti, typickej pre východné kresťanstvo (porov. SA 12). To sa podľa Svätého Otca zvlášť odrážalo v teologickom učení a posvätnéj liturgii.

Hoci vo vtedajšej Byzantskej ríši sa už dávno posvätné obrady vo všetkých miestnych cirkvách konali po grécky, predsa boli carihradským vzdelancom dobre známe tradície mnohých národných východných cirkví, napr. gruzínskej a sýrskej, ktoré v bohoslužbách používali jazyk svojho ľudu. Obaja bratia si uvedomovali starobylosť i oprávnenosť týchto posvätných tradícií, a preto bez obáv používali slovanský jazyk pre liturgické obrady. Stal sa z toho účinný nástroj, ktorý sprístupňoval Božie pravdy tým, ktorí ním rozprávali.

V nasledujúcom bode sa píše o tom, v akých podmienkach svätí bratia pôsobili. Aj keď pôsobili v neistých a zložitých pomeroch, nijako sa neusilovali vnucovať národom, ktorým mali hlásať evanjelium, nepopierateľne vyššiu úroveň gréckeho jazyka a byzantskej kultúry alebo zvyky a obyčaje pokročilejšej spoločnosti, v ktorej vyrástli a ktoré im boli istotne bližšie a milšie. Ich ideálom bolo spojiť veriacich v Kristovi. Tiež pokladali za svoju povinnosť, i keď boli poddanými východnej ríše, vydávať účty zo svojej misijnej činnosti rímskemu pápežovi a predložiť mu na schválenie učenie, ktoré vyznávali a hlásali, podobne ako aj liturgické knihy napísané

v slovanskom jazyku a metódy, ktoré používali pri evanjelizácii týchto národov.

Svojho poslania sa ujali z poverenia Carihradu, ale potom sa v určitom zmysle usilovali o jeho potvrdenie tým, že sa obracali na Apoštolskú stolicu v Ríme ako na viditeľný stred cirkevnej jednoty (porov. SA 13).

Vo svojom zmysle pre všeobecnosť budovali takto Cirkev ako jednu, svätú, katolícku a apoštolskú. Pre nás, ľudí dnešnej doby, obsahuje ich apoštolát aj výrečnosť ekumenickej výzvy, t. j. znova budovať v mierumilovnom uzmiernení jednotu, ktorá v neskoršej dobe po ich smrti bola ťažko poškodená, a na prvom mieste jednotu medzi Východom a Západom.

Podľa učenia Druhého vatikánskeho koncilu pod «ekumenickým hnutím» sa rozumejú činnosti a iniciatívy, ktoré vznikajú a sú zamerané podľa rôznych potrieb Cirkvi a časových okolností k napomáhaniu jednoty kresťanov – takto začína 14. bod encykliky, citujúc pritom dekrét Druhého vatikánskeho koncilu o ekumenizme *Unitatis redintegratio*.

Preto sa vôbec nezdá anachronizmom, ak vo sv. Cyrilovi a Metodovi vidíme skutočných predchodcov ekumenizmu, pretože sa účinne usilovali, aby odstránili alebo zmenšili každú skutočnú, čo i len zdanlivú roztržku medzi jednotlivými spoločenstvami veriacich, patriacich do jednej a tej istej Cirkvi (porov. SA 14). Takto charakterizuje Svätý Otec snahy oboch bratov o všeobecnú jednotu všetkých kresťanov, a aj keď ešte sami nezažili bolestné rozdelenie Cirkvi, sú právom považovaní za predchodcov ekumenizmu. Ich úmyslom bolo jedine obrátenie Slovanov ku Kristovi, a nie žiadne malicherné spory.

Horlivá starostlivosť, ktorú obidvaja bratia, zvlášť Metod, preukázali, pokiaľ ide o záchranu jednoty vo viere a láske medzi cirkvami, ku ktorým patrili, t. j. medzi carihradskou a rímskou cirkvou na jednej strane a medzi cirkvami vznikajúcimi v slovanských zemiach na druhej strane, bola a navždy zostane ich veľkou zásluhou. A je tým väčšia, ak si uvedomíme, že ich poslanie prebiehalo v tých kritických časoch, keď sa vynoril a začal sa prehlbovať spor medzi východnou a západnou Cirkvou. V tomto búrlivom období svätí solúnski bratia zachovávali plnú a ostrážitú vernosť pravému učeniu a tradícii dokonale zjednotenej Cirkvi.

Svätý Metod bol príkladný vo svojej vernosti voči cirkevnej vrchnosti. Prejavilo sa to vo vzťahu k Cirkvi, v ktorej sa zrodil a v ktorej mu spolu so sv. Cyrilom bolo zverené misionárske poslanie. Zároveň ostal verný aj rímskej cirkvi, ktorej vďačil za svoj arcibiskupský úrad. Takisto i voči novovznikajúcej Cirkvi v slovanských zemiach, ktorú prijal za svoju a vedel ju brániť pred cirkevnými a občianskymi predstaviteľmi. Pri tejto činnosti,

rovnako ako Konštantín Filozof, snažil sa o dialóg s tými, ktorí sa stavali proti jeho plánom alebo pastoračným činnostiam, a pochybovali o ich oprávnenosti.

Je dôležité si uvedomiť význam sv. Cyrila a Metoda v snahe po zjednocovaní sa a práci na ekumenickom poli.

4.4 Kódex kánonického práva o ekumenizme

Druhá kniha Kódexu kánonického práva – Boží ľud – v prvej časti o veriacich hovorí, že „v plnom spoločenstve Katolíckej cirkvi tu na zemi sú tí pokrstení, ktorí sa v jej viditeľnom organizme spájajú s Kristom, a to zväzkami vyznania viery, sviatostí a cirkevného riadenia“ (kán. 205).

Ďalej rozvíja povinnosti veriacich a zaväzuje ich svojím spôsobom konania, aby vždy zachovávali spoločenstvo s Cirkvou (porov. kán. 209). Keďže sa všetci veriaci zúčastňujú na poslaní Cirkvi, majú právo svojimi podujatiami napomáhať a podporovať apoštolskú činnosť. Nijaké podujatie si však nemá nárokovať na označenie katolícke, ak na to nedala súhlas kompetentná cirkevná vrchnosť (porov. kán. 216).

Kódex poukazuje na výchovu chovancov v kňazských seminároch a žiada, aby chovanci boli starostlivo pripravovaní na posvätnú službu, na katechézu, kázanie, slávenie sviatostí, styk s ľuďmi, a to aj s nekatolíkmi alebo neveriacimi, na správu farnosti a plnenie ostatných svojich úloh (porov. kán. 256). Chovanci majú byť poučení o potrebách celej Cirkvi tak, aby mali starosť o napomáhanie povolání, o misijné, ekumenické a iné sociálne naliehavé otázky (porov. kán. 256).

V piatej kapitole CIC sa hovorí o povinnosti spolupracovať s biskupmi pri rozvíjaní vhodných stykov medzi Katolíckou cirkvou a inými cirkvami alebo ekleziálnymi spoločenstvami, ba aj nekresťanskými náboženstvami. (porov. kán. 364 § 6).

Diecéznemu biskupovi CIC ukladá starosť voči bratom, ktorí nie sú v plnom spoločenstve s Katolíckou cirkvou, správať sa vlúdne a láskavo, a rozvíjať ekumenizmus, ako ho chápe Cirkev (porov. kán. 383 § 3). Nepokrstených má mať za takých, ktorí sú mu zverení v Pánovi, aby aj im zažiarila Kristova láska, ktorej biskup musí byť svedkom pred všetkými (porov. kán. 383 § 4). Keď biskup zvolá diecéznu synodu, môže na ňu pozvať, ak to považuje za vhodné, ako pozorovateľov niektorých služobníkov alebo členov cirkví, ktoré nie sú v plnom spoločenstve s Katolíckou cirkvou (porov. kán. 463 § 3).

V tretej knihe hovorí Kódex kánonického práva o učiacej úlohe Cirkvi. Túto učiacu úlohu má predovšetkým celé kolégium biskupov a Apoš-

tolská stolica. Ich úlohou je podľa kódexu rozvíjať a riadiť u katolíkov ekumenické hnutie, ktorého cieľom je obnovenie jednoty všetkých kresťanov. Úloha vychádza od Krista (porov. kán. 755 § 1). Túto úlohu napomáhať jednote ukladá Kódex kánonického práva aj Konferenciám biskupov, ktoré majú podľa rozličných potrieb alebo situácií vydávať praktické normy so zreteľom na predpisy, vynesené najvyššou cirkevnou vrchnosťou (porov. kán. 755 § 2).

V štvrtom titule o Svätom písme sa hovorí: „Preklady Svätého písma opatrené vhodnými vysvetlivkami, môžu katolícki veriaci s povolením Konferencie biskupov pripraviť a vydať aj v spolupráci s oddelenými bratmi“ (kán. 825 § 2). Takýto preklad vyšiel aj u nás.³⁶

Štvrtá kniha – Posväcovacia úloha Cirkvi – odpovedá na otázku krstu, hlavne krstu v nekatolíckej ekleziálnej spoločnosti. Kódex hovorí, že ich netreba už druhýkrát podmiennečne krstiť, ak po preskúmaní matérie, slovnej formuly použitej pri udelení krstu, so zreteľom na úmysel pokrsteného a krstiaceho, nie je vážny dôvod pochybovať o platnosti krstu (porov. kán. 869 § 2). Dáva aj odpoveď na otázku; čo ak je jeden krstný rodič pokrstený, ktorý patrí do nekatolíckej ekleziálnej spoločnosti? Kódex odpovedá: Má sa pripustiť jedine spolu s katolíckym krstným rodičom, a to iba ako svedok krstu (porov. kán. 874 § 2).

V tej istej knihe CIC zakazuje katolíckym kňazom koncelebrovať Eucharistiu spolu s kňazmi alebo služobníkmi cirkví alebo ekleziálnych spoločností, ktoré nemajú plné spoločenstvo s Katolíckou cirkvou (porov. kán. 908).

4.4.1 Miešané manželstvo

O probléme miešaných manželstiev kódex hovorí: „Manželstvo medzi dvoma pokrstenými osobami, z ktorých jedna je pokrstená v Katolíckej cirkvi alebo bola do nej po krste prijatá a formálnym úkonom od nej neodpadla, druhá však patrí do cirkvi alebo ekleziálnej spoločnosti, ktorá nie je v plnom spoločenstve s Katolíckou cirkvou, je bez výslovného dovolenia kompetentnej vrchnosti zakázané“ (kán. 1124). „Takéto dovolenie môže udeliť miestny ordinár, ak existuje oprávnený a rozumný dôvod, nemá ho udeliť, ak nie sú splnené tieto podmienky:

³⁶ *Sväté písmo, Nová zmluva a Žalmy*. Slovenský ekumenický preklad. Slovenská biblická spoločnosť. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 1995.

1. katolícka stránka má vyhlásiť, že je pripravená odstrániť nebezpečenstvá odpadnutia od viery a má dať úprimný prísľub, že urobí všetko, čo je v jej silách, aby všetky deti boli pokrstené a vychované v Katolíckej cirkvi;

2. druhá stránka sa má v pravý čas natoľko oboznámiť s tými prísľubmi, ktoré má dať katolícka stránka, aby bolo zrejmé, že si je naozaj vedomá prísľubu a povinností katolíckej stránky;

3. obidve stránky sa majú poučiť o cieľoch a podstatných vlastnostiach manželstva, ktoré treba, aby ani jeden z uzavierajúcich nevylučoval“ (kán. 1125).

„Je úlohou Konferencie biskupov stanoviť spôsob, akým uskutočniť tieto vyhlásenia a prísľuby, formu, akou sa majú aj stať zrejmy v vonkajšom fóre, aj ako sa má s nimi oboznámiť nekatolícka stránka“ (kán. 1126).

Čo sa týka samotného obradu manželstva, „zakazuje sa, aby sa pred kánonickým slávením manželstva podľa normy § 1 alebo po ňom, konalo iné náboženské slávenie toho istého manželstva na vyjadrenie alebo obnovenie manželského súhlasu; takisto sa nemá konať náboženské slávenie, pri ktorom katolícky asistujúci a nekatolícky služobník súčasne, každý, konajúc svoj obrad, vyžaduje súhlas stránok“ (kán. 1127 § 3).

4.4.2 Cirkevné pohrebné obrady

Druhá kapitola štvrtej knihy kódexu hovorí o tom, komu priznať alebo odmietnuť cirkevné pohrebné obrady. Pokrsteným, ktorí sú členmi niektorej nekatolíckej cirkvi alebo nekatolíckeho ekleziálneho spoločenstva, môžu sa podľa úsudku ordinára udeliť cirkevné obrady, ak nie je zrejmá ich opačná vôľa a len keď vlastný vysluhujúci nemôže byť prítomný (porov. kán. 1183 § 3).

4.5 Katechizmus Katolíckej cirkvi o ekumenizme

Dôvody ekumenickej jednoty kresťanov KKC rozoberá v bodoch 816 a 819 – 822. V bode 816 sa hovorí o jedinej Kristovej cirkvi, ktorú Spasiteľ po svojom zmŕtvychvstaní zveruje Petrovi, aby bol jej pastierom a poveruje i ostatných apoštolov, aby ju šírili a viedli. Cirkev je ustanovená a usporiadaná ako spoločnosť, ktorá pretrváva (subsistit) v Katolíckej cirkvi, ktorú spravuje Petrov nástupca a biskupi v spoločenstve s ním (porov. KKC 816).

Druhý vatikánsky koncil vydal dôležitý dokument o ekumenizme pod názvom *Unitatis redintegratio*, kde sa píše: „Jedine prostredníctvom Kristovej Katolíckej cirkvi, ktorá je všeobecným prostriedkom spásy, možno dosiahnuť celú plnosť prostriedkov spásy. Veríme totiž, že Pán zveril všetko bohatstvo Novej zmluvy jedine apoštolskému kolégiu, na čele ktorého stojí Peter, na budovaní jediného Kristovho tela na zemi, do ktorého sa majú plne začleniť všetci, ktorí už nejakým spôsobom patria k Božiemu ľudu“ (KKC 816).

KKC v bodoch 819 až 822 hovorí o tom, že aj mimo Katolíckej cirkvi jestvujú mnohé prvky posväcovania a pravdy. K týmto prvkom patria: písané Božie slovo, život milosti, viera, nádej, láska a iné vnútorné dary Ducha Svätého, ako aj viditeľné prvky. Cirkvi a cirkevné spoločenstvá používa Duch Svätý ako prostriedky spásy. Plnosť milosti a pravdy spôsobuje účinnosť tých prostriedkov. Túto plnosť milosti a pravdy zveril Kristus Katolíckej cirkvi. Tieto dobrá privádzajú ku Kristovi a pochádzajú od neho. Hore uvedené dobrá samy podnecujú ku katolíckej jednote (porov. KKC 819). Ide o presvedčenie, že jednota darovaná Kristom Cirkvi v nej neprestajne pretrváva, a že sa bude zo dňa na deň zveľaďovať až do skončenia vekov. Kristus dáva Cirkvi tento dar jednoty. Cirkev sa má stále modliť a pracovať na tom, aby udržiavala, posilňovala a zdokonaľovala jednotu, ktorú chce pre ňu Kristus. Kristov dar a výzva Ducha Svätého je túžbou po obnovení stratenej jednoty (porov. KKC 820).

Katechizmus zdôrazňuje skutočnosti, ktoré nám napomôžu, aby sme na túto výzvu primerane odpovedali:

- a) ustavičná obnova Cirkvi vo väčšej vernosti svoju povolaniu. Táto obnova je ustavičnou hybnou silou smerovania k jednote (porov. UR 6);
- b) obrátenie srdca, aby sa veriaci v Krista „snažili čím bezúhonnejšie žiť podľa evanjelia“ (UR 7), lebo nevernosť údiv Kristovmu daru je príčinou rozdelení;
- c) spoločná modlitba, lebo obrátenie srdca a svätosť života spolu so súkromnými a verejnými modlitbami za jednotu kresťanov treba pokladať za dušu celého ekumenického hnutia a právom ich možno nazvať duchovným ekumenizmom“ (UR 8);
- d) vzájomné bratské poznávanie (porov. UR 9);
- e) ekumenická formácia veriacich, a najmä kňazov (porov. UR 10);
- f) dialóg medzi teológmi a stretnutia kresťanov rôznych cirkví a spoločenstiev (porov. UR4);

g) spolupráca medzi kresťanmi v rozličných oblastiach služby ľuďom (porov. UR12), (KKC 821).

„Starosť o obnovenie jednoty sa týka celej Cirkvi, a to tak veriacich, ako aj pastierov“ (UR 5). Táto úloha však presahuje ľudské sily a schopnosti. Celá táto starosť nech je teda vložená do Kristovej modlitby za Cirkev, do Otcovej lásky k nám a do sily Ducha Svätého (KKC 822).

4.5.1 Krst ako základ ekumenizmu

V bode 818 sa píše o členoch spoločenstiev, ktoré vznikli z rozštiepení. Krstom sú aj oni ospravedlivení vierou a včlenení do Krista. Právom nosia meno kresťan a synovia Katolíckej cirkvi ich uznávajú za bratov v Pánu Ježišovi (porov. KKC 818).

Bod 1271 hovorí o krste, že je základom spoločenstva všetkých kresťanov. Tí, ktorí veria v Krista a riadne prijali krst, sú v istom, hoc aj nedokonalom spoločenstve s Katolíckou cirkvou. Krst je teda sviatosťným putom jednoty (porov. KKC 1271).

4.5.2 Následky nedostatku ekumenizmu

Katechizmus označuje následky nedostatku ekumenizmu, že sú prekážkou pre Cirkev uskutočniť plnosť katolíckosti. Tieto následky zasahujú aj do konkrétneho života, v ktorom chce Cirkev prejavovať plnosť katolíckosti (porov. KKC 855).

Bod 1636 vyzdvihuje pozitívnosť ekumenického dialógu a z neho plynúce pozitíva. Vďaka tomuto dialógu došlo v mnohých krajinách k organizovaniu spoločnej pastorácie miešaných manželstiev. Ide tu o snahu pomôcť prekonávať isté napätia medzi povinnosťami manželov jedného voči druhému a voči ich cirkevným spoločenstvám. Má napomáhať rozvoju toho, čo je viere spoločné a úctou voči tomu, čo ich rozdeľuje (porov. KKC 1636).

O príčinách nedostatku ekumenizmu KKC pojednáva v bode 817. Už na začiatku Cirkvi môžeme sledovať určité roztržky,³⁷ ktoré apoštol prísne karhá ako odsúdeniahodné. V priebehu ďalších období došlo k niekoľkým

³⁷ Porov.: ORIGENES: In : *Ezechielem homilia 9*, 1: SC 352, 296 (PG 13,732). In : KKC, s. 817)

bolestným rozporom, ktoré viedli k narušeniu puta jednoty, niekedy vinou ľudí z jednej alebo druhej strany. Rozštiepenia nevznikajú bez hriechov ľudí. Katechizmus rozlišuje tieto druhy rozštiepení: heréza, apostáza a schizma.

Už staroveký cirkevný otec Východu Origenes (184 – 254) hovorí o príčinách rozštiepení takto: „Kde sú hriechy, tam je mnohosť, tam sú schizmy, herézy a rozpory. Kde je však čnosť, tam je jednota, tam je súlad, na základe ktorého všetci veriaci mali jedno srdce a jednu dušu“ (KKC 817).

5 MAGISTÉRIUM CIRKVI

5.1 Pápežské rady

Druhý vatikánsky koncil sa prirovnáva k «jari Cirkvi» a prebúda nové kontakty s inými kresťanmi, nekresťanmi a neveriacimi, čo bol jeden z hlavných cieľov koncilu. K tejto činnosti na všetkých troch rovinách boli zriadené pápežské rady.

5.2 Pápežská rada pre dialóg s neveriacimi

(PONTIFICIUM CONSILIUM PRO DIALOGO CUM NON CREDITIBUS)

Rada vedie dialóg s neveriacimi. Svoje počiatky má v Sekretariáte pre dialóg s neveriacimi. Sekretariát vznikol 12. 9. 1963 listom Pavla VI. Qoud apostolici kardinálovi Tisserantovi a Ján Pavol II. ho transformoval na Pápežskú radu apoštolskou konštitúciou Pastor bonus. Konštitúcia hovorí o poslaní a programe rady v nasledovných článkoch.

Rada prejavuje pastoračnú starostlivosť Cirkvi voči tým, ktorí neveria alebo nevyznávajú žiadne náboženstvo (porov. PB 163).

Napomáha štúdiu ateizmu, ako aj nedostatku viery náboženstva a skúma ich príčiny a následky vo vzťahu ku kresťanskej viere s tým úmyslom, aby poskytla vhodnú pomoc pastoračnej činnosti, hlavne za prispenia katolíckych študijných inštitútov (porov. PB 164).

Udržiava dialóg s ateistami a neveriacimi, kedykoľvek súhlasia s úprimnou spolupracou; o túto otázku sa zaujíma na zhromaždeniach prostredníctvom skutočných znalcov (porov. PB 165).

5.3 Pápežská rada pre dialóg medzi náboženstvami

(PONTIFICIUM CONSILIUM PRO DIALOGO INTER RELIGIONES)

Táto rada má na starosti dialóg medzi katolíkmi a veriacimi nekresťanmi. V roku 1964 Pavol VI. ustanovil Sekretariát pre nekresťanov, ktorý tak isto bol transformovaný apoštolskou konštitúciou Pastor bonus na Pápežskú radu pre dialóg medzi náboženstvami.

Rada podporuje a riadi vzťahy s členmi a skupinami náboženstiev, ktoré sa nezaratávajú pod meno kresťanské, ako aj s tými, ktoré akýmkoľvek spôsobom majú náboženský zmysel (porov. PB 1S9).

Rada vyvíja činnosť, aby sa vhodne viedol dialóg so stúpenkami iných náboženstiev, a rozvíja aj iné vzťahy; napomáha vhodné štúdiá a zhromaždenia, aby sa vzájomne poznali a vážili, ako aj spoločnou prácou podporovali dôstojnosť človeka a jeho duchovné a mravné dobro; stará sa o formáciu tých, čo sa venujú tomuto dialógu (porov. PB 160).

Keď si to vyžaduje predložená téma, pri vykonávaní vlastnej úlohy má postupovať po konzultácii s Kongregáciou pre náuku viery, ak treba s Kongregáciou pre východné cirkvi a Kongregáciou pre evanjelizáciu národov (porov. PB 161).

Pri rade existuje Komisia pre vzťahy s musulmanmi z náboženského hľadiska.

5.4 Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov

(PONTIFICIUM CONSILIUM AD UNITATEM CHRISTIANORUM FOVENDAM)

Tejto rade je zverený dialóg medzi katolíkmi a inými kresťanmi. Svoje začiatky má ešte pred Druhým vatikánskym koncilom. Pápež Ján XXIII. 5. 6. 1960 vydal Motu proprio *Superno de inutu*, ktorým založil Sekretariát pre jednotu kresťanov a jasnými slovami definoval jeho zmysel: „Aby sme zvláštnym spôsobom ukázali našu lásku a našu dobrú vôľu voči tým, ktorí nosia Kristovo meno, ale sú odlúčení od tejto Apoštolskej stolice, a aby sme im umožnili sledovať prácu koncilu a ochotnejšie nájsť cestu k dosiahnutiu onej jednoty, o ktorej Ježiš prosil svojho nebeského Otca, zriadili sme tento zvláštny úrad alebo sekretariát.“³⁸ Do čela sekretariátu povolal jezuitu Augustína Beu, pritom ho povýšil do kardinálskeho zboru. Úlohou sekretariátu bolo udržiavať osobný a vecný kontakt s nekatolíckymi cirkvami a ich reprezentantmi. To sa neobyčajne schopnej a láskavej osobnosti A. Beu podarilo tak dobre a rýchlo, že si nekatolíci v sekretariáte podávali dvere.³⁹ Nadväzujúc na prácu Sekretariátu pre jednotu kresťanov pápež Ján Pavol II. apoštolskou konštitúciou *Pastor bonus* zriadil Pápežskú

³⁸ PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava – průběh - odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 71.

³⁹ Porov.: PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava - průběh - odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 71.

radu pre napomáhanie jednoty kresťanov. Tá sa stará o znovunastolenie jednoty medzi kresťanmi (porov. PB 135).

Sekretariát sa stará, aby dekréty Druhého vatikánskeho koncilu, ktoré sa vzťahujú na ekumenizmus, sa uvádzali do života a zaoberá sa správnym výkladom zásad o ekumenizme a vykonáva ich (porov. PB 136). Podporuje tak národné, ako aj medzinárodné katolícke zhromaždenia napomáhajúce jednotu kresťanov, spája ich a koordinuje, a dozerá na ich podujatia (porov. PB 136). Stará sa o vzťahy s bratmi cirkví a ekleziálnych spoločností, ktoré ešte nemajú plné spoločenstvo s Katolíckou cirkvou. Vede dialóg a rozhovory na podporu jednoty s nimi za pomoci znalcov, hlboko vzdelaných v teologických náukách. Vysiela katolíckych pozorovateľov na kresťanské zhromaždenia a povoláva pozorovateľov iných cirkví a ekleziálnych spoločností na katolícke zhromaždenia, kedykoľvek to považuje za vhodné (porov. PB 136).

Pretože matéria, ktorá sa na tomto dikastériu prerokúva, sa svojou povahou často dotýka otázok viery, samo dikastérium musí postupovať v úzkom spojení s Kongregáciou pre náuku viery, predovšetkým keď ide o verejné dokumenty alebo vyhlásenia, ktoré treba vydať (porov. PB 137). Pri vybavovaní záležitosti väčšieho významu, ktoré sa týkajú oddelených východných cirkví, treba, aby skôr vypočula Kongregáciu pre východné cirkvi (porov. PB 137).

Pri rade pracuje Komisia pre výskum a prerokúvanie vecí, ktoré sa týkajú židov z náboženského hľadiska; riadi ju ten istý predseda rady (porov. PB 138).

Dôvod vzniku týchto dikastérií uvádza pápež Ján Pavol II. v apoštolskej konštitúcii, keď hovorí: „Mali sme v úmysle aj to, aby sa dávne dikastériá a inštitúcie Rímskej kúrie stali súčasťami na dosahovanie vlastných cieľov, na ktoré sú stanovené, čiže aby mali účasť na úlohách riadenia, jurisdikcie, ako aj vykonávania. Preto boli oblasti týchto dikastérií navzájom vhodnejšie rozdelené a presne označené“ (PB 13).

5.5 Balmandský dokument

Predseda Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty a iní odborníci v oblasti ekumenizmu, spolu so zástupcami ortodoxnej cirkvi, boli členmi zmiešanej komisii, ktorú zvolali Ján Pavol II. a carhradský patriarcha Bartolomej I. Výsledným dielom komisií bol Balmandský dokument zostavený a podpísaný v libanonskom Balmande v r. 1993. Bol to ďalší dôležitý krok na dlhej ceste ku jednote sesterských cirkví, na ktorom má podiel aj Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov. Podobnými krokmi v

minulosti boli také udalosti, ako stretnutie Pavla VI. s patriarchom Athenagorasom 1. 1. 1964 v Jeruzaleme, sňatie anatem medzi Konštantinopolom a Rímom (1965).

V spoločnom uvažovaní sa Katolícka a pravoslávna cirkev navzájom uznávajú ako sesterské cirkvi, sú spoluzodpovedné za zachovanie Božej cirkvi vo vernosti Pánovým zámerom – najprv čo do jednoty. Podľa slov Jána Pavla II. ekumenické snahy sesterských cirkví Východu a Západu, založené na dialógu a modlitbe, hľadajú dokonalú a plnú jednotu, ktorá nie je ani absorbovaním jednej druhou, ani čírym splynutím.⁴⁰ V dokumente katolícka stránka výrazne zanechala zo svojej praxe akúkoľvek formu prozelytizmu. Vyhlásila, že nemá žiaden zámer sa rozširovať na úkor pravoslávnej cirkvi. Obidve strany sa rozhodli skončiť so všetkým, čo provokuje nezhodu, zneuctenie a nenávisť medzi cirkvami. Nikto nemá právo „šermovať“ utrpením vlastnej cirkvi a využívať ho s cieľom uraziť alebo poškrniť inú cirkev.⁴¹

Toto sú niektoré body dokumentu, o ktorom rumunský pravoslávny patriarcha Teotyst vyhlásil, že je možno rozhodujúcim úspechom katolícko-pravoslávneho dialógu.

Pápežské rady majú tak nielen pole svojej pôsobnosti, ale i normy k napredovaniu dialógu.

5.6 Biskupské poslanie a ekumenizmus

Už Prvý vatikánsky koncil chcel vypracovať dokumenty o poslaní biskupov. Avšak pre rušné udalosti musel svoje práce prerušiť. Dá sa povedať, že túto prácu dokončil Druhý vatikánsky koncil, keď vydal dekrét *Christus Dominus*.

Koncil pojednával o biskupoch už vo vieroučnej konštitúcii *Lumen gentium*, kde sa v tretej hlave zaoberá hierarchickým zriadením v Cirkvi. Dekrét *Christus Dominus* je vlastne praktickou aplikáciou tretej hlavy konštitúcie *Lumen gentium*.

Dekrét *Christus Dominus* nie je priamo zameraný na ekumenizmus, nájdeme v ňom niekoľko zmienok a nariadení o tom, ako by mali biskupi postupovať pri riešení ekumenickej otázky.

Biskupský stav je nástupcom apoštolského kolégia v Učiteľskom úrade a v duchovnej správe, ba je nepretržitým pokračovaním Apoštolského zboru (porov. ChD 4). Je spolu s pápežom aj nositeľom najvyššej a pl-

⁴⁰ Porov.: HRYNEVIČ, V.: *Mynule zaslyšyty Bohovi*. Svičado. Lviv : 1998, s. 8.

⁴¹ Porov.: HRYNEVIČ, V.: *Mynule zaslyšyty Bohovi*. Svičado. Lviv : 1998, s. 142.

nej moci nad celou Cirkvou; túto moc však možno vykonávať iba so súhlasom rímskeho pápeža. Táto moc sa vykonáva slávnostne na cirkevnom sneme, preto všetci biskupi majú na základe svojho svätenia právo zúčastniť sa na ekumenickom koncile, a to vrátane svätiacich biskupov, ktorí nemajú vlastnú jurisdikciu (porov. ChD 4).

To, že biskupi tvoria s pápežom jednotu, znamená, že nielen on sa stará o Cirkev, ale všetci biskupi majú účasť na starostlivosti o celú Cirkev. Všetci tí, ktorí zjednotení vo viere, nádeji a láske, vo vzájomnej službe, v spoločnom učení a vo sviatostiach, žijú pod vedením svojich pastierov (porov. LG 14), majú účasť na spoločenstve, ktoré tvorí Božia cirkev. Toto spoločenstvo sa konkrétne uskutočňuje v partikulárnych cirkvách, z ktorých každá sa zhromažďuje okolo svojho biskupa. V každej z nich „je skutočne prítomná a živá jedna, svätá, katolícka a apoštolská Kristova cirkev“ (ChD 11).

Biskupi sú zákonnými nástupcami apoštolov a členovia biskupského kolégia, preto si majú vždy uvedomovať svoje vzájomné spojenie a prejavovať svoju starostlivosť o všetky cirkvi. Lebo z Božieho ustanovenia a z povinnosti apoštolského úradu každý z nich je spolu s ostatnými biskupmi zodpovedný za celú Cirkev. Biskupi majú venovať osobitnú pozornosť i častiam sveta, v ktorých sa ešte nehlása Božie slovo, alebo v ktorých sú veriaci vystavení nebezpečenstvu, že prestanú po kresťansky žiť, ba dokonca, že stratia ešte aj vieru (porov. ChD 6).

Teda biskup sa nemá starať len o život viery vo svojej vlastnej diecéze, ale má dbať o rozvoj Cirkvi na celom svete. Ak má dostatok kňazov, môže niektorých poslať, aby slúžili v misiách. Má sa starať nielen o veriacich, ale aj o neveriacich, či inovercov. „Biskupi sa majú zasvätiť svojej apoštolskej službe ako svedkovia Kristovi pred všetkými ľuďmi, starajú sa nielen o tých, čo už nasledujú Knieža pastierov, ale venujú sa celým srdcom aj tým, čo akýmkoľvek spôsobom odbočili z pravej cesty alebo čo nepoznajú Kristovo evanjelium a jeho spasiteľné milosrdenstvo“ (ChD 12).

Nástupcovia apoštolov majú pri plnení svojej učiteľskej služby hlásať ľuďom Kristovo evanjelium; táto úloha má medzi úlohami biskupov popredné miesto. Tridentský koncil (1545 – 1563) si skutočne vzal k srdcu Lutherovu kritiku výkonu úradu vtedajších biskupov. Druhý vatikánsky koncil poukazuje na dva tridentské reformné dekréty, v ktorých je povedané presne to isté. Avšak tridentské reformné dekréty zostali v tieni dogmatických dekrétov takmer neznáme, nepôsobili na utváraní vedomia, takže ich citácie v dekréte o biskupoch sa takmer rovná ich znovuobjaveniu.⁴²

⁴² Porov.: PESCH, O. H.: *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965. Příprava – průběh - odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 250.

Biskupi „pri podávaní kresťanského učenia nech sú dôkazom materskej starostlivosti Cirkvi voči všetkým ľuďom, veriacim i neveriacim, a osobitnú pozornosť nech venujú chudobným a slabším“ (ChD 13). Rovnako biskupom naliehavo pripomína, že hlásanie radostnej zvesti nemá mať žiaden mocenský charakter. Práve biskupi majú prichádzať za ľuďmi, veriacimi i neveriacimi, nie naopak.

Dekrét upozorňuje, že Cirkev má nadviazať dialóg s ľudskou spoločnosťou, uprostred ktorej žije. A to je v prvom rade povinnosťou biskupov ísť medzi ľuďmi, nadviazať a rozvíjať s nimi rozhovor. Biskupi musia vynikať jasnosťou reči a zároveň poníženosťou, vládňosťou, ako aj patričnou obozretnosťou, ktorú má sprevádzať dôvera; dôvera totiž zblížuje srdcia, a tak napomáha priateľstvo (porov. ChD 13).

Možnosti a požiadavky ekumenických stykov vo farnosti, v diecéze, v oblasti regionálnej alebo národnej organizácie diecéz sa neprejavuje v rovnakej rovine ako v rovine univerzálnej Cirkvi. Ekumenizmus vyžaduje včlenenie Božieho ľudu do cirkevných štruktúr podľa poriadku vlastného každej z týchto rovín.⁴³

V diecéze zomknutej okolo biskupa, vo farnostiach a rozličných skupinách i spoločenstvách sa jednota buduje a prejavuje dennodenne (porov. ChD 11). Veriaci počúvajú Božie slovo, modlia sa a ohlasujú radostnú zvesť tým, ktorí ešte neveria. Keď však členovia jednej rodiny patria k rozličným cirkvám, potom je zrejماً bolesť z rozdelenosti, ktorá by mala vyvolať silnejší impulz na modlitbu a ekumenický dialóg. „Nech sa s láskou venujú oddeleným bratom a nech odporúčajú aj veriacim, aby sa voči nim správali s veľkou ľudskosťou a láskou a napomáhali aj ekumenizmu, ako ho chápe Cirkev“ (UR 7). Rovnako nepokrstených nech nosia v srdci, aby aj ich osvietila láska Ježiša Krista, ktorého svedkami sú biskupi pred tvárou všetkých (porov. ChD 16). Biskupi samozrejme musia mať pevnú vieru a čisté svedomie, lebo pravý ekumenizmus nejestvuje bez vnútorného obrátenia. Modlitba je dušou ekumenickej obnovy, zakladá a podporuje všetko, čo koncil definoval ako „dialóg“. Dialóg nie je len výmena názorov, ale je vždy akousi „výmenou darov“ (UUS 28). Preto koncil uvádza na prvom mieste, aby sa všetci usilovali o odstránenie slov a skutkov, ktoré nezodpovedajú položeniu oddelených bratov, a preto hatia vzájomné styky s nimi (porov. UR 7). Túžba po jednote vyviera a dozrieva v obnovenej mysli (porov. Ef 4,23), v sebazapieraní a vďaka veľkodušným prejavom lásky. Aj svätý apoštol Pavol vyzýva: „Žite dôstojne podľa povolania, kto-

⁴³ Porov.: PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KRESŤANOV: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava : SSV, 1994, s. 25.

rého sa vám dostalo,... znášajte sa navzájom v láske a usilujte sa zachovať jednotu ducha vo zväzku pokoja“ (Ef 4,1.3).

5.7 Kňazské poslanie a ekumenizmus

Obnoviť jednotu medzi všetkými kresťanmi je jedným z hlavných cieľov Druhého vatikánskeho koncilu (1962 – 1965), ktorý priniesol do života Cirkvi mnohé zmeny a to nielen na poli liturgickom, teologickom, pastorálnom, morálnom, ale i na poli ekumenizmu. Začínajú sa konať nielen rôzne ekumenické stretnutia, ale aj ekumenické bohoslužby a dialógy.

Svoj postoj k ekumenizmu zaujala Cirkev vydaním dôležitých dokumentov, ktoré pojednávajú o vážnych otázkach jednoty kresťanov. Patria tu predovšetkým dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu: *Lumen gentium* (LG) a *Unitatis redintegratio* (UR), Ekumenické direktórium z rokov 1967 a 1970 (ED), Kódex kánonického práva z roku 1983 (CIC), Katechizmus Katolíckej cirkvi (KKC). Patria sem aj dekréty (DVK): *Orientalium Ecclesiarum*, dekrét o východných katolíckych cirkvách (OE) a *Presbyterorum ordinis*, dekrét o kňazskom účinkovaní a živote (PO) a iné.

Od kňaza sa vyžaduje, aby ich nielen poznal, ale primerane aj aplikoval v kňazskej činnosti. Zvlášť *Presbyterorum ordinis*, dekrét o kňazskom účinkovaní a živote (PO) je aj pre účinkovanie kňaza v ekumenizme významný. Z troch kapitol, ktoré obsahujú dvadsaťdva článkov, najmä deviaty článok hovorí o činnosti kňaza v ekumenizme. Kňaz má vykonávať vedúcu úlohu v Cirkvi takým spôsobom, aby nehľadal svoje záujmy, ale záujmy Ježiša Krista. Najmä vo farnosti, ktorá je nábožensky zmiešaná, má si počínať zvlášť ako pastier, skúmajúc duchov, či sú od Boha (porov. 1 Jn 4,1). Prezieravá činnosť v ekumenizme si vyžaduje odkrývať mnohoraké skromné i významné charizmy laikov a bdieť nad ich zvelaďovaním. Kňaz uprostred takejto činnosti má byť znamením jednoty. „Dbajúc na predpisy o ekumenizme nech nezanedbávajú bratov, ktorí nie sú v plnom cirkevnom spoločenstve s nami“ (PO 9).

Z histórie vzniku tohto dekrétu je potrebné uviesť, že už v predprípravnom období sa zišlo do Ríma veľa návrhov. Na základe pripomienok koncilových otcov sa pôvodný názov *De clericis* pozmenil na *De sacerdotibus*. Osnova bola pripravená už v máji roku 1963. Keď koordinačná komisia vyslovila želanie, aby sa zjednodušila osnova, vzniklo desať možností, ktoré rozposlali všetkým koncilovým otcom, od ktorých prišlo toľko pripomienok, že upravený text dostal názov *De vita et ministerio sacerdotali*. V októbri 1964 predložili schému koncilovým otcom, ktorí ju pre nedostatok pozornosti koncilu od kňazov 19. októbra prevažnou väčšinou hlasov za-

mietli. Prikročilo s k zostaveniu upravenej predlohy, ktorá niesla názov *De ministerio et vita presbyterorum*. Veľa sa o nej diskutovalo, a na posúdenie ju dostali všetci konciloví otcovia. Na štvrtej sesii 13. – 26. októbra 1965 hovorilo k tejto téme vyše päťdesiat otcov. Keď predložili schému na hlasovanie, vo všetkých pätnástich hlasovaniach bolo ešte veľa pripomienok. Po úprave 7. decembra 1965 na verejnom zasadnutí koncilu bol dekrét 2390 koncilovými otcami proti štyrom prijatý a pápež Pavol VI. ho schválil.

I v oblasti ekumenizmu nech biskupi pokladajú kňazov za svojich bratov a priateľov. Kňaz nech má pred očami plnosť kňazského svätenia, ktorému sa tešia biskupi, nech si v nich uctieva autoritu Krista, najvyššieho Pastiera. Nech sa vinú k svojmu biskupovi s úprimnou láskou a poslušnosťou, a to najmä v ťažkých rozhodovaniach o ekumenizme.

Všetkých kňazov, včlenených vysviackou do kňazského stavu, spája navzájom dôverné kňazské bratstvo. Najmä v diecéze, v ktorej službách stoja pod vlastným biskupom, tvoria jedno jediné kňazstvo (presbytérium). Zvlášť je potrebné si to uvedomiť pri ekumenickej činnosti, keď prichádzajú do aktívneho vzťahu ekumenickej činnosti. Všetci kňazi majú poslanie spolupracovať na tom diele, veď všetci sledujú ten istý cieľ: výstavbu tela Kristovho. Preto je veľmi dôležité, aby si všetci diecézni a rehoľní kňazi navzájom pomáhali, a tak boli vždy spolupracovníkmi pravdy pred duchovnými inými konfesiami. Teda každý nech je spojený s ostatnými členmi tohto presbytéria osobitnými zväzkami apoštolskej lásky, služby a bratstva.

Dbajúc na predpisy o ekumenizme nech nezabúdajú na bratov, ktorí nie sú v plnom cirkevnom spoločenstve s nami.

5.8 Kňazská výchova v duchu ekumenizmu

Druhý vatikánsky koncil sa v dekréte *Optatam totius* venuje kňazskej výchove, kde slávnostne proklamuje veľmi veľkú dôležitosť kňazskej výchovy a určuje niektoré jej vedúce zásady, ktorými sa potvrdzujú predpisy overené stáročnou praxou a pridávajú sa k nim nové, súhlasné s konštitúciami a dekrétmi tohoto svätého koncilu a zmenenými časovými podmienkami.

Dekrét vznikol z textu o výchove bohoslovcov, ktorý bol niekoľkokrát zrevidovaný koncilovou komisiou pre štúdium a semináre. V máji 1963 rozposlali text všetkým koncilovým otcom, ktorí vyslovili mnoho pripomienok. O schéme sa diskutovalo na tretej sesii od 12. do 17. novembra 1964. Text bol prijatý. Po začlenení pozmeňovacích návrhov sa o dekréte detailne hlasovalo na štvrtom zasadaní od 11. do 13. októbra 1965. Pri sláv-

nostnom záverečnom hlasovaní 28. októbra 1965 bol dekrét schválený 2318 hlasmi proti trom. V ten istý deň bol slávnostne vyhlásený.

Dekrét pojednáva o potrebe zostaviť osnovu kňazskej výchovy pre jednotlivé národy, venuje zvýšenú pozornosť starostlivosti o kňazské povolania a zaoberá sa usporiadaním veľkých seminárov. Ďalej hovorí o potrebe intenzívnejšej duchovnej výchovy, o úprave cirkevných štúdií, o starostlivosti o vlastnú pastorálnu výchovu a o dopĺňaní vedomostí po skončení štúdia.

Ak sa predpokladá vhodné prispôsobenie všetkých kňazov zo všetkých rítov a rehoľných spoločností, je dôležité venovať pozornosť ekumenizmu.

Formáciou kňazov sa zaoberá aj posynodálna apoštolská exhortácia Jána Pavla II. *Pastores dabo vobis*, ktorá bližšie určuje rozmery kňazskej formácie. Definuje ľudský, duchovný, intelektuálny a pastoračný rozmer (porov. PDV 42). Problém formácie kňazov v duchu ekumenizmu zapadá do oblasti intelektuálnej a pastorálnej výchovy. K prvoradým povinnostiam každého budúceho ordinovaného nositeľa cirkevného úradu patrí formovanie vlastnej osobnosti, a to tak, aby mohol podľa možnosti slúžiť svojmu poslaniu, totiž pomáhať iným stretnúť sa s Kristom.⁴⁴ Budúci kňaz musí v sebe vypestovať pravý ekumenický postoj. Tento postoj by si mali osvojiť už Bohoslovci počas svojej seminárskej formácie. Seminaristi by sa mali privádzať k plnšiemu poznaniu cirkví a cirkevných spoločností oddelených od rímskej Apoštolskej stolice, aby mohli prispieť k obnove jednoty medzi všetkými kresťanmi. Je potrebné, aby sa oboznámili s náboženstvami, ktoré sú najviac rozšírené v krajoch, v ktorých budú vykonávať svoju pastoračnú činnosť. Je dôležité, aby poznali obsah týchto náboženstiev, čo je v nich riadením Božím dobrého a pravdivého, naučili sa podvracať bludy a boli schopní prinášať svetlo plnej pravdy tým, čo ho nemajú (porov. OT 16).

Na to, aby sa kňazská formácia uberala týmto smerom, musia dohliadať Konferencie biskupov v jednotlivých krajinách. Biskupské konferencie sa majú presvedčiť, či študijné plány každej učebnej látky zohľadňujú ekumenický rozmer a či zahŕňajú špecifické štúdium ekumenizmu. „Posvätná teológia a iné predmety najmä v odbore histórie sa majú podávať aj z ekumenického hľadiska, aby čoraz vernejšie zodpovedali skutočnému stavu vecí“ (UR 10). V každom predmete by sa mali zdôrazniť tie prvky kresťanského dedičstva pravdy a svätosti, ktoré sú spoločné všetkým kresťanským cirkvám a cirkevným spoločnostiam, bohatstvá liturgie, spiritua-

⁴⁴ Porov.: PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KRESŤANOV: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava : SSV, 1994, s. 61.

lity a učenia, ktoré sú vlastné určitému spoločenstvu, ale ktoré môžu pomôcť kresťanom k hlbšiemu pohľadu na podstatu Cirkvi. Má sa poukázať na body v otázkach viery a morálky, ktoré sú dôvodom nejednoty. Takéto podávanie teologických disciplín môže viesť k rozlišovaniu medzi skutočnými a zdanlivými rozpormi. Aj keď ekumenickým duchom má byť preniknuté celé teologické štúdium, je veľmi dôležité, aby sa počas štúdia vykonal vlastný kurz ekumenizmu.⁴⁵ Tento kurz ekumenizmu má podať študentom informácie o katolíckom pohľade na ekumenizmus, vieroučné základy ekumenického konania, dejiny ekumenizmu, dejiny rozdelení a pokusov o obnovenie jednoty, cieľ a metódy ekumenizmu, prehľad o súčasnom živote rôznych kresťanských spoločenstiev.⁴⁶

Tak sa Bohoslovci pripravujú na pastoračnú prácu v duchu ekumenizmu. Pretože práve od kňazov a od ich ekumenickej orientácie závisia vzťahy medzi jednotlivými kresťanskými spoločenstvami, pretože oni môžu veľmi užitočne vnášať ducha ekumenizmu do farnosti. Láska k ľuďom iných vyznaní vie odstrániť rozpory a napomôcť ku Kristovej výzve o jednote.

5.9 Apoštolát laikov a ekumenizmus

Dekrét o laickom apoštoláte hovorí: „Cirkev sa zrodila na to, aby šírením Kristovho kráľovstva po celej zemi na slávu Boha Otca urobila všetkých ľudí účastnými spásonosného vykúpenia a ich prostredníctvom účinne viedla celý svet ku Kristovi. Každá činnosť tajomného Tela zameraná na tento cieľ sa volá apoštolát“ (AA 3). V Cirkvi jestvuje rozličnosť služieb, ale jednota poslania. Apoštolí a ich nástupcovia dostali od Krista poverenie učiť, posväcovať a viesť v jeho mene a jeho mocou. Ale i laici majú svoj podiel na poslaní všetkého ľudu Božieho v Cirkvi a vo svete, pretože sú účastní na kňazskom, prorockom a kráľovskom úrade Kristovom (porov. AA 3). A nemožno opomínať rozmer ekumenizmu.

„Laici majú povinnosť a právo apoštolovať práve pre svoje spojenie s Kristom ako „hlavou“. Krstom sa totiž včlenili do tajomného tela Kristovho a

⁴⁵ Na pokyn Konferencie biskupov Slovenska sa na Bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a na jej teologických inštitútoch od školského roka 1995/1996 zriadilo štúdium ekumenizmu ako samostatná disciplína. Patrí medzi disciplíny na Katedre pastorálnej teológie. Prednáša sa v jednom semestri 4. ročníka denného štúdia a 5. ročníka jedného semestra zimného štúdia.

⁴⁶ Porov.: PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KRESŤANOV: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava : SSV, 1994, s. 66-67.

birmovkou prijali silu Ducha Svätého, a tým ich sám Pán určil na apoštol-skú činnosť. Svätia sa na kráľovské kňazstvo a svätý národ, aby všetkou svojou činnosťou prinášali duchovné obety a všade na svete vydávali svedectvo o Kristovi. Sviatosťami, najmä však presväťou Eucharistiou sa dáva a udržuje tá láska, ktorá je akoby dušou všetkého apoštolátu“ (AA 4). A hoci dnes ešte Eucharistia nás nespája, predsa má svoje nezastupiteľné miesto.

Duchovné prostriedky majú laici užívať tak, aby nestrácali svoje životné spojenie s Kristom pri riadnom plnení svetských povinností.

Podnecovaní láskou, ktorá je z Boha, robia dobre všetkým, ale najmä príslušníkom vlastnej viery, zriekajú sa všetkej zloby a všetkej neúprimnosti a pretvárinky, závidosti a všetkého ohovárania (porov. 1 Pt 2, 1), a tak privádzajú ľudí ku Kristovi. A láska Božia, ktorá „je rozliata v našich srdciach skrze Ducha Svätého, ktorého sme dostali“ (Rim 5, 5), robí laikov schopnými naozaj prejavovať ducha blaženosti vo svojom živote.

Iniciatíva kresťanských laikov je zvlášť nutná, keď je treba objaviť a navrhnúť prostriedky, ktorými by požiadavky kresťanského učenia a života prenikli do sociálnych, politických a hospodárskych skutočností. Táto iniciatíva je bežným prvkom života Cirkvi: „Veriaci, a ešte konkrétnejšie laici, stoja v prednej línii života Cirkvi, ich prostredníctvom je Cirkev životným princípom ľudskej spoločnosti. Preto musia mať zvlášť oni stále hlbšie vedomie, že nielen patria k Cirkvi, ale že sú Cirkvou, to znamená spoločenstvom veriacich na zemi, pod vedením pápeža ako spoločnej hlavy a biskupov s ním spojených. Oni sú Cirkvou“ (KKC 899). V línii ekumenizmu postoj laikov má rovnako dôležitý význam.

Laici dostávajú od Boha krstom a birmovaním poverenie k apoštolátu. Táto povinnosť je ešte naliehavšia v prípadoch, keď môžu ľudia len ich prostredníctvom počuť evanjelium a poznať Krista. Činnosť laikov v cirkevných spoločenstvách je tak nutná, že bez nich apoštolát pastierov vo väčšine prípadov nemôže dosiahnuť svojho plného účinku. Činnosť laikov pri ohlasovaní má svoje miesto aj pri stretávaní s inými vyznaniami.

Dekrét o ekumenizme je prvým trvalým ovocím zlepšenia vzťahov medzi kresťanmi, ktoré dozrelo v ovzduší lásky a úprimnosti Druhého vatikánskeho koncilu. Tento dokument nám dáva správny a bezpečný smer, ako postupovať na ceste zblíženia, ktorého potrebu tak živo pociťujeme aj my, tak vo vzťahu k našim východne oddeleným bratom, ako i voči bratom a sestrám kresťanských i nekresťanských spoločenstiev.

Interkonfesné dialógy na teologickej úrovni vydávajú pozitívne a hmatateľné plody, ktoré povzbudzujú k ďalším krokom na ceste

k zjednoteniu. Aj laici napriek tomu nesmú vedľa doktrinálnych odchýlok, ktoré je treba riešiť, brať na ľahkú váhu staré nedorozumenia zdedené z minulosti, a predsudky, ktoré voči sebe majú. Túto situáciu však ešte často zhoršuje samolúbosť, ľahostajnosť a nedostatok vzájomného poznania. Preto sa musí ekumenické hnutie zakladať na obrátení srdca a na modlitbe, ktoré vedú tiež k potrebnému očisteniu historickej pamäti (porov. UUS 2).

Ekumenické vzdelávanie si vyžaduje nový postoj a pružnosť v metódach úsilia o jednotu. Treba tu zohľadniť rôznosť ľudí, úloh, situácií, ba aj osobitný charakter partikulárnych cirkví a spoločenstiev, ktoré sú s nimi na ceste hľadania jednoty. V dôsledku toho ekumenické vzdelávanie vyžaduje pedagogiku, ktorá odpovedá konkrétnej situácii života ľudí a skupín, ako aj požiadavke postupného pokroku v úsilí o stálu obnovu a zmenu správania.

Nie iba kňazi, ale všetci, ktorí sú pastoračne činní, budú postupne získavať vzdelanie v zmysle týchto zásad:

Od začiatku je potrebné poznanie Svätého písma a vierouky spolu s vedomosťami z dejín a ekumenických daností vo vlastnej krajine.

Poznanie dejín rozdelení a úsilia o zmierenie, ako aj vieroučného postoja iných cirkví a cirkevných spoločenstiev umožní analyzovať problémy v ich spoločensko-kultúrnych súvislostiach a rozlíšiť vo výrazových podobách viery to, čo je legitímnou rôznosťou, a čo nie je zlúčiteľné s katolíckou vierou.

Tento prístup zohľadní výsledky a objasnenia, ktoré vznikli z teologických dialógov a vedeckých štúdií.

Starostlivosť katolíkov o túto jednotu a toto spoločenstvo zahŕňa aj to, že im prehĺbenie vzťahov s východnými a súčasne reformovanými kresťanmi leží na srdci.

Tak všetci, ktorí sú pastoračne činní, sa budú verne pridrižovať svätej a živej tradícii, ktorá je prameňom podnetov v Cirkvi. Mali by byť schopní vážiť si a prijať pravdu, kdekoľvek ju našli.⁴⁷

Starosť o obnovenie jednoty je záležitosťou celej Cirkvi, veriacich i pastierov. Ale je tiež potrebné si uvedomiť, že tento svätý zámer znovu zmieriť všetkých kresťanov v jednote jednej a jedinej Kristovej cirkvi presahuje ľudské sily a schopnosti. Preto vkladáme všetku svoju nádej do Kristovej modlitby za Cirkev, v lásku Otca k nám a v silu Ducha Svätého (porov. KKC 822).

⁴⁷ Porov.: PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KRESŤANOV: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava : SSV, 1994, s. 57.

Učiteľský úrad Cirkvi hovorí: „Každý laik je vplyvom svojich prijatých darov svedkom a zároveň živým nástrojom poslania Cirkvi v takej miere, v akej mu chcel Kristus tieto dary dať“ (KKC 913).

Na otázku, ako sa stať skutočne živým nástrojom a nespreneveriť sa vlastnému povolaniu laikov, čiže zapodievať sa časnými záležitosťami, usporadúvať ich podľa Boha a zúročiť všetky prijaté dary, možno odpovedať, že každý laik, tam kde je, tam je jeho miesto a tam má hľadať spôsob, ako byť najviac a najlepšie užitočný pri riešení záležitostí tohto sveta podľa Boha.⁴⁸

Laik sa musí zaujímať o tento svet, v ktorom žije. Nesmie ostať ľahostajný voči skutočnostiam, ktoré sa dejú okolo neho. Musí aktívne vstupovať do diania so svojimi názormi a skutkami. Veď prikaz, ktorý dal Boh ľuďom vo chvíli stvorenia: „Podmaňte si zem“ (Gn 1,28), sa vzťahuje ešte v zosilnenej miere aj na nás. Svet patrí Bohu. A od tej chvíle, keď bol na ňom vztýčený znak spásy, laik má povinnosť formovať verejný i súkromný život podľa kresťanských ideálov. Laik v prvom rade kontempluje tento ideál, teda počúva Božie slovo a vníma jeho pulz života, aby mu mohol poskytnúť odpoveď evanjeliovým životom. Vzhľadom na význam úlohy laikov v Cirkvi a v spoločnosti je potrebné povzbudzovať laikov zodpovedných za ekumenizmus, aby rozvíjali kontakty s inými cirkvami na záasadách noriem Cirkvi.

5.10 Pápežský primát a neomylnosť v ekumenizme

Dogmatická konštitúcia Prvého vatikánskeho koncilu *Pastor Aeternus* o Katolíckej cirkvi z roku 1870 v prvej hlave *Ustanovenie apoštolského primátu svätého Petra* o pápežskom primáte píše: „Učíme teda a vyhlasujeme, že podľa svedectiev evanjelia primát jurisdikcie nad celou Cirkvou bezprostredne a priamo sľúbil a udelil Kristus Pán svätému Petrovi apoštolovi...“⁴⁹ V druhej hlave pokračuje: „A tak každý, kto je na tejto Stolici nástupcom Petrovým podľa ustanovenia samého Krista, dostáva Petrov primát nad celou Cirkvou.“⁵⁰ Ten istý koncilový dokument definuje aj dogmu o pápežskej neomylnosti: „Keď rímsky veľkňaz hovorí s najvyššou učiteľskou mocou (*ex cathedra*), t. j. keď v úlohe pastiera a učiteľa všetkých

⁴⁸ Porov.: DUDA, J.: *Boží ľud*. Spišská Kapitula : Kňazský seminár biskupa J. Vojtašáka, 1995, s. 32.

⁴⁹ NEUNER, J., ROOS, H.: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*. Bratislava : Dobrá kniha, 1995, s. 239.

⁵⁰ NEUNER, J., ROOS, H.: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*. 1995, s. 241.

kresťanov so svojou najvyššou apoštolskou autoritou definuje učenie o viere alebo mravoch, ktorého sa má pridržiavať celá Cirkev, vtedy na základe božskej asistencie, ktorá mu bola prisľúbená vo svätom Petrovi, vlastní tú neomylnosť, ktorou chcel mať vystrojenú svoju Cirkev božský Vykupiteľ, keď ona definuje učenie o viere a mravoch.⁵¹

Ekumenické snaženia v zmysle hľadania stratenej jednoty jestvujú v Katolíckej cirkvi od udalostí rozdelenia. Východná schizma (1054) a reformácia na Západe (1517) spôsobili bolestné narušenie jednoty, ktorú chcel Kristus. Až do Druhého vatikánskeho koncilu však akékoľvek snahy o zblíženie jednotlivých kresťanských cirkví boli hatené obojstranne živým radikalizmom i nepriaznivou spoločenskou situáciou. Dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio* (21. 11. 1964) znamenal v tomto smere historický prelom. Práca na tomto dekréte prebiehala súbežne s prípravou na vieroučnú konštitúciu o Cirkvi *Lumen gentium*. Druhý vatikánsky koncil potvrdil náuku o pápežskom primáte a neomylnosti (porov. LG 8, 13, 18, 20, 22, 23, 45; UR 2,3; OE 3; AG 22).

Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov vydala v roku 1993 Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme, ktoré obsahuje praktické pokyny pre prácu v rôznych oblastiach Cirkvi v ekumenickom duchu. Direktórium v bode 17 uvádza: „Katolíci sú pevne presvedčení, že jedna Kristova cirkev pretrváva v Katolíckej cirkvi vedenej nástupcom Petra a s ním spojenými biskupmi.“ Zároveň vyzýva k štúdiu a výskumu zameranom na ekumenickú spoluprácu (202).

Problémom pápežského primátu a neomylnosti v pokoncilových dokumentoch sa podrobne v kapitolách 88 až 99 zaoberá encyklika Svätého Otca Jána Pavla II. z roku 1995 *Ut unum sint*. Už v bode 79 pri určovaní tém, ktoré sa majú prehĺbiť, aby sa dosiahol pravý súhlas vo viere, sa ako jedna z nich spomína Učiteľský úrad Cirkvi, zverený pápežovi a biskupom, ktorí sú v spoločenstve s ním... Otázka primátu rímskeho biskupa je predmetom bezprostredného skúmania a podstatnou témou ekumenického hnutia (porov. UUS 89). Pápež ponúka bratským a sesterským cirkvám, aby bez nutnosti domýšľania poznali úplnú náuku o pápežskom primáte, tradovanú a uzákonenú v Katolíckej cirkvi.⁵² Zároveň si uvedomuje, že vernosť apoštolskej tradícii a viere otcov v chápaní úradu rímskeho biskupa je aj veľkou prekážkou pre väčšinu ostatných kresťanov, ktorých pamäť je poznačená určitými bolestnými spomienkami (porov. UUS 88). Encyklika preto vedie niekoľko kapitol uplatňovaniu primátu v praxi. Vydanie tohoto doku-

⁵¹ NEUNER, ROOS, H.: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*. 1995, s. 245.

⁵² Porov.: ZIOLKOVSKI, A.: *Na ceste k jednote*. In : *Brázda* č. 2, Spišská Kapitula : Časopis pre seminaristov, 1994. s. 49.

mentu vyvolalo vo svete zo strany predstaviteľov ortodoxných i protestantských cirkví rôzne ohlasy.

5.10.1 Pápežský primát a neomylnosť v chápaní odlúčených bratov

Až do Druhého vatikánskeho koncilu nemali veriaci v protestantských a ortodoxných cirkvách možnosť poznať tento problém v relevantnej miere. Dekrét *Unitatis redintegratio* a spolu s ním ďalšie ekumenické dokumenty vyzývajú k štúdiu tém, ktoré sú v ekumenickom hnutí problematické. Rok pred vydaním encykliky *Ut unum sint* prijalo 4. valné zhromaždenie Leueningerského spoločenstva⁵³ dokument, v ktorom sa o. i. uvádza, že žiadne jednotlivé, historicky podmienené formy vedenia cirkví a štruktúry úradov nemôžu byť základnou podmienkou spoločenstva a vzájomného uznania. Biskup slovenskej Evanjelickej cirkvi a. v. Dr. Július Filo st. priznáva, že „otázka pápežského primátu predstavuje pre vzťah luteránov a katolíkov zvláštny a kontroverzný problém.“⁵⁴ Zároveň však vyzdvihuje úlohu Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý postavil primát do „nového interpretačného horizontu, a tak zabránil jednostrannému a izolovanému chápaniu.“⁵⁵ Podľa biskupa Filu nejestvuje uspokojivá odpoveď na kontroverznú otázku, „či primát pápeža je nutný pre Cirkev, alebo či predstavuje len zásadne možnú funkciu.“⁵⁶

Český evanjelický teológ Pavel Filipi vníma pápežove slová o primáte a neomylnosti v encyklike *Ut unum sint* veľmi pozitívne. V jednej zo svojich štúdií hodnotí pokrok, ktorý sa v ekumenizme za posledných 30 rokov dosiahol a zároveň upozorňuje na možné nebezpečenstvo, hroziace zo snáh rýchlo dosiahnuť jednotu. Reagujúc na pápežský dokument konštatuje, že predstava existencie spoločenstva samostatných, navzájom sa uznávajúcich cirkví, spojených vierou a poslušnosťou jednému Pánovi, sa Katolíckej cirkvi javí zatiaľ ako nedokonalá jednota.⁵⁷

⁵³ Spoločenstvo reformačných cirkví v Európe, ktoré vzniklo 16. 3. 1973 v Leueningu pri Bazileji. Jeho cieľom je zblížovať luteránske a kalvínske cirkvi. Dnes má viac ako 90 členov.

⁵⁴ FILO, J. st.: *Ekumenický dialóg medzi rímskokatolíckmi a ev. luteránmi*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997, s. 71.

⁵⁵ FILO, J. st.: *Ekumenický dialóg medzi rímskokatolíckmi a ev. luteránmi*. 1997, s. 71.

⁵⁶ FILO, J. st.: *Ekumenický dialóg medzi rímskokatolíckmi a ev. luteránmi*. 1997, s. 72.

⁵⁷ Porov.: FILIPI, P.: *Od Unitatis redintegratio k Ut unum sint*. In : *Ve znamení naděje*. Preměny teologie a církve po II. vatikánském koncilu. Brno : Centrum pro štúdium demokracie a kultúry, 1997, s. 65.

Protestantské a ortodoxné cirkvi však napriek jestvujúcim problémom a značne odlišným názorom v tejto oblasti hodnotia aktivity a ochotu k dialógu v Katolíckej cirkvi pozitívne.

5.10.2 Ján Pavol II. a uplatňovanie primátu v praxi

Svätý Otec Ján Pavol II. venoval ekumenizmu od začiatku svojho pontifikátu veľkú pozornosť. Ako zdôraznil v encyklike *Ut unum sint*, ekumenické snaženie je „jednou z pastoračných priorít môjho pontifikátu“ (UUS 99). Pravdivosť týchto slov už dosvedčuje celý jeho život, cesty, príhovory, stretnutia, prijatia. Životom dokázal, že sa chce stretnúť s predstaviteľmi kresťanstva, judaizmu, či východných náboženstiev. „Ján Pavol II. vyhlásil s patriarchom Dimitriom za svoj cieľ úplnú jednotu Katolíckej cirkvi s ortodoxnou (1979), taktiež pri stretnutí s patriarchom Bartolomejom v Ríme r. 1995 a podobne spolu s arcibiskupom Runcie z Canterbury jednotu s anglikánskou cirkvou (1989).“⁵⁸

Aktivity smerujúce k opätovnému zjednoteniu kresťanských cirkví u Jána Pavla II. sú nesporné. V roku 1995 počas návštevy Slovenska v Prešove prekvapil všetkých, keď sa neplánovane zastavil pri pamätníku 24 evanjelických mučeníkov, ktorí zahynuli počas katolíckej protireformácie. Dobrým signálom pre zjednotenie bola aj pápežova návšteva Gruzínska (1999), Izraela (2000), Egypta (2000), Ukrajiny (2001), Arménska (2001), Kazachstanu (2001). V roku 1989 navštívil sídlo Svetového luteránskeho zväzu v Ženeve. Pápežský primát napriek pastoračným návštevám Svätého Otca Jána Pavla II. a pozitívnemu ohlasu na ne zo strany všetkých kresťanských cirkví patrí k najväznejším problémom ekumenizmu.

Prvé kroky na ceste k jeho lepšiemu pochopeniu a prijatiu však vlievajú nádej, že túžba po jednote nemusí ostať iba neuskutočniteľnou víziou. Vzájomný dialóg je totiž jedinou možnosťou zmeniť predsudky, ktoré bránia odlúčeným bratom a sestrám k jeho prijatiu. Primát a s ním spojená neomylnosť totiž nie sú zo strany kresťanských cirkví apriori odmietané, čo si uvedomuje aj Ján Pavol II., keď v encyklike *Ut unum sint* píše: „Som presvedčený, že mám v tomto smere mimoriadnu zodpovednosť, predovšetkým keď zisťujem ekumenickú túžbu väčšiny kresťanských spoločností a počúvam mne určenú prosbu nájsť takú formu vykonávania primá-

⁵⁸ JUDÁK, V.: *Ekumenické úsilie z dejinného hľadiska*. Trnava : SSV, Duchovný pastier č. 1, 1997, s. 24.

tu, ktorá sa nezriekne podstaty svojho poslania, a predsa sa otvorí novej situácii (UUS 95). Zostáva však mystériom i provokáciou zároveň.⁵⁹

Pastoračné aktivity Jána Pavla II. sú dobrým znamením pre všetkých kresťanov. Prinášajú posolstvo, že pápež chce byť podobne ako Kristus dobrým pastierom a učiteľom. On sám hovorí: „Petrovmu nástupcovi nejde však o to, aby získal moc, podobnú moci pozemských vládcov, o ktorých hovorí Ježiš (porov. Mt 20,25-28), ale o to, aby bol verný vôli zakladateľa Cirkvi, ktorý ustanovil tento typ spoločnosti a tento spôsob vládnutia, aby slúžilo spoločenstvu viery a lásky.“⁶⁰

Realizácia pápežského primátu však prináša dobro aj v inom ohľade. Koniec dvadsiateho storočia je v znamení zjednocovania a centralizácie hospodárskych i politických štruktúr. Tento proces badáme aj v kresťanských cirkvách, čo dokazuje stále väčší význam ekumenických aktivít. Ekumenizmus je nezadržateľným procesom zjednocovania, ktorý nemožno zastaviť, len spomaliť. Celosvetové tendencie ku globalizácii a centralizácii tak tento proces zjednocovania v rámci cirkví podporujú. Môžeme sa tak stožniť s názorom, že Cirkev realizáciou primátu pápeža už dávno predstihla myslenie súčasníkov.⁶¹

Na ceste k jednote encyklika *Ut unum sint* ostáva nateraz vrcholom dosiahnutých výsledkov. Je pravdou, že niektoré cirkvi prejavili sklamanie práve nad obsahom kapitol pojednávajúcich o pápežskom primáte. Česťnosť káže priznať si, že na viac zatiaľ nemáme. Sú namieste otázky: Akým smerom sa riešenie tohoto vážneho ekumenického problému bude uberať? Ktorý faktor zohrá v budúcnosti najdôležitejšiu úlohu? Kde hľadať ďalší bod, ktorý posunie celý proces podstatným spôsobom dopredu?

Budú to pravdepodobne pastoračné cesty a nespočetné stretnutia Svätého Otca so zástupcami iných cirkví, ktoré prispedia rozhodujúcou mierou k formovaniu novej duchovnej klímy. Dôjde k stretnutiu s takými duchovnými skutočnosťami, ktoré nebudeme môcť obísť, lebo budú živou a žitou skúsenosťou miestnych komunít, rodín a jednotlivcov.

⁵⁹ JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : Nové Mesto, 1995, s. 30.

⁶⁰ JÁN PAVOL II.: *Boží plán – Desatoro pre tretie tisícročie*. Bratislava : LÚČ, 1966, s. 35.

⁶¹ Porov.: CONZEMIUS, V.: *První vatikánský koncil – dnešní pohled*. Teologické texty č. 1, roč. 8, Praha : Vyšehradská Kapitula, 1996, s. 4.

5.11 Quanta est nobis via?

(Aká dlhá je cesta, ktorá je ešte pred nami?)

Tieto slová sú nadpisom tretej časti encykliky *Ut unum sint*. Ekumenizmus od Druhého vatikánskeho koncilu urobil obrovský krok vpred. „I po toľkých hriechoch, ktoré prispeli k historickým rozkolom, je možná jednota kresťanov, pokiaľ si budeme pokorne vedomí, že sme zhrešili proti jednote, a budeme presvedčení o potrebe svojho obrátenia“ (UUS 34). Ekumenizmus má ešte cestu pred sebou. Mnoho ešte chýba. Jubilejný rok 2000 urobil v ekumenizme ďalší krok vpred.

Encyklika *Ut unum sint* ponúka možnosti k prehĺbeniu ekumenizmu. Nenahradiateľnú úlohu zohráva spoločná modlitba. V tejto súvislosti má veľký význam už spomínané modlitbové stretnutie v Assisi v roku 1986 a modlitba Jána Pavla II.

„Modlitba bratov, ktorí sa k nej schádzajú napriek tomu, že nie sú v dokonalom spoločenstve, vyhlasuje Druhý vatikánsky koncil za dušu celého ekumenického hnutia. Spoločná modlitba kresťanov je pozvaním pre samého Krista, aby navštívil spoločenstvo tých, ktorí ho úpenlivo prosia“ (UUS 21).

Dialógom je nutné prejsť od antagonistickej a konfliktnej pozície na takú úroveň, na ktorej sa jednotlivé strany uznávajú ako partneri. Od začiatku dialógu musí každá strana u svojho partnera predpokladať vôľu na zmiernenie a na zjednotenie v pravde (porov. UUS 30). Dialóg je v úzkom vzájomnom vzťahu k modlitbe.

Ján Pavol II. v encyklike UUS uvádza aj plody dialógu:

- a) znovuobjavená bratskosť,
- b) solidarita v službe ľudstvu,
- c) zhody v Božom slove a v bohoslužbe,
- d) uznanie jestvujúcich dobier u iných kresťanov,
- e) vzrast spolupatričnosti (porov. UUS 41-49).

Ján Pavol II. kladie v ekumenickom dialógu dôraz na stretávanie, najmä u veľkých monoteistických náboženstiev.

6 ZÁVER

Práca nemala za cieľ vyčerpávajúco riešiť fenomén ekumenizmu na prelome tisícročia, ale z jedného uhla pohľadu naň poukázať. Verím, že práca spĺňa vytýčený cieľ. Ekumenizmus je veľmi zložitý problém. Práca zdôrazňuje, že ekumenizmus si vyžaduje mnoho síl, času, dobrej vôle, vzdelaných i jednoduchých ľudí, rešpektovanie Magistéria a najmä pokoja, porozumenia a lásky.

Práca v piatich kapitolách faktograficky poukazuje na význam ekumenizmu, stav na počiatku nového tisícročia. Ekumenizmus má veľmi široký záber na teoretickej i praktickej rovine. Ako sa bude ďalej uberať, čo bude o rok, desať rokov, kedy sa naplnia slová Krista o jednom ovčinci a jednom pastierovi (porov. Jn 10,16), nik nemôže dnes povedať. Keďže v našich časoch vznikajú nové problémy, práca ostáva v línii ekumenizmu otvorená novým fenoménom. Tento fakt a skúsenosti z ekumenickej oblasti a činnosti načrtávajú nové možnosti a perspektívy budúcej činnosti od pápežov, cez biskupov, koncily, snemy, teológov i laikov na všetkých stupňoch a postavení.

Práca chce byť s rukou na pulze času. Je podanou rukou každému, kto chce v svojich podmienkach pracovať na poli ekumenizmu. Ekumenizmus bude aj v novom tisícročí riešiť a prekonávať staré i nové ťažkosti k naplneniu Kristových slov, „aby boli jedno ako my“ (Jn 17,11). Každý z nás je zaiste presvedčený o naplnení veľkňazskej modlitby Pána Ježiša (porov. 17,1-26).

Práca sa chce zaradiť do ekumenickej knižnice na Slovensku, pretože literatúry z tejto oblasti je stále nedostatok. Práca sa môže stať výzvou k novému zaangažovaniu sa nielen pre vedeckú činnosť v oblasti ekumenizmu, ale aj k osobnému zaangažovaniu sa v činnosti farnosti, diecézy, rehole, hnutia.

7 POUŽITÁ LITERATÚRA

PRAMENE

CONZEMIUS, V.: *První vatikánský koncil – dnešní pohled*. Teologické texty č. 1, roč. 8, Praha : Vyšehradská Kapitula, 1966.

Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu. Rím : SÚCM, 1968, I. diel, 342 s.

JÁN PAVOL II.: *Ut unum sint*. Trnava : SSV, 1996, 126 s. ISBN 80-7162-148-X.

JÁN PAVOL II.: *Novo millennio ineunte*. Trnava : SSV, 2001, 86 s. ISBN 80-7162-345-8.

PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KREŠŤANOV:
Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme. Trnava : SSV, 1994, 169 s. ISBN 80-7162-076-9.

Sväté písmo. Trnava : SSV, 1996, 2623 s. ISBN 80-7162-152-8. ISBN 086516-335-9.

Sväté písmo, Nová zmluva a Žalmy. Slovenský ekumenický preklad. Slovenská biblická spoločnosť. Liptovský Mikuláš : Transcius, 1995.

8 ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAGIN, A.: Cirkevné dejiny. Stredovek. 3. vydanie. Bratislava : CN, 1990.
- DUDA, J.: *Boží ľud*. Spišská Kapitula : Kňazský seminár biskupa J. Vojtaššáka, 1995, 368 s. ISBN 80-7142-025-5.
- DRÁB, P.: *Ekumenizmus na Slovensku*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998, 218 s. ISBN 80-7165-116-8.
- EELAC. Praha : 1994, 187 s. ISBN 80-85495-29-5.
- FILO, J. st.: *Ekumenický dialóg medzi rímskokatolíckmi a ev. luteránmi*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1987, 227 s. ISBN 80-7165-080-3.
- FILIPI, P.: *Od Unitatis redintegratio k Ut unum sint*. Brno : Centrum pre štúdium demokracie a kultúry, 1997.
- FISCHER, R.: *Malý teologický slovník. Přejhled pápežů*. Praha : Zvon, 1995.
- HRYNIEWICZ, W.: *Mynule zaslyšyty Bohovi*. Lviv : Svičado, 1998.
- JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : Nové Mesto, 1995, s. 205. ISBN 80-85487-26-8.
- JÁN PAVOL II.: *Boží plán – Desatoro pre tretie tisícročie*. Bratislava : LÚČ, 1996.
- JUDÁK, V.: *Ekumenické úsilie z dejinného hľadiska*. Duchovný pastier č. 1, roč. 78, Trnava : SSV, 1997, s. 24. ISSN 0139-861X.
- JURKO, J.: *Druhý vatikánsky koncil a Slovensko*. Bardejov : Bens, 1999, 276 s. ISSN 80-968225-2-7.
- JURKO, J.: *O dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu*. Bardejov : Bens, 2000, 165 s. ISSN 80-88998-09-3.
- KELLY, J. N. D.: *Pápeži dvoch tisícročí*. Bratislava : Roal, 1994, 288 s. ISBN 80-8706-00-9.
- KARL, J. K.: *Co židy, křesťany a muslimy rozděluje a čo je spojuje*. Praha : Vyšehrad, 1997, 310 s. ISBN 80-7021-197-0.
- LABO, Š., VRAGAŠ, Š.: *Apoštol národov dvadsiateho storočia*. Trnava : Dobrá kniha, 1995, 166 s. ISBN 80-7141-076-4.

- MIKLUŠČÁK, P.: *Sloboda kresťana v Cirkvi*. Prednáška na Fóre kresťanských inštitúcií v Bratislave 7. 11. 1998.
- ORIGENES: In : *Ezechielem homilia*, 9, 1: SC 352, 296 (PG 13,732) In : KKC 817.
- PEJŘIMOVSKÝ, J.: *Náboženství: původ – zkoumání - srovnávání*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1998, 198 s.
- PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996.
- SEBERÍNI, D.: *Dialóg o ekuménii – 120 odpovedí na zvyčajné otázky*. Dobré slovo. Banská Bystrica : 1998, 268 s. ISBN 80-85760-01-2.
- SKALICKÝ, K.: *Ekumenizmus na Druhom vatikánskom koncile*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997, 134 s. ISBN 80-7192-164-5.
- SCHÜTTE, H.: *Ekumenický katechizmus*. Praha : Vyšehrad, 1999, 257 s. ISBN 80-7021-267-5.
- Slovník Židovsko–křesťanského dialógu*. Praha : OIKOYMENH, 1994, 188 s. ISBN 80-85241-59-5.
- ŠTAMPACH, O. I.: *Náboženství v dialógu*. Praha : Portál, 1998, 206 s. ISBN 80-7178-168-1.
- ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny I*. Turčiansky sv. Martin : Neografia, 1943.
- TOMEK, P.: *Ekumenický rozmer Cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrícko, 1998. ISBN 80-967862-2-9.
- VRAGAŠ, Š.: *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*. Bratislava : RK CMBF UK, 1996.
- ZIOLKOVSKI, A.: *Na ceste k jednote*. In : *Brázda* č. 2, Spišská Kapitula : Časopis pre seminaristov, 1992.

RESUMÉ

Dejiny Slovenska sú poznačené náboženským delením. Nové storočie má byť poznačené snahou o zjednotenie. Práca poukazuje, že ekumenizmus má zintenzívniť bratské vzťahy medzi cirkvami a cirkevnými spoločnosťami. Je čas cesty dialógu medzi cirkvami. Ekumenizmus na Slovensku si vyžaduje solídnu prácu, poznávania, hľadania toho, čo máme spoločné, čo nás spája, čo môžeme využiť pri stretnutiach. Ekumenická práca na Slovensku zo strany Rímskokatolíckej cirkvi sa chce uberať v súlade s jednotou viery a nariadení, ktoré navzájom spájajú katolíkov. Pravý ekumenizmus sa musí vyhýbať nesprávnym, nejasným, nepravým hodnotám, ktoré by mohli viesť k zhoršeniu vzťahov, spolužitia medzi vierovyznancami. Je potrebné rešpektovať smernice Cirkvi, a tak hľadať jednotu kresťanov. Ekumenizmus si vyžaduje angažovanosť tak hierarchie, ako aj každého člena Cirkvi. Cieľ, rámec a metódy formovania sa majú vovádzať do praktického života. Pätnásť cirkví a náboženských spoločností na Slovensku, ktoré sú registrované, majú v budúcnosti možnosť dokázať to, čo učia, veria a hlásajú o láske, viere i nádeji.

Resümee

Auch die Geschichte der Slowakei sind mit der religiösen Teilungen gekennzeichnet. Das neue Jahrhundert soll mit der Bemühung um die Einheit gekennzeichnet werden. Diese Behandlung zeigt, dass die ökumenische Bewegung die brüderliche Beziehungen zwischen den christlichen Gemeinschaften vertiefen soll. Es ist die Zeit des Dialogs da. Die ökumenische Bewegung auf der Slowakei befördert eine solide Arbeit des gegenseitigen Kennlernens, des Suchens der gemeinsamen Werten und alles was uns gegenseitig vereint ausnutzen bei den gemeinsamen Zusammenkünften.

Die ökumenische Arbeit auf der Slowakei aus der Seite der katholische Kirche muss sich entwickeln in den Intentionen mit der Einheit des Glaubens und mit den Einordnungen, die für alle Katholiken verbindlich sind. Das richtige Ekumenismus muss meiden jeder Praxis, die zur Verschlechterung der gegenseitigen Beziehungen zwischen der Andersgläubigen

gen. Man muss dabei auch die Hinweise der Kirche respektieren und so suchen die Einheit.

Ekumenismus verlangt die Engagierung allen Christen, wie die Mitglieder Hierarchie, so auch die einfachen Christen. Ziel, Rahmen und die Methoden der Formation sollen ins praktischen Leben eingeführt werden. Fünfzehn registrierten Kirchen und religiösen Gemeinschaften sollen in der Zukunft zeigen, was sie über die Liebe, den Glauben und die Hoffnung lehren und glauben

Résumé

L'histoire de la Slovaquie est marquée aussi de la division religieuse. Le nouveau siècle doit être caractérisé par l'effort de l'unité. L'œuvre présente fait comprendre que l'écumenisme doit accélérer relations fraternelles parmi églises différentes et communautés différentes. L'époque de dialogue ecuménique est parvenue. L'écumenisme à la Slovaquie exige l'effort solide que cherche et apprend, pendant les rencontres, ce que nous avons en commun, ce que nous unit et lie. Mouvement ecuménique de l'Église catholique à la Slovaquie veut marcher d'accord avec les instructions que unissent tous les catholiques. L'écumenisme authentique doit éviter les valeurs incorrectes, peu claires et faussées, qui pourraient aggraver les relations parmi les confessions diverses. Il est nécessaire respecter les instructions de l'église et ainsi chercher l'unité des chrétiens. L'écumenisme exige si l'activité de hiérarchie que de chaque membre de l'église. Le but, le cadre et les méthodes de formation doivent introduire dans la vie pratique. Les quinze églises et confessions enregistrées à la Slovaquie ont la possibilité de démontrer ce qu'ils enseignent, croient et énoncent de l'amour, de la foi et de l'espoir.

LUBOMÍR STANČEK – Fenomén ekumenizmu

**Lubomír STANČEK
Agnesa BURIKOVÁ**

Fenomén ekumenizmu

Prvé vydanie

Tlač: Tlačiareň J. Kušnír, združenie podnikateľov

Vydal Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka
Spišská Kapitula – Spišské Podhradie

2002

**ISBN 80-7142-101-4
EAN 9788071421016**

Knižnica autora

Homílie:

Nedeľa s Božím slovom – A
Boh žije vo svojom slove
Nedeľa s Božím slovom – Sviatosti
Nedeľa s Božím slovom – Desatoro
Nedeľa s Božím slovom – B
Nedeľa s Božím slovom. – O modlitbe
Nad Božím slovom I., II., III.
Ja som pravda I., II.
Ja som Cesta
Ja som Soľ
Ja som Láska
Ja som Slovo
Ja som Život
Ja som Sviatosti
Všedné dni s Božím slovom I., II., III.
Ponúknuté slovo
Otvorené srdce
S Máriou ku Kristovi
Návrat k Otcovi
Neumlčané slovo
Slovo kvasom
On je Slovo
S Ježišom k Otcovi
Ohlásit' evanjelium Kráľovstva
Evanjelium slovom
Vedecké práce:
Malá metóda a najplnšia forma kázne
Homiletika Jozefa Vrableca
Homiletika v novej evanjelizácii
Kňaz rétor
Chod'te aj vy do mojej vinice I., II.
Človek v spektre pohľadu
Znaky časov I.
Aktuálne otázky pastorácie
V mene Božom
Misiológia
Misijský fenomén
Fenomén ekumenizmu
Cirkvi na Slovensku a ekumenizmus